

NOVOSTI HUBOCIJA

#1292

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 20. 9. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

582024

Kuku- riček

Odlučivši u ključnom trenutku da ne dođe na proslavu 80. godišnjice oslobođenja Korčule i o tome ne izusti ni riječi, predsjednik Zoran Milanović blagoslovio je zabranu kakva je u demokratskoj zemlji nezamisliva

str. 5-8.

Ministar i akademik o Jasenovcu:
Što je Gordan Grlić Radman
odgovorio Josipu Pečariću, str. 8-9. /
Na severu Kosova nema ko da kaže
da je kraj, str. 20-21. /ALEX COX
Anarhizam je nešto u čemu mogu
da uživaju bogati ljudi, str. 34-35.

Operacija Usud

Nema dileme da će Ustavni sud od prosinca biti kadrovski kompetentniji i autoritativniji nego što je bio u proteklih osam godina. Također, odnos snaga u njemu bit će znatno izmijenjen: sad je deset prema tri ili devet prema četiri, naravno u korist HDZ-a, a od prosinca će biti sedam prema šest. Jedino na čemu bi dogovor mogao zapeti jest pitanje Đure Sesse

ANDREJ PLENKOVIĆ, premijer i predsjednik HDZ-a, prošli je tjedan izjavio da još nisu započeli razgovori s opozicijom, odnosno sa SDP-om kao najjačom opozicijskom strankom, o izboru deset od ukupno trinaest sudaca i sutkinja Ustavnog suda, jer se čeka da SDP dovrši svoje unutarstranačke izbore. Predsjednik Sabora GORDAN JANDROKOVIĆ u utorak je rekao da ustavni suci naprosto moraju biti izabrani i da će svaka strana morati učiniti male kompromise da bi se postigao dogovor. Prijavilo se 65 zainteresiranih, a krajnji zakonski rok za odabir je 7. prosinca, što je, uostalom, i preduvjet za održavanje predsjedničkih izbora, s obzirom na to da bez

S Iblerova trga se protive njegovu izboru – Đuro Sessa (Foto: Emica Elvedi/PIXSELL)

funkcionalnog Ustavnog suda nije moguće provesti izborni proces: sutkinjama i sucima, kojima je istekao osmogodišnji mandat, u lipnju je dužnost automatizmom produžena za maksimalnih još šest mjeseci. Propozicije su takve da je za imenovanje ustavnog suca potrebna dvotrećinska parlamentarna većina, to jest 101 glas u Saboru, a u aktualnoj konstelaciji to znači da je neophodan dogovor vladajućeg HDZ-a i njegovih predizbornih koalicijskih partnera (61 zastupnik) te SDP-a i partnera (42), s tim da će se sporazumu vrlo vjerojatno priključiti manjinski zastupnici te još neke parlamentarne opcije i zdesna i slijeva, poput Domovinskog pokreta i platforme Možemo!

Teoretski, HDZ bi mogao doći do dvotrećinske većine i mimo dogovora sa SDP-om, ali to bi bila veoma zahtjevna operacija, neovisno o tome što je s Iblerova trga već odaslana poruka da od dogovora neće biti ništa ako HDZ bude inzistirao na izboru ĐURE SESSE, sadašnjeg suca i bivšeg predsjednika Vrhovnog suda, pa i po cijenu blokade političkog sustava, a nepostojanje funkcionalnog Ustavnog suda svakako bi dovelo do paralize. Sessa, koji je prošle godine postao predsjednik Međunarodne udruge sudaca, oduvijek je blizak HDZ-u, naročito VLADIMIRU ŠEKSU, BRANKU BAČIĆU i MIROSLAVU ŠEPAROVIĆU, i dugo ga u javnosti prate korupcijske sumnje. Odbjegli osuđenik ZDRAVKO MAMIĆ javno ga je optužio za primanje mita. Plenković se dosad nije izravno očitovao o ovom SDP-ovu ultimatumu, no nema sumnje da ga nije učinio sretnim, bez obzira na to koliko mu je stalo do Sesse i njegove karijere. Do-

voljno ga frustrira već to što će uopće morati pregovarati i postići sporazum s opozicijom, jer to je aktivnost koju je s tankim ili nikakvim obrazloženjima grozničavo izbjegavao u proteklih četiri-pet godina. U ovom smislu, u opoziciju možemo svrstati i predsjednika Republike ZORANA MILANOVIĆA.

Što se tiče SDP-a, odnosno lijeve opozicije, s visokim stupnjem sigurnosti može se predvidjeti da će troje od petero njihovih kandidata – tko god u subotu bio izabran za novog predsjednika SDP-a – biti ovi ljudi: LOVORKA KUŠAN i ANDREJ ABRAMOVIĆ, koji su prošlih osam godina sudili u Ustavnom sudu, te BILJANA KOSTADINOV, predstojnica Katedre za ustavno pravo na zagrebačkom Pravnom fakultetu. Kušan i Abramović ima-

Jedna od najuglednijih hrvatskih ustavnopravnih stručnjakinja – Biljana Kostadinov (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

li su stavove suprotstavljene većini ustavnih sudaca u većem broju slučajeva, pogotovo u politički i društveno delikatnijim odlukama. U tome im se redovito priključivao sudac GORAN SELANEC, kojem prvi mandat u Ustavnom sudu traje do listopada 2025., kao i Miroslavu Šeparoviću i MATI ARLOVIĆU, sucima iz HDZ-ove kvote. Izdvojena mišljenja Kušan, Abramovića i Selanca bili su jedna od rijetkih svijetlih točaka u radu aktualnog saziva Ustavnog suda, a neki od tih tekstova nesporno su vrhunac ustavnog sudovanja u ovoj zemlji unatrag više od trideset godina. Ljevica – i ne samo ljevica, već svatko kome je stalo do kvalitativne razine Ustavnog suda – nema razloga da ne podrži odvjetnicu Kušan i suca Abramovića za još jedan mandat.

Profesorica Kostadinov, pak, jedna je od najuglednijih hrvatskih ustavnopravnih stručnjakinja, svjetonazorski je bliža ljevici i SDP naprosto nema argumenata da ignorira njezinu kandidaturu. Za razliku od drugih profesora Ustavnog prava, od kojih se neki sad pojavljuju i kao kandidati za buduće suce, Kostadinov je relativno rijetko medijski istupala u vezi s prijedporima vezanima za tumačenje Ustava. Kritizirala je Ustavni sud kad je 2021. zauzeo stav da predsjednik Republike ne može za predsjednicu Vrhovnog suda predložiti osobu koja se nije prijavila na javni poziv za tu dužnost, a bila je riječ o profesorici ZLATI ĐURĐEVIĆ. 'Predsjednik Republike Zoran Milanović nije povrijedio Ustav Republike Hrvatske kada je nakon raspisanog javnog poziva javno odbio prijavljene kandidate i predložio prof. dr. sc. Zlatu Đurđević za predsjednicu Vrhovnog suda', ustvrdila je Kostadinov, čiju argumentaciju nitko iz Ustavnog suda i pravnih krugova bliskih HDZ-u nije uvjerljivo osporio, nego je snagom većine provedena Plenkovićeva volja.

Za preostala dva mjesta iz lijeve kvote više je kandidata. Među njima je svakako ALAN UZELAC, predstojnik Katedre za građansko procesno pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Uzelčeva karijera, iskustvo i znanstveni opus veoma su respektabilni i u međunarodnim okvirima: od svih šezdeset i petero pravnik, koji su se javili za dužnost ustavnog suca, njegove su reference među najimpresivnijima. Tu su potom IVANA MILAS KLARIĆ s Katedre za obiteljsko pravo Pravnom fakulteta u Zagrebu i nekadašnja pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske; ugledna odvjetnica VESNA ALABURIĆ, ekspertica u području medijskog prava te ljudskih i građanskih sloboda; sutkinja SANDRA ARTUKOVIĆ KUNŠT, zamjenica ministra pravosuđa u vladi Zorana Milanovića; VEDRAN ĐULABIĆ, profesor Upravnog prava na zagrebačkom Pravnom fakultetu; odvjetnica NICOLE KWIATKOWSKI, specijalizirana za potrošačka prava i poznata po zastupanju građana oštećenih kreditima u švicarskim francima...

Kad je riječ o HDZ-ovoj sudačkoj petorki, dvojica su sigurnih. Prvi je DRAŽEN BOŠNJAKOVIĆ. On je, premda odvjetnik, veći dio karijere proveo na relativno istaknutim političkim funkcijama na koje je dolazio po liniji pripadnosti HDZ-u. Bio je, između ostalog, u dva navrata ministar pravosuđa. Godine 2020., dok je bio ministar, sni-

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 20/09/2024

NOVOSTI
#1292

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)

REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplancić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

mljen je u jednom zagrebačkom restoranu u društvu tadašnjeg USKOK-ova optuženika RATKA MAČEKA: obojica su tvrdila da se radilo o slučajnom susretu, a ne o tajnom sastanku. Opozicija dosad nije problematizirala mogućnost Bošnjakovićeve izbora u Ustavni sud, iako su njegove kvalifikacije više političke nego stručne. Drugi koji sigurno prolazi jest FRANE STANIČIĆ, profesor na Katedri za upravno pravo zagrebačkog Pravnog fakulteta. On je Plenkoviću i HDZ-u dokazao svoju lojalnost u protekle tri-četiri godine u situacijama kad je dolazilo do sukoba između Plenkovića i Milanovića oko ustavnih i zakonskih odredbi koje reguliraju njihove ovlasti. Oštro je osudio Milanovića i kad je, ignorirajući prijave na javni poziv, predložio profesoricu Đurđević za predsjednicu Vrhovnog suda, i kad je, u ožujku ove godine, objavio svoju premijersku kandidaturu uz zadržavanje položaja predsjednika Republike.

Slično Staničiću, samo neusporedivo učestalije, proteklih godina javno je djelovao i MATO PALIĆ, predstojnik Katedre za ustavno i europsko pravo Pravnog fakulteta u Osije-

Prijavilo se 65 zainteresiranih kandidata, a krajnji zakonski rok za odabir je 7. prosinca, što je, uostalom, i preduvjet za održavanje predsjedničkih izbora, s obzirom na to da bez funkcionalnog Ustavnog suda nije moguće provesti izborni proces

ku. Njegovi pogledi na ustavnopravnu problematiku uvijek su bili usklađeni sa stavovima HDZ-a i HDZ-ove većine u Ustavnom sudu, pa bi se iz toga moglo zaključiti da je i on među onima iza čije će kandidature stati vladajuća stranka. To nije isključeno, ali nije ni sigurno: manje zbog toga što bi se HDZ suzdržavao od očitog vraćanja usluge svom čovjeku iz redova ustavnih stručnjaka, više zbog toga što za tri preostale sudačke fotelje iz HDZ-ove kvote, uz Palića, s dobrim šansama pretendiraju još najmanje trojica kandidata, ne računajući Sessu. Svi su muškarci. Radi se o dvojici aktualnih ustavnih sudaca – BRANKU BRKIĆU i MIROSLAVU ŠUMANOVICU – te odvjetniku ROBERTU TRAVAŠU, bivšem predsjedniku Hrvatske odvjetničke komore, koji je još od ranih devedesetih blizak HDZ-u. Ni Brkić ni Šumanović, iz perspektive HDZ-a, u prošlih osam godina nisu učinili ništa što bi ih diskvalificiralo za ponovni izbor, ali ne bi bilo iznenađenje da jedan od njih ispadne iz kombinacija. Prema izvorima bliskim HDZ-u, Šumanović je bliži ispadanju. Hoće li Plenković, međutim, sebi dozvoliti da doslovno svi ustavni suci

Mato Arlović ispred Ustavnog suda, 2016. (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

iz HDZ-ove kvote budu muškarci, naročito s obzirom na to da je među prijavljenima nekoliko žena desnog ili konzervativnog svjetonazora koje imaju respektabilne profesionalne biografije?

Nema dileme oko toga da će Ustavni sud od prosinca biti kadrovski kompetentniji i autoritativniji nego što je bio u proteklih osam godina. Također, odnos snaga u Ustavnom sudu bit će znatno izmijenjen u usporedbi s aktualnim stanjem: sad je taj odnos deset prema tri ili devet prema četiri, naravno u korist HDZ-a, a od prosinca će biti sedam prema šest. Jedino na čemu bi dogovor mogao zapeti, rekosmo, jest pitanje Đure Sesse. Teško da će Plenković tek tako pristati na SDP-ov veto, ako SDP ostane pri uvjetu koji je iznio PEĐA GRBIN, dosadašnji šef te stranke. Može se, u najmanju ruku, očekivati da će u tom slučaju i HDZ staviti veto na nekoga od SDP-ovih odabranika. Na koga? Na bilo koga. HDZ-ovci će već smisliti obrazloženje. ■

У страху од бескућништва

Из Града Загреба кажу да је у тијеку припрема нових двају натјечаја за најам градских станова који би требали значајно олакшати пријаву за ромску заједницу. Но, једној ромској обитељи већ почетком студеног пријети деложација из протуправно усељеног стана у Новом Петрушевцу

Град Загреб пред Опћинским грађанским судом води укупно пет овршних спорова против пет обитељи ромске националности због ометања посједа односно протуправног усељења у градске станове у Новом Петрушевцу. Ријеч је, уз понеку изнимку, углавном о обитељи-ма које су, како смо већ писали, у српњу 2022. године деложирани с рубног дијела загребачког насеља 3. Струге темељем судског налога, након парнице и овршног поступка који је ради исељења покренула нафтна компанија ина као власник тог земљишта. Премда су вишечлане обитељи са Струга одлуком Града Загреба привремено пресељене у прихвати-лиште Црвеног крижа за бескућнике у Косници и у hostel Арена у Реметинцу, Град још није пронашао трајније стамбено рјешење ни модел подршке становања за педесетак својих грађана. На то га обавезује Закон о социјалној skrби према обитељи-ма које то не могу учинити саме и како би се спријечило одвајање дјеце од

њихових одраслих чланова. Стога су се поједине обитељи протуправно, увјеривши се претходно да су празни, уселиле у градске станове, свјесне једнако тако да их на путу до стамбене сигурности омета низ различитих административних препрека као и још увијек присутна сегрегација и друштвена искљученост Рома.

Новости су у посједу појединих рјешења загребачког Опћинског грађанског суда који је 5. рујна у случају једне ромске обитељи донио рјешење о оврси ради удаљења овршеника из некретне односно њихове деложације из стана у Новом Петрушевцу, која би се на тој локацији требала провести 7. студенога. У другом рјешењу споменутог суда од друге ромске обитељи с петоро дјеце захтијева се да врате стан Граду Загребу у посјед, при чему суд наводи и да је тужена силом односно металним предметом отворила врата стана како би га запосјела. У рјешењу такођер пише да двоје туженика (родитељи) морају надокнадити штету Граду Загребу од 39,82

еура са затезним каматама, при чему их суд такођер обавјештава да су дужни предати кључеве од улазних врата стана у року од 24 сата по пријему рјешења. Ако то не учине, наводи се у рјешењу, суд им пријети казном од 663,61 еура, уз напомену да таква привремена мјера траје до правоћности рјешења. Град Загреб као тужитељ, истиче се у судском рјешењу, наводи да је стан предвиђен за додјелу у најам особи која је у тешком социјално-здравственом положају (стопостотно тјелесно оштећење, жртва обитељског насиља, статус хрватског бранитеља, глуха особа). Судско рјешење донесено је још у мају ове године и, колико је познато, стање је од тада непромијењено па и та ромска обитељ такођер може очекивати рјешење о деложацији.

У случају треће обитељи, која би према суду требала напустити градски стан у Новом Петрушевцу, дознали смо да имају, као и у претходном случају, петоро малодобне дјеце, и то у доби од неколико мјесеци до седам година. Притом је отац дјеце

држављанин друге земље, нема уређен статус у Хрватској те повремено борави с обитељи и повремено је радно ангажиран на различитим локацијама. Наведена је обитељ живјела у ризику од бескућништва те су из 3. Струга пресељени у Прихвати-лиште у Косници, након чега су се протуправно уселили у празан градски стан у Новом Петрушевцу у тренутку када је мајка била пред породом, а нису могли пронаћи стан за најам. Премда у високом ризику од бескућништва, и та обитељ очекује деложацију из градског стана. Из удруге Амбидекстер клуб, мобилног тима за социјално укључивање и подршку у заједници, поновно истичу да таквим обитељи-ма треба омогућити пријаву за најам градског стана водећи рачуна о приоритетности и ризику од бескућништва.

Та удруга континуирано апелира на Град Загреб и предлаже рјешења за проблеме грађана ромске националности, не само бивших становника Струга већ и оних из присавског насеља Вртни пут који ондје живе у потпуно неадекватним увјетима.

Из Града Загреба запримили смо одговор на наш шири упит на ову тему. Из градске службе за информирање и медије поручују да обилазцима, барем једанпут мјесечно, преосталих обитељи које су још увијек у смјештају у Косници и hostelу Арена пружају подршку у остваривању права из суства социјалне skrби и здравства; 'конкретно у Косници двјема обитељи-ма, а hostelу Арена једној', истичу из Града. 'Од средине свибња ове године, готово сваки тједан, мобилни тим Градског уреда за социјалну заштиту, здравство, бранитеље и особе с инвалидитетом, обилази ромске обитељи у Вртном путу. Овај мобилни тим је успостављен управо како би се пратило стање, али и предлагале и подузимале мјере побољшања животних увјета у насељу у којем тренутно живи 18 обитељи, односно 112 особа, од чега је 74 дјеце', одговорили су из Града Загреба. Наводе да оваквим непосредним приступом додатно шаљу поруку о својој спремности да сустварно почну рјешавати дугогодишње проблеме Вртнога пута, а тиме и пруже додатну подршку ромским обитељи-ма. Оним становницима који нису имали здравствено осигурање, 'сада је то право посредством Градског уреда за социјалну заштиту, здравство, бранитеље и особе с инвалидитетом и регулирано. Када је ријеч о здравственој заштити, осигурали смо средства и за систематске прегледе становника Вртнога пута и Струга крајем рујна и почетком листопада'.

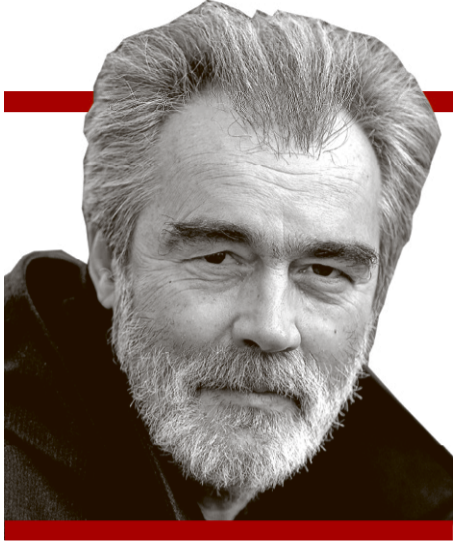
Ипак, најважнија прича везана уз 'давање' градских станова засад није тако једноставна. У одговору Новостима Град напомиње да се они 'континуирано дају у најам сукладно одредбама Одлуке о најму станова – темељем тренутно важеће Коначне листе реда првенства или изван те листе на препоруку Градског уреда за социјалну заштиту, здравство, бранитеље и особе с инвалидитетом особама које су у тешком социјално-здравственом положају'. Уз наведено, наводе даље, 'у тијеку је припрема нових двају натјечаја, како за приуштиви, тако и за социјални најам, темељем нове Одлуке о најму, која значајно олакшава пријаву за ромску заједницу'. 'Што се тиче Новог Петрушевца, у циљу заштите имовине Града покренути су одговарајући поступци ради враћања у посјед бесправно запосједнутих станова, те како би се исти ослободили за додјелу најпотребитијима, сукладно Одлуци о најму станова. Таквих суграђана има више стотина у Загребу', поручују из Града Загреба. ■

Насеље на рубу града –
Нови Петрушевец (Фото:
Јурица Галоић/PIXSELL)

UVREDE
I PODMETANJA

Via Korčula

PIŠE Viktor Ivančić

Izbor je sasvim jednostavan – hoćeš li se kao odgovorna politička ličnost suprotstaviti šovinističkome nasilju ili ćeš ga poduprijeti. Samo, da bi učinio ovo prvo moraš biti predsjednik Republike, a kad se opredijeliš za drugo onda si predsjednik Milanović

SUSRET između predsjednika MILANOVIĆA i predsjednika Republike dogodio se neplanirano. Slučajno su se sreli u hodniku vile na Pantovčaku negdje iza pet poslijepodne, dok je napolju pljuštala ubitačna kiša, a cijene živih namirnica rasle iz minute u minutu, pružili jedan drugome ruku i razmijenili kurtoazne osmijehe. Predsjednik Milanović, predstavio se predsjednik Milanović. Predsjednik Republike, rekao je predsjednik Republike.

Koje Republike? – zanimao se predsjednik Milanović.

Pristojne – uzvratilo je predsjednik Republike. – One u kojoj predsjednik Republike ne daje podršku šovinističkim bukačima, nego im se suprotstavlja.

Oprostite, ne pratim vas – rekao je predsjednik Milanović. – Na koje to bukače mislite?

Na one iz Korčule – rekao je predsjednik Republike. – Mislim na onaj polusvijet skriven iza naziva 'braniteljske udruge' koji je, podižući dreku i galamu, uspio iznuditi jednu šovinistički motiviranu zabranu.

Zašto šovinistički motiviranu? – upitao je predsjednik Milanović.

Zato što je na inicijativu te hrpice političkih mračnjaka storniran nastup zbora iz Podgorice, koji je na proslavi 80. godišnjice oslobođenja Korčule od fašističkog okupatora trebao pjevati partizanske pjesme – rekao je predsjednik Republike. – Razlog je taj što zboristi dolaze iz Crne Gore, a kao takvi, kao žitelji Crne Gore, nemaju što pjevati u hrvatskoj Korčuli.

Pa to je svečanost kojoj sam i ja trebao prisustvovati, ali nisam došao – rekao je predsjednik Milanović. – Samo, već sam pozaboravljao detalje. Puno putujem, znate, a to je u mom protokolu bilo čak prije nekoliko dana.

U redu, onda ću vas rado podsjetiti – rekao je predsjednik Republike.

Tu je predsjednik Republike predsjedniku Milanoviću u kratkim crtama izložio kronologiju događaja. Najprije su, dakle, korčulanski antifašisti sačinili program proslave okrugle obljetnice oslobođenja grada. Onda je Grad Korčula, gdje je na vlasti SDP, preuzeo suorganizaciju i sponzorstvo, a predsjednik Milanović službeno pokroviteljstvo. Onda je dio korčulanskih 'braniteljskih udruga' najavio prosvjed zbog nastupa zbora iz Podgorice. Onda su članovima zbora poslali pismo u kojem zahtijevaju da ne dolaze i otvoreno deklariraju svoje šovinističke motive. Onda je oštećen partizanski spomenik u Račišću. Onda je na jednoj od gradskih kula osvanuo transparent s natpisom 'Korčula hrvatska, nikad partizanska'. Onda je predsjednik Milanović bez obrazloženja otkazao dolazak u Korčulu. Onda se gradska vlast, koju vodi SDP, ogradila od suorganizacije svečanosti. Onda je lokalna policija odjednom počela tražiti radne dozvole za članove zbora, iako njihov nastup nije trebao biti komercijalan. Onda je lokalna policija raznim prijavama počela prijetiti i antifašistima koji su organizirali manifestaciju... Pa je naposljetku pritisak urodio plodom: nastup zbora je otkazan, jer zbor dolazi iz Crne Gore, a Korčula je hrvatska.

I tako je predsjednik Milanović, to jest vaša ekscelencija, odigrao važnu, ako ne i presudnu ulogu u jednoj demonstraciji šovinističkog divljaštva – rekao je predsjednik Republike. – Blagoslovio je zabranu kakva je u demokratskoj zemlji nezamisliva, odlučivši u ključnome trenutku da u Korčulu ne dođe i o tome ne izusti ni riječi.

Protokol mu je stvarno pretrpan – predsjednik Milanović (Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

Vi biste znači tamo došli? – upitao je predsjednik Milanović.

Naravno da bih došao – rekao je predsjednik Republike – jer ja sam predsjednik Republike.

Što to znači? – štrečno se predsjednik Milanović.

Znači da kao predsjednik Republike imam obavezu štiti elementarne demokratske i civilizacijske standarde – rekao je predsjednik Republike. – Čak i da sam imao neke druge planove, pa nisam ni namjeravao putovati do Korčule, u momentu kada je horda zauralala, zaprijetila i zahtijevala zabranu nastupa zbora isključivo zbog zemlje iz koje dolazi, promijenio bih planove i otišao tamo, da svojim autoritetom tome pružim otpor. Izbor je sasvim jednostavan – hoćeš li se kao odgovorna politička ličnost suprotstaviti šovinističkome nasilju ili ćeš ga poduprijeti. Samo, da bi učinio ovo prvo moraš biti predsjednik Republike, a kad se opredijeliš za drugo onda si predsjednik Milanović.

Što sad to znači?! – još jače se štrečno predsjednik Milanović. – Da sam ja neka šaka jada? To ste vi rekli – rekao je predsjednik Republike. – Kao visokome dužnosniku ne priliči mi koristiti teške izraze. Ne očekujte od mene da vaš potez nazovem šupačkim, pizdunskim, kukavičkim, bijednim, jadnim, kalkulantskim, ziheraškim, govnerskim, sramotnim, kurvanjskim, oportunističkim, huljskim, zaplotnjačkim, ljigavim, odurnim i slično.

Pa ne mogu se valjda uoči predsjedničkih izbora zamjeriti hrvatskim braniteljima!? – rekao je povišenim tonom predsjednik Milanović.

Naravno da ne možete – rekao je predsjednik Republike. – Militarističko krilo vaše ličnosti vam to ne dopušta. Koliko znam, s udvaranjem ste znali ići toliko daleko da dodjeljujete državna odlikovanja ratnim zločincima.

Toga se ne mogu sjetiti – rekao je predsjednik Milanović. – Protokol mi je stvarno pretrpan.

Dopustiti 'braniteljskim udrugama' da kroje i uređuju program jedne antifašističke priredbe isto je kao da se čoporu vukova povjeri čuvanje stada ovaca – rekao je predsjednik Republike. – Osim toga, povinujete li se kriterijima koje nameću 'braniteljske udruge', a to su kriteriji egzekutivne desnice, potpuno je svejedno hoćete li dobiti ili izgubiti predsjedničke izbore.

Zašto bi to bilo svejedno? – pitao je predsjednik Milanović.

Zato što ako ih i dobijete, nećete postati predsjednik Republike, nego predsjednik Milanović – rekao je predsjednik Republike. – Dakle političko biće bliže neurotičnome klanu, *stand-up* tragičaru, nego prosvijećenom državniku.

Rekli ste da nećete koristiti teške izraze – napomenuo je predsjednik Milanović.

Ispričavam se – rekao je predsjednik Republike. – Kad god se suočim s ljudskim ruševinama onoga što je nekoć neosnovano nazivano 'hrvatskom ljevicom', poleti mi jezik. Neće se ponoviti. Htjedoh samo reći da, sve u svemu, Hrvatima nije lako.

Zbog čega im nije lako? – pitao je predsjednik Milanović.

Em umjesto predsjednika Republike imaju predsjednika Milanovića, em umjesto same Republike imaju Republiku Hrvatsku – rekao je predsjednik Republike. – Znači, dupla simulacija. Dvostruko srozavanje.

O kakvome srozavanju vi pričate? – pitao je predsjednik Milanović.

O takvome da šovinistički parametri postaju normalizirani i općevažeći, dotle da se na osnovu njih izriču zabrane i provode cenzure, dakle utvrđuju društvene norme – rekao je predsjednik Republike. – A za to su, uz buket vladajućih desničara, u velikoj mjeri zaslužni predsjednik Milanović, tj. vaša ekscelencija, i Socijaldemokratska partija koja je sramotni skandal u Korčuli junački odšutjela. U tim okolnostima sve postaje moguće, da glumca SERGEJA TRIFUNOVIĆA policija hapsi na granici, uglavnom zato što je Srbin, da sinjski gradonačelnik ukloni izložbu fotografija s folklornim motivima, isključivo zato što je sufinanciraju Srbi, da...

Pa nećete me valjda uspoređivati s MIROM BULJEM!? – opet se štrečno predsjednik Milanović.

Gradonačelnik Bulj bučno zabranjuje, a predsjednik Milanović tiho amenuje – rekao je predsjednik Republike. – Kako god okreneš, ovo drugo je mnogo gore.

Oprostite, jeste li vi ovdje došli u službeni ili u privatni posjet? – pitao je predsjednik Milanović.

Došao sam u carstvo laži – rekao je predsjednik Republike.

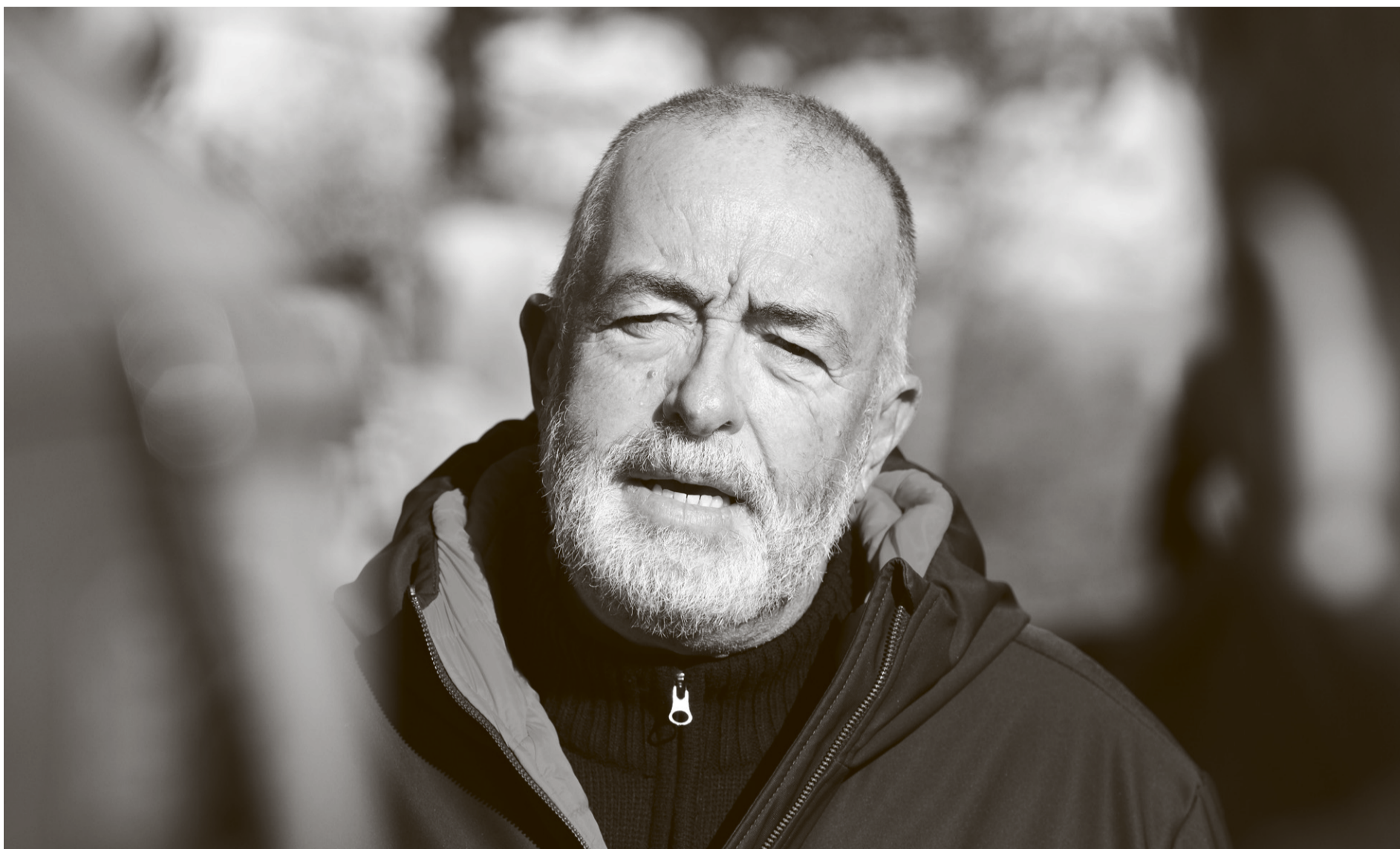
Već pola sata zuri u zrcalo i nešto mrmlja – rekla je postarija čistačica mlađoj, dok su sa sigurne distance promatrale ukočenu figuru u hodniku.

Kao i jučer – rekla je mlađa.

Kao i prekjučer – rekla je starija.

Joj, a ja bih napokon htjela ići doma – rekla je mlađa.

Znaš da još ne možemo, mila – rekla je starija. – Neizvjesno je hoće li predsjednik pljunuti ogledalo ili će ogledalo pljunuti predsjednika, ali nas u svakom slučaju čeka čišćenje. ■

RANKO BRITVIĆ

Ne znam zašto je ljevičare strah obilježavati NOB

Za vrijeme izbora ljevičari bi najradije postali HDZ-ovci onako milanovićevski kako Milanović u zadnjoj fazi svoje političke povijesti to prakticira. Naši ljevičari kao da smatraju da za pobjedu trebaju preuzeti HDZ-ov kaput, samo da se ne bave NOB-om. Ako se SDP-ovci tako ponašaju, što onda očekivati od HDZ-ovaca koji obnašaju izvršnu vlast

KAKO na svečanosti povodom 80. godišnjice oslobođenja Korčule crnogorski amaterski zbor nije mogao nastupiti jer su nakon reakcije braniteljskih udruga organi reda tražili radnu dozvolu, RANKO BRITVIĆ, predsjednik udruge Veterani Domovinskog rata i antifašisti (VEDRA), na kraju svog govora zapjevao je partizansku pjesmu 'Po šumama i gorama'. Branitelj i antifašist, Britvić je jedan od rijetkih iz braniteljske populacije koji je jasno i javno osudio ustaški dernek u Imotskom i ustaške pojave koje tolerira hrvatska politička elita te koji hrabro brani partizanske vrijednosti, ne odričući se ni u društveno omražene petokrake.

Možemo li reći da su u Korčuli pale maske oko toga koliko se u Hrvatskoj poštuje antifašizam i slavi oslobođenje hrvatskih gradova od okupatorskih fašističkih snaga? Ponosan sam što sam bio u Korčuli, ponosan sam što sam se ispričao antifašistima, našim prijateljima, drugovima iz regije, da mi Hrvati nismo takvi kakvima nas pokušava predstaviti minorna opskurna grupa polulažnih invalida, tipova koji ne predstavljaju nikakvu društvenu snagu. Povezivati jedno kulturno-umjetničko društvo koje baštini partizanske pjesme s napadima na Dubrovnik je velika sramota, međunarodni skandal, i zato sam zapjevao. Svojom mržnjom i vježbanjem 'hrvatstva' neki minorni ljudi pokušali su uprljati naš svečani događaj. Još je veća žalost da su tom pritisku podlegli u policiji pa su od crnogorskog zbora zatražili radnu dozvolu, ali još veći udarac svim antifašistima, građanima Korčule i Dalmatincima zadao je predsjednik ZORAN MILANOVIĆ koji je prihvatio pokroviteljstvo, a zatim ne reagirajući na sramotne pritiske to pokroviteljstvo izdao.

Dolazak na antifašističke proslave u čast partizanske borbe je politička higijena. Ne doći u Korčulu je civilizacijska sramota. Otočani su dali oko tisuću života u borbi protiv fašizma, svaki četvrti Korčulanin bio je u NOB-u ili član pokreta otpora. Nije bilo župana, nije bilo nikoga iz Vlade, nije bilo pripadnika vojske, nije bilo popova. Zadatak političara koji se predstavljaju kao ljevičari trebao bi biti da daju ruku građanima koji svojim životom, radom, zadnjim atomima svoje snage njeguju antifašističke vrijednosti, onaj slavni, pobjednički dio hrvatske povijesti kojim se možemo ponositi pred cijelom Europom i svijetom, a koji, srećom, u Korčuli baštine mladi ljudi na čelu s IVANOM BOTICOM, preostali cvjetovi u ovoj močvari. Situacija u Korčuli razotkrila je u kakvom društvenom užasu živimo.

Rekli ste da su najveća opasnost oportunisti. Milanovićevo lelujanje od ljevice do desnice. Osudi ustaški dernek u Imotskom pa ni dva mjeseca poslije ne stane u obranu antifašista na Korčuli. Kako objasniti tu njegovu ideološku amplitudu?

Ne mogu to razumjeti, to nisu potezi državnika. Ustaške pojave u društvu svojim ignoriranjem podržava HDZ. Zoran Milanović, kao narodni tribun hrvatske ljevice, udvara se opskurnim likovima i to još onima iz šatoraških prosvjeda koji su protiv njega postavljali plinske boce po Savskoj. Što reći kad se sad čovjek na vrhuncu moći, na poziciji predsjednika države, boji tih opskurnih tipova. Licemjerje i oportunizam i lijevih i desnih političkih aktera dovelo je do dna našeg društva. Srž našeg društva je predaja, nemoc iskazana u činjenici da u proteklih 30 godina nismo obnovili ni jedan antifašistički spomenik, a antifašizam nam je ugrađen u Ustav. Obnova antifašističkih spomenika predstavljala bi također civilizacijski čin. Zašto spomenik partizanu STJEPANU FILIPOVIĆU, koji je simbol otpora

fašizmu, još uvijek nije obnovljen? Govorim samo o Dalmaciji koja je bila predana Talijanima i gdje je mnogo naših građana stradalo u Drugom svjetskom ratu. Od devedesetih godina, kad su partizanski spomenici srušeni, prošle su mnoge vlade. Nijedna nije obnovila ni jedan spomenik. Ni RAČANOVA ni Milanovićeva, a svi su se kleli u ustavne vrijednosti.

Najveći licemjeri

Hoćete reći da su deklarativno lijeve politike kapitulirale pred nacionalistima?

Najveći smo licemjeri na svijetu. Obilježavamo početak oslobodilačkog rata Danom antifašističke borbe, ali ne slavimo kraj, pobjedu, nema dana oslobođenja. Našem hrvatskom društvu, na čelu s političarima, još uvijek nije jasno jesmo li '45. oslobođeni ili pak nismo. Po svim društvenim pokazateljima, pogotovo iz obrazovanja, sramimo se pobjede u Drugom svjetskom ratu. I taj dan koji obilježavamo, a od kojeg su se udaljile i ljevica i desnica, Dan antifašističke borbe, obilježavamo stidljivo, skoro pa mučno, u šumi. Taj dan bi se trebao slaviti svečano, otvoreno, bez stida i srama, na glavnom zagrebačkom trgu, kao što ga slave sve sile pobjednice.

Svi mi deklarativno možemo biti lijevi, ali ćemo se za vrijeme izbora ipak prilagoditi dnevnim situacijama i željama onog glasnijeg, a samim time i opasnijeg dijela biračkog tijela, onog desnijeg. Moramo priznati da je politika HDZ-a san svakog lijevog političara. Po čemu se danas razlikuju političari hrvatske ljevice i desnice? Po tome što političari ljevice nisu za ustaški pozdrav s dvostrukim konotacijama, iako su ga legalizirali na amblemima udruge nazvanih po ustaškim zločincima. Za vrijeme izbora ljevičari bi najradije postali HDZ-ovci onako milanovićevski kako Milanović u zadnjoj fazi svoje političke povijesti to prakticira. Naši ljevičari kao da smatraju da za pobjedu trebaju preuzeti HDZ-ov kaput, samo da se ne bave NOB-om, da se ne pojavljuju na partizanskim obljetnicama. Ne znam zbog čega ih je strah, zbog čega imaju tu neugodnost. Lišavanje antifašizma od TITA i petokrake, Komunističke partije koja je pokrenula otpor fašistima i ustašama, zabranjivanje ili u najmanju ruku izbjegavanje riječi 'zvijezda' i 'Jugoslavija' kako bi se dodvorili suprotnom taboru, poražavajuće je. Ako se SDP-ovci tako ponašaju, što onda očekivati od HDZ-ovaca koji obnašaju izvršnu vlast.

Kandidat za predsjednika SDP-a, mladi gradonačelnik Makarske Zoran Paunović, kaže da ne treba više pričati o ustašama i partizanima.

To je besramno. Mi ne pričamo, mi smo gurnuti u jamu i nas se ne čuje i ne vidi. U Hrvatskoj tonemo što se tiče odnosa prema NOB-u, padamo u glib iz kojeg teško izlazimo. Dok je priča o partizanima, nažalost, tako minorna u društvu, skoro da ne postoji, s druge strane ruše se brda od ustašluka, na svakodnevnoj razini bruje ustaške pjesme, uzvikuju se ustaški pozdrav i kako onda, PAUNOVIĆU, pobjeći od partizana i ustaša samo da bi netko uživao u *mainstream* politici. I ja privatno imam vrlo miran i komotan život, pošteno sam radio cijeli svoj radni vijek, služio državi i u ratu i u miru, zaslužio sam da budem mirno u svojoj mirovini, ali ne mogu biti nijemi svjedok ovog užasa koji se događa. Nije taj ustašluk manifestiran samo na proslavama, priča je puno dublje ušla u hrvatsko društvo, na vrlo perfidan način. I zar bi u takvoj situaciji pokretači našeg društva, političari, trebali šutjeti?! Za razliku od Paunovića, smatram da treba još jasnije i glasnije pričati o partizanima kako nas ne bi ova ustaška buka totalno podavila.

Ni stranka Možemo! nije vratila ime Trga maršala Tita, kako su obećali prije četiri godine. Opraštate li im ili smatrate da su i oni povukli kočnicu u ideološkom polju?

Još uvijek smatram da postoji nešto u politici što se zove čast. Dakle, ako je izgovoreno pred izbore da će se vratiti ime Trgu maršala Tita, tog se obećanja časna osoba drži. Ne znam zašto je od tog povratka imena Trga maršala Tita napravljen toliki problem, kojeg nema. Kažu da čekaju neko povoljno vrijeme, očito neko čudo u gradu. Za mene je to vrijeđanje zdravog razuma. Dosadašnjim potezima oko tog pitanja Možemo! i njihov zagrebački koalicijski partner SDP samo slijede politiku BANDIĆA koji se morao odreći Tita kako bi opstao na vlasti, a Možemo! izbjegava vratiti Tita kako bi također opstao na vlasti. U čemu je onda razlika između njih? Opravdanja da sad nije vrijeme, da postoje alarmantni socijalni, infrastrukturni problemi u Zagrebu, samo su izgovori. Sad je pravo vrijeme, sve kasnije bit će prekasno. Hrvatsko nas iskustvo uči da je sve što smo ignorirali, izbjegavali, stavljali pod tepih, skrivali u ormaru, izraslo u veće zlo, čudovišta s dalekosežnim posljedicama.

Što će biti u Splitu?

Posljednji potez premijera Andreja Plenkovića je izdašna pomoć od 350.000 eura gradnji tzv. Memorijalnog centra Groblje mira kod Mostara koji je hrvatska vlada nedavno proglasila projektom 'od strateškog značaja za Hrvate izvan Hrvatske'. Po radnim popisima žrtava' mogli bi se naći križevi i ustaškog zločinca Rafaela Bobana, na primjer.

Uvijek smo za to da se dostojno obilježi i iskaže pijetet nedužnim žrtvama bilo kojeg rata! Ali oko tog groblja ne postoje povijesno utvrđene činjenice i tu leži većinom ustaška vojska. Zašto Vlada ne sudjeluje u obnovi Partizanskog groblja u Mostaru koje je međunarodno poznat spomenik i na kojem su ukopani i hrvatski partizani, njih preko stotinu? Zašto se ne obnovi partizansko groblje u Kninu s preko tisuću ukopanih hrvatskih, većinom dalmatinskih, boraca NOB-a iz posljednje najveće bitke na kraju rata, nakon koje je oslobođena cijela Dalmacija? U decembru slavimo 80. obljetnicu te bitke. Tu je i ogroman srušeni spomenik, obelisk visok 20 metara!

Često spominjete Tita. Kako komentirate da gradonačelnik Beograda Aleksandar Šapić ponovno spominje izmještanje Titova i grobova četvorice narodnih heroja s Kalemegdana?

To je prirodni slijed, vrhunac revizionizma koji vlada u Republici Srbiji, a ogleda se u brisanju NOB-a iz udžbenika, veličanju četnika koji su proglašeni antifašistima, podizanju spomenika ratnim zločincima. Te i druge slične pojave ukazuju na to da je u Srbiji stanje puno gore nego u Hrvatskoj. Tamo je njihov SUBNOR i službeno uključio u službene aktivnosti 'slavljenje ravnogorskih četnika kao antifašista'. Jedino Savez antifašista Srbije na čelu sa ZLATOJEM MARTINOVIM ostaje na pravom putu ne priznajući tu revizionističku glupost s četnicima. Oni su prošle godine objavili i predstavili knjigu pokojnog novinara i publicista iz Banje Luke BORIVOJA GLIŠIĆA 'Izvjestaji njemačke vojske o suradnji četnika i ustaša u borbi protiv partizana', koju će VEDRA krajem godine predstaviti u Zagrebu.

Idemo ususret novim okruglim godišnjicama oslobađanja hrvatskih gradova od fašizma i ustaša, vidjeli smo kako je prošlo u

Nisam se borio protiv crnogorskog zbora, nisam se borio protiv Srba, Crnogoraca, svi pričamo istim jezikom, nisam se borio protiv zvijezde petokrake, borio sam se protiv režima Slobodana Miloševića. Duboko vjerujem da većina branitelja misli kao ja

Korčuli, što očekujete? Na antifašističkim događajima nema visokih dužnosnika, predstavnika izvršne vlasti, dok je na mjestima obilježavanja Domovinskog rata obvezna smotra svih političkih aktera.

Osamdeseta godišnjica oslobođenja Splita, drugog grada u Hrvatskoj, 26. je listopada. Vjerujem da će se to odraditi samo da se odradi. U tom užasu, mi antifašisti i braniteljske udruge koje podržavaju antifašizam uvijek strepimo jer su svako malo neki izbori kad smo ona 'ružna djeca koju treba sakriti kad dođu gosti'. Stižu nove generacije koje su prošle hrvatski obrazovni sustav po kojem je Tito bio zločinac, a PAVELIĆ hrvatski političar koji je nešto pogriješio, ali eto, ne toliko loše. U suradnji s antifašistima Grada Kaštela odlazili smo u kaštelanske škole. Naši članovi, generali LUKA DŽANKO i VESELKO GABRIČEVIĆ, pričali su učenicima i o Domovinskom ratu, ali i o partizanskoj borbi u Drugom svjetskom ratu. I sve je bilo dobro, uspjelo se održati dva-tri sata, djeca su bila zainteresirana dok nisu otišla doma i upoznala roditelje s time da su u školi slušala o partizanima, što je njihovim roditeljima bio 'incident'. Nakon toga nam je iz škole rečeno da više ne dolazimo, da im ne radimo neugodu. Mi antifašisti smo ružno pače koje se treba sakriti, skloniti.

VEDRA je kao udruga branitelja Domovinskog rata i antifašista po svemu sudeći 'čudna udruga', za neke možda i nemoguća. Kako ste spojili te dvije kategorije koje su se hrvatsko društvo i politika potrudili jasno razdijeliti? Ja se stvarno ponosim što sam hrvatski branitelj. Bit ću sahranjen s vojnom muzikom, hrvatskom zastavom, ali do kraja života ću braniti NOB i partizane. Nisam se borio protiv crnogorskog zbora, nisam se borio protiv Srba, Crnogoraca, svi pričamo istim jezikom, nisam se borio protiv zvijezde petokrake, borio sam se protiv režima SLOBODANA MILOŠEVIĆA. Duboko vjerujem da većina branitelja misli kao ja, ali da danas po *mainstream* mišljenju, društvenom stavu koji osigurava mir, prosperitet i napredak u određenim društvenim i političkim krugovima, nije dobro iznositi antifašističko opredjeljenje. Osnovali smo VEDRA-u prije osam godina da spasimo obraz hrvatskim braniteljima jer branitelj nije čovjek u crnoj majci, nije čovjek koji zloupotrebljava svoja stečena prava, koji upada u tuđe stanove, ta mala šačica takvih Hrvata koji ustašuju postali su lideri koje hrvatska *mainstream* scena tolerira. Mi u VEDRA-i smo legalisti, držimo se dosljedno i ne odstupamo od dvije stvari – da smo bili pobjednici u dva rata i da trebamo priznati svoje greške, a to su teme kojima se

trebaju baviti povjesničari i politolozi. Zajedno s udrugom antifašista Grada Splita organiziramo antifašističke proslave na ulici, da nas čuju i vide građani Splita, koji nam se spontano svake godine sve više pridružuju. Naša je uloga da spojimo Domovinski rat i Narodnooslobodilačku borbu, da pokažemo da je ponos biti antifašista i da to nije nikakva zastarjela politička grupacija, nego civilizacijska tekovina. Druge udruge nam se ne priključuju jer postoji opravdan strah da ako nam se pridruže, neće dobiti financijska sredstva, koja ne dobivamo ni mi kao ni antifašisti.

Brega i Jugoslavija

Jesu li onda Domovinski rat i antifašizam, kao što Ustav kaže, jednako vrijedni?

Dobar dio hrvatskih branitelja je nagrađen velikim mirovinama, ali velik broj naših branitelja nije bio te sreće da ostvare pristojne mirovine i teško preživljavaju. Hrvatsko obrazovanje odigralo je bitnu ulogu u minoriziranju partizanskih, antifašističkih vrijednosti. Sad kad dolazi do biološkog osipanja naših članova koji su svjedočili partizanskoj borbi, ostaju krugovi koji žele da se zaborave partizanske pobjede. Štetno utječe i hrvatska politika. Recimo, pronađu se u Lici, kako kažu, posmrtni ostaci hrvatskih vojnika, odnosno u prijevodu visokih časnika ustaške vojske, za čiji se sprovođenje, na koji dođu ministar branitelja TOMO MEDVED i bar po dva biskupa, potroše goleme količine državnog novca. Pa čovječe, nađeni su ostaci ustaša, tko bi o trošku Njemačke sahranjivao nacističke i fašističke oficire! Antifašističke udruge koje su ostale usamljene zadnji su branik protiv lažne, perfidne povijesti. SABA u Zagrebu nema sredstava da plati struju, antifašistima u Splitu prijete da će ih iseliti, dok s druge strane hrvatski branitelji Domovinskog rata kupuju velike televizore. Ljudi koji slave NOB su toliko posramljeni, osamljeni, ostavljeni bez javnog novca, bez pomoći. Stalno nas se mjeri je li nešto previše partizanski, previše jugoslavenski, kontaminirano crvenom zvijezdom, maršalom Titom. Kako sam rekao, SABA nema novca da plati struju. Kad se riješe ti problemi, kad antifašisti postanu ekvivalent braniteljima, onda ćemo biti pomireni, onda će se o tim temama pričati samo na stručnim skupovima, a dok se ti problemi ne riješe, potezat ćemo se kao do sad za ustaško crnilo, četničke brade, šajkače, partizanske kape s crvenom zvijezdom. Od tih sjena prošlosti i istine ne možemo pobjeći. Sve više se pretvaramo u zadnje vitezove čije se ideje zaboravljaju. Sve je teže i teže, ali vjerujte, oganj još uvijek gori i vjerujem da se ipak neće ugasiti.

Zapjevate li 'Pljuni i zapjevaj, moja Jugoslavijo'? Kažu da tu pjesmu hrvatski branitelji ne pjevaju, da ih ona vrijeđa, da su se borili protiv te Jugoslavije da bi je sad pjevali.

Ta pjesma je jako dobra rokerska pjesma. Bijelo dugme su jugoslavenski Rolling Stones. Bio sam na koncertu u Splitu koji je izazvao bijes dijela braniteljske populacije. Ja sam se odlično proveo! Nigdje nisam čuo nijedan zvižduk. Jednostavno, nekome je trebala protuteža, ciljana zabrana kao reakcija na kritiziranje ustaštva na THOMPSONOVIM koncertima u Imotskom i Dugopolju, čak i po cijenu da muče građanina Republike Hrvatske kako će ga izbaciti iz vlastite države. Bijelo dugme ne pjeva o fašizmu, kao što to Thompson kukavički izvede s ustaškim pozdravom. Jugoslavija je bila naša domovina, to je dovedeno do apsurdna. Bijelo dugme pjeva o Jugoslaviji u kojoj smo svi zajedno živjeli, školovali se, gradili naše bolnice, tvornice. Riječima pjesme 'majka', 'maćeha', 'moja sirota kraljica' Brega je opjevao sudbinu Jugoslavije, poručio – svi ćemo nastradati. ■

Ministar mračnih poslova

Prije tri godine ministar Gordan Grlić Radman putem službenog maila pohvalio je rad akademika Josipa Pečarića na relativiziranju službenog broja ubijenih u Jasenovcu, smatrajući to 'važnim pitanjem koje nam je nametnula jugokomunistička i velikosrpska propaganda'

PRIJE tri godine ministar vanjskih poslova GORDAN GRLIĆ RADMAN pohvalio je putem službene mail adrese rad JOSIPA PEČARIĆA, akademika iz Društva za istraživanje trostrukog logora Jasenovac i jednog od najvećih revizionističkih povjesničara-amatera u Hrvatskoj, koji relativizira ustaške zločine u Jasenovcu.

Kako je vidljivo iz nekoliko Pečarićevih knjiga, u kojima smo pronašli njegovu prepisku s ministrom vanjskih poslova, on je Grliću Radmanu najprije poslao mail u kojem ga je 18. veljače 2021. godine obavijestio da mu je na internetu istoga dana objavljen tekst u suradnji s MATKOM MARUŠIĆEM, profesorom medicine sličnoga revizionističkog kova. Matematičar Pečarić i liječnik Marušić u tom tekstu pišu o jednom svježem znanstvenom radu koji 'potpuno uvjerljivo, utemeljeno i nepobitno dokazuje da je popis jasenovačkih žrtava netočan'. 'Čak nije potrebno ni procjenjivati koliko je netočan (može se izračunati da je 89% ili 74.288 imena neprihvatljivo)', pišu Pečarić i Marušić, referirajući se na službeni popis Javne ustanove Spomen područja (JUSP) Jasenovac od 83 tisuće žrtava ustaškog logora smrti. 'Glavni nalaz je da je popis JUSP-a Jasenovac izmišljen, dakle namjerno krivotvoren', stoji u tekstu koji je Pečarić poslao ministru Grliću Radmanu.

Istoga dana ministar mu je odgovorio, koristeći službeni mail. 'Poštovani akademice Pečarić, Hvala Vam! Znam koliko je to važno pitanje koje nam je nametnula jugokomunistička i velikosrpska propaganda, o čemu

je istraživao i pisao pokojni predsjednik TUĐMAN. Srdačno, Gordan Grlić Radman', piše u mailu šefa hrvatske diplomacije.

Istraživanje koje su Pečarić i Marušić ekstenzivno opisali u citiranom tekstu, poslanom i očigledno ushićenom ministru vanjskih poslova, provedli su znanstvenici s Fakulteta elektrotehnike i računarstva (FER): autor udžbenika iz matematike za djecu, profesor NEVEN ELEZOVIĆ, i programer, doktor NIKOLA BANIĆ. Koristeći jedan matematički model, oni su u radu objavljenom u međunarodnom časopisu IEEE Access pronašli anomaliju u jasenovačkom popisu: previše je imena čije godine rođenja završavaju nulom i dvojkom. Gostujući u najvećim desničarskim medijima, autori su potom u Hrvatskoj proši-

rili tvrdnju da njihov rad ukazuje na to kako je službeni spis jasenovačkih žrtava lažan i neupotrebljiv.

Ubrzo se, međutim, ispostavilo da se radi o manipulaciji, koju je dokumentirao portal Faktograf. Znanstvenik MELKIOR ORNIK iz Laboratorija za koordiniranu znanost Sveučilišta u Illinoisu Urbana-Champaign, upozorio je da je matematički model koji su koristili Banić i Elezović neprikladan za analizu podataka iz Jasenovca. Preveliko pojavljivanje nula i dvojkica na kraju datuma rođenja, navodno krunski pokazatelj da je jasenovački popis izmišljotina, pojasnio je jednostavnim razlogom. 'Ljudi naravno nisu znali točne godine rođenja žrtava, pa bi je ili zaokružili na najbliže desetljeće (čime je objašnjena o) ili zaokružili dob smrti na najbliže desetljeće. Kako je najveći broj zarobljenika umro upravo 1942. godine u usporedbi s drugim godinama, to objašnjava zašto godine rođenja završavaju na 2', kazao je Ornik za portal Faktograf, ističući da se ista anomalija zbog istih razloga pojavljuje i u podacima žrtava nacističkog geta za Židove i Rome u Poljskoj.

Pismom je reagiralo i dvadesetak istraživača, mahom povjesničara s ovih prostora, u kojem su upozorili uredništvo časopisa IEEE Access na spomenute 'metodološke pogreške' autora. Opisali su i kako autorski dvojac, koristeći kredibilitet ovog časopisa, po desničarskim medijima u Hrvatskoj iznosi tvrdnje da su 'matematički dokazali' da je službeni popis u Jasenovcu fabriciran. Navedene javne istupe znanstvenika uredništvo IEEE Accessa nazvalo je na koncu 'odvratnim'.

Ustaše ne smatra fašistima –
akademik Josip Pečarić (Foto:
Emica Elvedi/PIXSELL)

To je, ukratko, istraživanje zbog kojeg je ministar Gordan Grlić Radman zahvalio Pečariću, nazivajući lažno osporavanje službenog popisa od 83 tisuće ubijenih ljudi 'važnim pitanjem koje nam je nametnula jugokomunistička i velikosrpska propaganda'. Kao pozitivan primjer naveo je potom Tuđmana, koji je 'istraživao i pisao' o toj 'velikosrpskoj propagandi'. Važno je pritom podvući: ministar nije pisao takav odgovor povodom tvrdnji o 700 tisuća nepostojećih žrtava, što je broj koji do danas doista koriste velikosrpski ideolozi, on ovakvim leksikom reagira na osporavanje službenog broja od 83 tisuće.

Tuđman je, valjda podsjetiti, smatrao da je u Jasenovcu stradalo maksimalno 40 tisuća ljudi, da to nije bio 'logor organiziran s izričitim svrhom likvidacije svih zatočenika', kao što tvrde 'promicatelji jasenovačkog mita', nego 'logor organiziran kao 'radni logor' s mnoštvom poljodjelskih i tvorničko-obrtničkih radnih jedinica'.

U polemikom pismu upućenom SLAVKU GOLDSTEINU, o kojem je pisao IVO GOLDSTEIN, Tuđman je 1995. godine podržao revizioniste ističući da oni 'ustaju protiv mitskih prikazbi Holokausta', da su 'prvi koji su se usudili suprotstaviti raširenim 'sagama' i 'legendama' ili 'mitskim obmanama' o šest milijuna umorenih Židova, uključujući i prijevaru s dnevnikom ANE FRANK', da su revizionisti u 'neravnopravnom položaju' u odnosu na historiografski *mainstream*, 'jer nemaju nikuda potpore a protiv sebe imaju moćan svjetski židovski lobi'.

Tuđmanovi sljednici, koje ministar hvatili, strovalili su se u još dublju moralnu provaliju od njega: oni drže da je gotovo cijeli popis likvidiranih izmišljen, što je bila njihova interpretacija citiranog 'istraživanja'. U trenutku kad je Grlić Radman putem *maila* zahvaljivao Pečariću na takvim nalazima, on nije mogao nedvosmisleno znati da se radi o običnoj manipulaciji, naime laži. To, međutim, ne umanjuje razmjere ministrovog skandaloznog čina, koji se ponajviše očituje u osobi s kojom je komunicirao. Akademik Josip Pečarić, kojem je ministar zahvalio na javnom radu, član je Društva za istraživanje trostrukog logora Jasenovac, organizacije

koja relativizira ustaški udio u Holokaustu te genocide nad Srbima i Romima, i u svojim publikacijama sustavno tvrdi da je Jasenovac bio radni logor u kojem je nekoliko stotina neprijatelja države skončalo od teških uvjeta i raznih bolesti. Službeni popis od 83 tisuće ubijenih u Jasenovcu sam Pečarić je javno nazivao 'velikosrpskom brojkom', odnosno 'velikosrpskim popisom Goldsteinovih i DRAŽE MIHAILOVIĆA'. Čovjek kojemu je Grlić Radman zahvalio objavio je prošle godine knjigu 'Društvo za istraživanje trostrukog logora Jasenovac', kompilaciju tekstova raznih autora o radu istoimene organizacije i njenih članova. U toj Pečarićevoj knjizi može se naći ova rečenica: 'Novija istraživanja Nezavisne Države Hrvatske, a osobito sabirnoga i radnoga logora Jasenovac, koji je protuhrvatski nastrojenim ljudima bio znak navodne hrvatske genocidnosti, pokazuju da službena politika Nezavisne Države Hrvatske nije imala genocidno obilježje, niti je genocid provodila.' Ili ova: 'Cijeli je hrvatski narod viđao kako general LUBURIĆ oko sebe skuplja pravoslavnu djecu što su ih vlasti našli napuštenu nakon Kozare te oprale, izliječile i obukla u male ustaške odore, te pred njome pušta bijelu golubicu.' Ili ova: 'Toga je mjeseca (travanj 1941., op. a.) kancelar HITLER bio čovjek koji je Hrvatima dopustio i izborio nezavisnost a PoglavlNIK životni borac za nju i vrhovnik Države.' Ili ova: 'ADOLF EICHMANN bio je Ži-

dov zadužen u Reichu za komunikaciju sa Židovima. Na postupku se jasno vidi njegova drogiranost, kada veselo skakuće hvaleći se tobožnjim milijunima ubijenih Židova.'

Akademik kojem Grlić Radman zahvaljuje na radu postojano i obilato reproducira sličan sadržaj zadnjih 25 godina. 'Zašto bi iznošenje istine – da ustaše nisu bili fašisti – uopće trebalo biti kontraproduktivno?' upitao se 2002. godine u 'Glasu Koncila'. 'Hrvatski nacionalisti koji su se borili za neovisnu hrvatsku državu – samo zato što su našli pomoć tamo gdje su je jedino i mogli naći – proglašeni fašistima. Zato se sve ovo vrijeme i krije podatak da su hrvatske vlasti kod Hitlera pokušale spasiti domaće Židove', dodao je. 'Da nije bilo ni srpske ni partizanske pobune, možda bi NDH bila dovoljno jaka da još više zaštiti i Židove', poručio je 2004. godine. Sredinom 2015. Pečarić je bio i jedan od organizatora peticije da se ustaški pozdrav 'Za dom spremni' uvrsti kao službeni pozdrav za Oružane snage Republike Hrvatske. Tri godine poslije supotpisao je knjigu 'Razotkrivena jasenovačka laž', u izdanju Društva za istraživanje trostrukog logora Jasenovac. Cijelo to vrijeme, od 2000. godine, Pečarić je redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Razredu za matematičke, fizičke i kemijske znanosti. Štoviše, u godišnjem izvješću HAZU-a za 2023. objavljeno je da je postao zamjenik člana njihovog 'Odbora za utvrđivanje

Ruganje povijesnim činjenicama
– Gordan Grlić Radman (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

postojanja djela koje nije u skladu s ugledom i dostojanstvom člana Akademije'.

Sada je jasan i cijeli kontekst kratke poruke koju je Grlić Radman poslao Pečariću. Pohvalno se i poticajno ponio prema nadri-povjesničaru zato što on relativizira ustaške zločine, pozdravio je istraživanje koje lažno potvrđuje takvu negaciju i usput sugerirao da je službeni popis od 83 tisuće žrtava u Jasenovcu 'jugokomunistička i velikosrpska propaganda'.

Razlog za dodatnu zabrinutost leži u činjenici što je Grlić Radman dio izvršne vlasti koja u zadnje vrijeme provodi koordinirani negacionizam oko Jasenovca kada je riječ o srpskim žrtvama. Nedavno smo pisali o uspješnom prošlogodišnjem miniranju zajedničke izložbe s Muzejom Holokausta u Washingtonu, koja se trebala održati u Zagrebu. Izložba je otkazana zato što je hrvatska strana, predvođena Ministarstvom kulture, odbila uvrstiti tvrdnju da je nad Srbima izvršeno genocidno nasilje u NDH. Ministarstvo NINE OBULJEN KORŽINEK cenzuriralo je i tvrdnju o ustaškom genocidu nad Srbima na informativnom panou u JUSP-u Jasenovac, što je posredno dovelo do ostavke ravnatelja IVE PEJAKOVIĆA.

Ministar vanjskih poslova samo je, dakle, otišao korak dalje: hvaleći tekst u kojem piše da je gotovo cijeli 'popis JUSP-a Jasenovac izmišljen, dakle namjerno krivotvoren', on je, stječe se dojam, izrazio žudnju za relativizacijom stradanja svih naroda u ustaškom logoru.

Njegove pozicije svjestan je i Pečarić. U knjizi 'Napadaju Tuđmana – da umreš od smijeha' iz 2024. godine akademik se prisjetio ministrovog odgovora iz 2021. 'Još kada sam s prof. dr. sc. Matkom Marušićem pisao pisma vlastima o objavljenom znanstvenom radu i metodi koja pokazuje kako je današnji popis žrtava u Jasenovcu lažan – jedini POZITIVAN odgovor dobio sam od ministra Grlić-Radmara!'

Ministru smo dali priliku da dodatno pojašni *mail* za koji vjerojatno nije očekivao da će biti javno publiciran. Do zaključenja teksta, Grlić Radman nije odgovorio na upit. ■

čak i u Q1 časopise. S prof. Matkom Marušićem sam koautor članka o tom izuzetno važnom članku i o tome smo informirali mnoge u Hrvatskoj i to još uvijek radimo. Tako sam pisao i Ministru vanjskih poslova i poslije pola sata dobio njegov odgovor:

Naslov: RE: Clanak Marusic-Pecaric
Datum: Thu, 18 Feb 2021 19:52:01 +0000
Šalje: Gordan Grlic-Radman <Gordan.Grlic-Radman@mvep.hr>
Prima: Josip Pecaric <pecaric@element.hr>, Domagoj Knezevic <Domagoj.Knezevic@mvep.hr>
CC: Matko Marusic

Poštovani akademiče Pečarić,
Hvala Vam! Znam koliko je to važno pitanje koje nam je nametnula jugokomunistička i velikosrpska propaganda, o čemu je istraživao i pisao pokojni predsjednik Tuđman.
Srdačno,
Gordan Grlić Radman

Mail u kojem ministar Grlić Radman hvatili revizionističke napore akademika Pečarića

INTRIGATOR

Udri po Srbima

Zbog odsustva vlastitih ideja i politika, dio stranaka jedino u napadu na Srbe iz Hrvatske vidi ozbiljan politički program i svrhu djelovanja, kazao je Milorad Pupovac u Zagrebu

Anja Šimpraga, Dragana Jeckov i Milorad Pupovac (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

ONO što se dogodilo u Sinju pokazuje kvalitetu političkog života u Hrvatskoj, a to je: ako nemaš ništa drugo, udri po Srbima; ako ne znaš ništa bolje, udri po institucijama srpske zajednice; ako nemaš ništa pametnije, udri po predstavnicima Srba u Hrvatskoj. To sigurno donosi povećanje rejtinga, a dio stranaka, zbog odsustva ideja i politika, jedino to vidi kao ozbiljan politički program, svrhu političkog djelovanja i pouzdan način održavanja u političkom životu. Napadaju na zajednicu koja je miroljubiva, koja živi u miru. Napadaju na institucije kao što su SNV i SDSS, koji su doprinijeli miru u ovoj zemlji. Ako je to postala neka vrsta općeg nacionalnog recepta za politički uspjeh, onda je za nas u SDSS-u došao moment da učinimo sve što možemo da to promijenimo – izjavio je saborski zastupnik MILORAD PUPOVAC na konferenciji za medije, komentirajući nezakonitu i protuustavnu odluku gradonačelnika Sinja MIRE BULJA koji je zabranio izložbu fotografija 'Susret na Tromedi' umjetnice INIJE HERENČIĆ. Pupovac je naveo da je Srpsko narodno vijeće, sufinancijer zabranjene izložbe, ustanovljeno u skladu s međunarodnim ugovorom koji je na snazi, koji je Republika Hrvatska sklopila s Ujedinjenim narodima tokom Mirne reintegracije te je u skladu s Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina.

— Mi znamo što je cilj gradonačelnika Sinja. Stigmatizirajući i zabranjujući SNV želi održati sebe i svoju stranku u političkom životu; da preuzme zastavu one stranke koja je to do jučer činila, a danas to više ne može, s obzirom na to da je u vlasti. To je politički

nemorao. Junačiti se na onom tko je slabiji od tebe, sprečavati da ono malo Srba koji žive u Sinju može zajedno sa svojim sugrađanima dijeliti baštinu Srba u Hrvatskoj, ne samo da je protuustavno i protuzakonito, nego i kukavički – poručio je saborski zastupnik.

Govoreći o okolnostima političkog djelovanja SDSS-a, komentirao je da je stranka godinama demonizirana i da se na taj način širi negativno raspoloženje prema političkom predstavništvu Srba i prema Srbima u Hrvatskoj. Najdirektnija posljedica takve kampanje je najnovije brutalno sknavljenje dviju pravoslavnih crkava na području Petrinje i njihovo oslikavanje nacističkim i ustaškim simbolima.

— Nismo ljudi koji ne znamo trpjeti i nismo ljudi koji nisu spremni trpjeti. Čini mi se da smo to pokazali u ovih 30 godina. U proteklih osam godina trpjeli smo i što smo trebali i što nismo trebali. Sad više nismo spremni da trpimo. Nećemo trpjeti one koji će produžiti antisrpsku kampanju u političkom životu. Odgovorit ću im na način koji neće biti poticanje mržnje, ali će biti način zagovora pravde i jednakosti, u skladu s potrebom da možemo slobodno djelovati i ostvarivati svoje programe, a da ne strepimo da li će se neki dio toga, kao što je izlaganje fotografija u Sinju, pretvoriti u sredstvo za poticanje mržnje. Učinit ćemo sve da nas se ne ušutka, kao što se hoće. Oni koji to rade iz uvjerenja desne ili ekstremno desne provenijencije, bliži su nam – jer to rade iz uvjerenja s kojima se ne slažemo, ali rade iz uvjerenja – od onih koji to rade iz političkog interesa da bi dobili koji postotak više, stranke ili pojedinci. Prvi griješe u svojem uvjerenju, a drugi su amoralni – ocijenio je Milorad Pupovac.

SDSS-ova saborska zastupnica Dragana Jeckov navela je da je odnos prema svim manjinama, pa tako i prema srpskoj, najbolji indikator demokratičnosti društva.

— U zadnje vrijeme svjedočimo da naše ime, jezik i pismo postaju predmet i razlog izljeva mržnje brojnih političkih aktera koji na tome grade vlastitu političku platformu. Izrazi i poruke mržnje u javnom prostoru svakodnevnica su s kojom se mi kao predstavnici zajednice susrećemo, ali jednako tako i drugi brojni pripadnici srpske nacionalne manjine – kazala je Jeckov.

■ Anja Kožul

Branitelji, ali okoliša

AKTIVISTI i aktivistkinje Zelene akcije prošlog su tjedna ispred pogona za preradu plastike u Vrginmostu održali performans, kojim su privremeno zaustavili rad tvrtke Phaten Plastic Recycling tako što su lokotima zaključali ogradu i uspjeli odvratiti pristigli kamion. 'Napravili smo ono što je Državni inspektorat trebao učiniti još prije dva mjeseca kada je pogonu ukinuta dozvola za gospodarenje otpadom', izjavila je ANA-MARIJA MILEUSNIĆ iz Zelene akcije.

Nevjerojatno je da se dva mjeseca od ukidanja dozvole još uvijek tolerira nezakoniti rad tvornice koja narušava kvalitetu života zajednice i uništava okoliš, poručuju iz Zelene akcije i podsjećaju da se mještani i mještanke Vrginmosta već godinu i pol dana zbog buke, smrada i bolesti žale nadležnim institucijama koje njihove vapaje uporno ignoriraju.

— Osim što je pogon za preradu plastike cijelo ljeto danonoćno radio te su u Vrginmost nastavili pristizati kamioni iz cijele Europe, pojačan je pritisak na branitelje okoliša koji na navedene probleme upozoravaju već godinu dana. Dosta je nasilja nad lokalnom zajednicom – rekla je Mileusnić.

Zelena akcija je ove godine podnijela cijeli niz prijava nadležnim inspekcijama, međutim do danas nije zaprimila nikakve odgovore. S druge strane, članovi lokalne zajednice, koji su skupljali dokaze o ilegalnim aktivnostima tvrtke, suočavaju se s brojnim pritiscima institucija i zastrašivanjima u namjeri obeshabrenja. Institucije, u većini slučajeva vezanih uz prijave za rad pogona poput buke i smrada u noćnim satima, nisu izašle na teren.

— Kako bismo zaštitili one koji ukazuju na nepravdu, o pritiscima na aktiviste obavijestili smo MICHELA FORSTA, specijalnog izvijestitelja UN-a o stanju branitelja zaštite okoliša, koji je preuzeo slučaj – dodala je Mileusnić.

Istaknula je kako mještani i mještanke Vrginmosta i dalje pate, dok Phaten Plastic Recycling ne prestaje raditi. Nažalost, institucije svojom šutnjom pokazuju na čijoj su strani, ocijenila je. Zelena akcija će nastaviti podržavati građansku inicijativu 'Stop Phaten Plastic Recycling' i pratiti što se događa.

— Poduzet ćemo sve korake koji su nam na raspolaganju kako bismo zaustavili nezakonit i štetan rad tvrtke, a istodobno zaštitili lokalnu zajednicu – zaključila je Mileusnić.

■ G. Borković

Poboljšanje prevoza

Od 1. oktobra započinje poboljšani županijski autobusni linijski prijevoz. Koja odredišta će biti pokrivena?

Iz Knina prema Šibeniku će biti osam linija dnevno, a prema Zadru tri. Bit će povezana prigradska naselja kao i općine Cijvljane, Kijevo, Ervenik, Kistanje i Biskupija. Kistanje i kistanjska sela imat će autobus prema Zadru, Šibeniku i Kninu. Sela oko Knina i Knin bit će poveznica prema Drnišu, Šibeniku, Zadru i da se može stići na splitski autobus. Nastojalo se poklopiti što više linija koje će biti vezane. Važno je reći da će svi autobusi voziti preko bolnice, kako kninske tako i šibenske.

Kako će izgledati projekt u narednih nekoliko godina?

Mi smo kao županija prvi u Hrvatskoj izradili studiju javnog linijskog prevoza. To je radio Prometni fakultet u Zagrebu i uzete su u obzir stvarne potrebe ljudi koji žive na ovom području. Jedan od razloga depopulacije je i prometna povezanost. Tako je napravljena mreža prevoza uz suglasnost jedinica lokalne samouprave. Posao transporta putnika preko natječaja su dobile dvije tvrtke na sljedećih sedam godina. Županija je potpisala ugovor s Ministarstvom prometa, oni participiraju 75 posto, a županija 25 u ukupnom sufinanciranju. A financiranje se odnosi na zajamčenu dobit, u smislu da prevoznik određeni vremenski period neće imati linije koje su u potpunosti ekonomski isplative. Baš zato što nisu ekonomski isplative, one dosad nisu bile ni konzumirane. Da bi se neka linija održala, na primjer, Đevrske – Knin, mi moramo pokriti dobit. Ukupan iznos projekta je procijenjen na 32 milijuna eura. Da bismo utvrdili koliko je karata prodano, uveden je sistem nadzora za linijski prevoz. Također, sustavom GPS-a provjeravat će se da li su prevoznici izvršili tu uslugu.

Usluga javnog prijevoza će najviše značiti starijima?

To i jeste smisao uvođenja mreže prevoza: povezati starije i nemoćne do liječnika i do svih drugih institucija i sadržaja u gradu. Prevoz će dobro doći svima, pa tako i radno sposobnom stanovništvu. Ovdje je dosad funkcionirao samo srednjoškolski prevoz i djelomično, uz slabu pokrivenost, prevoz za zaposlene. Pri izradi mreže uzela se pretpostavka da u prometno izoliranim selima žive stariji, djeca i zaposleni. Smisao je priuštiti uslugu svakom stanovniku županije. Neformalna informacija je da taksi od Šibenika od Strmice košta preko 100 eura. Nažalost, naši sugrađani to plaćaju od svojih niskih mirovina. S autobusom će biti daleko lakše.

■ A. Kožul

Ginekolog u pritvoru

Zlatko Topolovec, nepravomoćno osuđen za silovanje, od ponedjeljka je u istražnom zatvoru zbog iskaza pacijentice da ju je zlostavljao tokom pregleda. KBC Osijek mu je isti dan otkazao ugovor o radu

GINEKOLOG ZLATKO TOPOLOVEC, u veljači nepravomoćno osuđen za silovanje pacijentice, u ponedjeljak je uhapšen, ispitan i poslan u istražni zatvor zbog navodnog seksualnog zlostavljanja žene koju je pregledao 9. rujna. Isti je dan u KBC-u Osijek dobio otkaz nakon provedenog disciplinskog postupka.

Postoji osnovana sumnja da je osumnjičenik 9. rujna 2024. godine, oko 16:30 sati, u Kliničkom bolničkom centru Osijek, kao liječnik jedne klinike, tijekom pregleda pacijentice počinio navedeno kazneno djelo. Osumnjičenik je uhićen i ispitan u Općinskom državnom odvjetništvu u Osijeku, a sudac istrage Županijskog suda u Osijeku je na prijedlog Općinskog državnog odvjetništva u Osijeku odredio istražni zatvor protiv osumnjičenika zbog opasnosti od utjecaja na svjedoke i opasnosti od ponavljanja kaznenog djela, objavilo je Županijsko državno odvjetništvo u Osijeku. Ministarstvo zdravstva ranije je izvijestilo javnost da su postupci pokrenuti povodom priče pacijentice B. P. koja je za Novosti opisala što je doživjela u ordinaciji dr. Topolovca.

Dana 16. rujna 2024. godine donesena je odluka o otkazivanju ugovora o radu prof. dr. sc. Zlatku Topolovcu, dr. med. Podsjećamo, KBC Osijek je zatražio dostavu nepravomoćne presude Županijskog suda u Osijeku

od 8. veljače 2024. godine te je Županijski sud istu dostavio dana 11. rujna 2024. godine na temelju koje je pokrenut disciplinski postupak protiv prof. dr. sc. Zlatka Topolovca, dr. med. Nadalje, Klinički bolnički centar Osijek je putem elektroničke pošte zaprimio upit novinarku N. Š. o navodno novom neprimjerenom ponašanju liječnika tijekom pregleda te je također pokrenut disciplinski postupak. Nakon pokrenutih disciplinskih postupaka te uvažavajući sve okolnosti i činjenice, donesena je gore navedena odluka, stoji u dopisu ministra BEROŠA.

Podsjetimo, ministar je prošli četvrtak, povodom ispovijesti B. P. najavio hitnu zdravstvenu inspekciju u KBC-u Osijek i izrazio nezadovoljstvo dosadašnjim postupanjem bolničkog vodstva u cijelom slučaju, kao i Hrvatskom liječničkom komorom (HLK). Tvrdio je da će Ministarstvo preispitati zašto nakon nepravomoćne presude za silovanje HLK nije pokrenuo postupak oduzimanja licence za rad.

Topolovca je u veljači ove godine Županijski sud u Osijeku nepravomoćno osuđio na četiri godine zatvorske kazne i jednako dugu zabranu rada, no KBC Osijek tada nije pokrenuo disciplinski postupak radi osobito teške povrede radne obaveze. U javnim su istupima tvrdili da je liječniku nemoguće dati otkaz prije pravomoćnosti presude, što je u početku podržavalo i Ministarstvo zdravstva. HLK je započela, pa bez objašnjenja zamrznuła disciplinski postupak do pravomoćnosti presude, iako postupci pred tijelima Komore, prema internim aktima, nisu povezani s kaznenim ili prekršajnim postupcima protiv liječnika.

Tako je Topolovec bez nadzora radio s pacijenticama sve dok Novosti nisu objavile ispovijest pacijentice koju je pregledao prošli tjedan. Uslijedili su izvanredni nadzor Ministarstva zdravstva i bolnički disciplinski postupak koji je završio otkazom.

Ostaje pitanje odgovornosti nadležnih institucija koje su mjesecima kasnile s postupcima u ovom šokantnom slučaju, tvrdeći da nitko ne može dobiti otkaz dok nije pravomoćno osuđen za kazneno djelo. Pitanje je aktualizirano epilogom kojim su priznali pogrešku u tumačenju pravnih propisa i obaveza bolnica u zaštiti pacijentica.

■ Nataša Škaričić

Vlahov opet briljira

PRIJE skoro godinu dana, domaća javna televizija poslala je svog čovjeka, PETRA VLAHOVA, na teren. On se onomad javio iz Tel Aviva ležeći potruške na šljunku, sa zelenim šljemom na glavi, dok je u pozadini neka žena mirno stajala i tipkala na mobilitel. Vlahov je dotle ležao i izvještavao o raketnom napadu Hamasa.

S nove ratne turneje HRT-a Vlahov se ovih dana javio iz Tel Aviva i javnost informirao da se u gradu 'živi punim plućima', da hoteli, restorani i dućani rade kao nekad. Kao da je dijete koje se igra u pješčaniku, kazao je reporter i da je u septembru pravo kasno ljeto u Izraelu, ugodnih 33 stupnja. Hrvatska veleposlanica u Izraelu VESELA MRDEN KORAČ i ovoga mu je puta bila sugovornica. Veselo je pričala o završetku gradnje i otvaranju hrvatske kapelice u Betlehemu. To je prava poruka mira, složili su se Vlahov i Mrden Korač, a takva nam je potrebna jer je veleposlanica utvrdila da je 'eskalacija realna mogućnost'. Najmanje 42 tisuće ubijenih Palestinaca u skoro godinu dana genocida i temeljito uništavanje obližnjeg Pojasa Gaze za diplomatkinju i novinara javne televizije nije baš neka eskalacija. Gledateljice i gledatelji moraju brzo pohvatati konce – briga o eskalaciji odnosi se, dakle, na njihovu mogućnost da se nastave igrati u pješčaniku i blagoslivljati kapelice.

U daljnjim javljanjima za HRT Vlahov je svratio do izraelskih kibuca i podsjetio nas na napad koji je Hamas izvršio 7. oktobra. Razgovarao je i s pripadnicima izraelske vojske te podijelio njihovu bol zbog oko 101 zatočenog taoca. O Gazi smo od njega imali prilike čuti samo da se tamo ne može ući, da Palestincima nije baš lako i da će broj palestinskih žrtava sigurno dalje rasti jer IDF ne planira zaustaviti vojne operacije. Diplomatski naponi postoje, ali dokle god se oblak nekog libanonskog ili iranskog projektila nadvija nad Izrael, mira neće biti, zaključak je našeg čovjeka na terenu. To je naprosto tako, tužno, ali Izrael ima pravo na obranu, a HRT na još jedan potpuni novinarski, politički i moralni bankrot.

■ Ivana Perić

FRAGMENTI GRADA

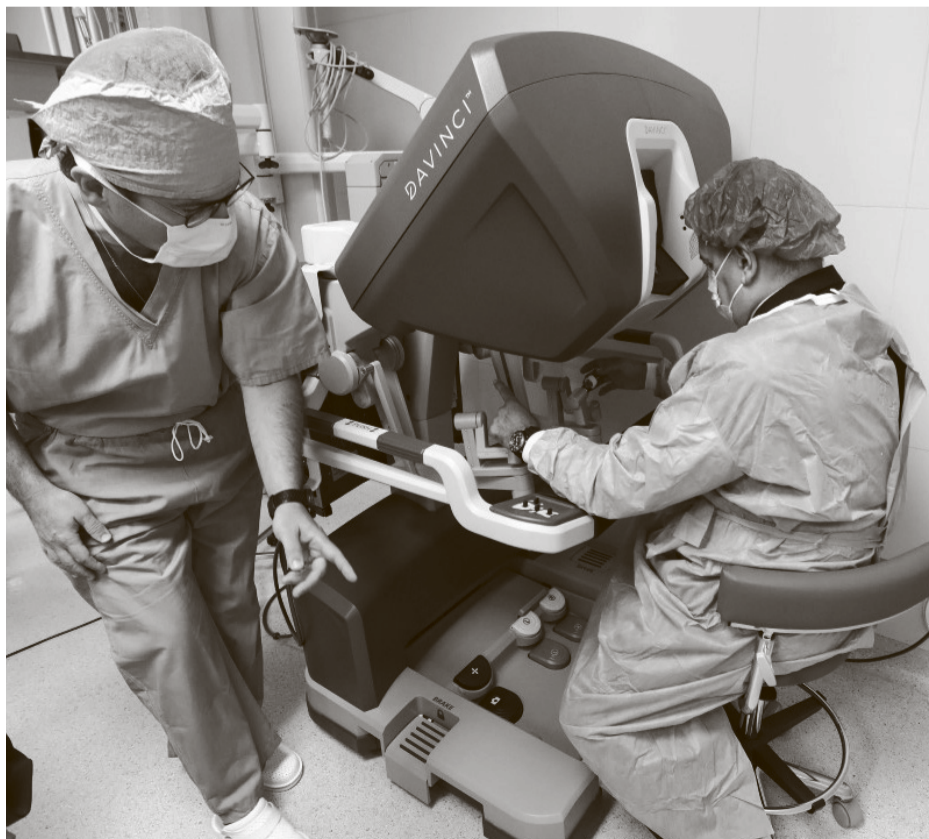
Gige brige

NJIMA gige, vama manje brige. Najnoviji je to reklamni slogan jedne velike međunarodne korporacije koja posluje na ovdašnjem tržištu u domeni informacijsko-komunikacijskih usluga. K tome iz nje dodaju da se radi o roditeljskom dealu. Baš tako, deal, a ne dogovor ili sporazum, već deal i nikako drugačije. Jer deal je cool, svjetski je i trendi, u suprotnosti je sa zastarjelošću i parohijalnošću dogovora, tradicionalno rečeno po naški. Džaba vam zakoni o nacionalnom jeziku, vrli nam političari, korporacije vam/nam se otvoreno smiju u brk znajući da im ništa, ama baš ništa, ne možete jer se ne želite, ne usuđujete se upuštati u borbe s njima što zadiru do ekonomskih interesa.

No dobro, ima tu još ponečeg, vjerojatno i važnijeg, na ovu temu. I to ne samo na onoj prvoj razini dekonstrukcijskog čitanja, koje iza kulise obiteljske idile realizirane putem permanentne roditeljsko-dječje komunikacije, pronalazi tek puku logiku profita. Njušimo to ako se, recimo, naslonimo na dodatni narativ u navedenom reklamnom sloganu koji nam poručuje da nam korporacija omogućuje da osiguramo svojim školarcima najbrži internet, a sebi stalnu povezanost s njima. I još: kako biste im bili uvijek dostupni, vašim klincima smo osigurali... Ne znam, možda zvuči naivno i pomalo nategnuto, no mene prividna benignost, pa i predmnijevajuća afirmativnost koji se pripisuju terminima poput ovih ovdje – stalna i neprekinuta povezanost i dostupnost – asocijativno bacaju u posve drugim smjerovima. Sjetilo me tako na dobro poznatu epizodu iz Black Mirrora, onu u kojoj je bila tematizirana varijacija društvene upotrebe suvremene tehnologije u distopijskom ključu na način roditeljske – u konkretnom slučaju riječ je o samohranjoj majci – privole da se maloj kćerci u glavu ugradi čip, nekakav mini uređaj u funkciji nadzorne kamere, sve kako bi majka preko s čipom povezanog stroja koji nalikuje tabletu, mogla imati neometan i permanentan pristup vizualnom doživljaju njene kćerke!

Preciznije, majka je mogla vidjeti što, s kim i gdje već odrasla tinejdžerica radi. Odnosno, i to je srž grozomnosti ove priče, majci je bio dostupan pogled njene kćerke, bila je doslovno povezana sa sadržajima u recepciji njenih očiju. Mogla je vidjeti/znati više no što bi to itko ikad trebao moći. Zastrašujuća praksa naspram koje povremeno zavirivanje u dječje mobilne telefone izgleda poput benignog vica. Može i iz teorijsko-interpretativne perspektive, one već klasične. Ne upućuje li nas spomenuti primjer reklame da se još jednom prisjetimo ingenioznog iskoraka GILESA DELEUZEJA pri interpretaciji društva nadzora MICHELA FOUCAULTA, koji je u osvjetlavanju ere komercijalnog interneta ustvrdio da ulazimo u epohu društva kontrole u kojem će vladati digitalno-kompjutorski kôd, ili šifra. Stoga, dragi roditelji, neka sloboda ne bude žrtvovana za komunikacijsku dostupnost djece.

■ Hajrudin Hromadžić

Ilustrativna fotografija (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

VIŠNJA LJUBIČIĆ

Brutalizacija nasilja prema ženama se nastavlja

Izražavam ozbiljnu zabrinutost zbog nastavka eskalacije ubojstva žena i ove godine. Činjenica da većinu nasilja prema ženama kontinuirano čine njihovi najbliži, supruzi, partneri ili bivši partneri, a velik broj žena smrtno strada upravo nakon što se odluči prekinuti nasilnički odnos, duboko je zabrinjavajuća

VIŠNJA LJUBIČIĆ, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, već se godinama dokazuje kao borkinja za unapređivanje ljudskih prava i sprečavanje diskriminacije, koje u našem društvu ima puno. U intervjuu ističe da će i dalje snažno i nepristrano tražiti dosljedno poštivanje svih zakona i međunarodnih dokumenata te pratiti rad državnih i lokalnih tijela na postizanju ravnopravnosti spolova, kao i zahtijevati uklanjanje diskriminatorskih praksi.

Kakvi su posljednjih godina trendovi s obzirom na prava žena u Hrvatskoj?

Prema podacima iz Indeksa rodne ravnopravnosti (EIGE), Hrvatska je od 2013. do 2022. kontinuirano svake godine bilježila blagi napredak. Najlošije smo bili ocijenjeni i pozicionirani 2013. sa 52,3 boda uz 25. mjesto u EU-u, a najbolje 2022. sa 60,7 bodova i 19. mjestom. Unatoč tome, u svim područjima mjerenja i dalje se nalazimo ispod prosjeka EU-a, dok posljednji podaci iz 2023. godine – 60,7 bodova i 20. mjesto – ukazuju na potencijalnu stagnaciju. Već godinama, uključujući pritužbe žena na diskriminatorsno postupanje u svim područjima života čini oko dvije trećine svih pritužbi te ukazuje na činjenicu da su žene i dalje društvena skupina koja je suočena s diskriminacijom temeljem spola, majčinstva i obiteljskog statusa u društvenoj, javnoj i privatnoj sferi. Samo lani Ured pravobraniteljice radio je na 1.909 predmeta, od kojih se 829 pritužbi odnosilo na zaštitu od diskriminacije. Od toga se 80,8 posto slučajeva odnosilo na žene, a spol je bio i najzastupljenija kategorija diskriminacije – u 60,2 posto slučajeva.

Koliko su u tom smislu štetni antirodni pokreti i stavovi pojedinih stranaka ili crkava?

Ti su pokreti u Hrvatskoj u posljednjih desetak godina zaživjeli i proširili se kroz različite sfere javnog života, zahvaljujući dobroj organiziranosti i dosljednosti u djelovanju. U javnom prostoru se tijekom godina uvriježio prepoznatljiv aktivistički diskurs. Iako polazi od patrijarhalnih vrijednosti, često se pozivajući na religijske tradicije u svrhu davanja većeg legitimiteta i kredibiliteta patrijarhalnom sustavu vrijednosti i prividnog odmaka od nerelevantnosti zastarjelih običajnih praksi, primjetno je da se njime ne stavlja naglasak na vrijednosni sustav u okvirima religijskog nauka, već se priklanja stručnoj terminologiji iz područja ljudskih prava i poziva na pravne izvore i 'znanstvene činjenice'. Pritom se u pravilu radi o aktivističkom nestručnom, parcijalnom i selektivnom pristupu znanosti i pravu, što zapravo predstavlja manipulaciju pravom i znanosti. Primjerice, vrlo se široko i fluidno koriste stručno nedefinirani koncepti 'dženderizam' i češće 'rodna ideologija', čiji se negativan prizvuk koristi za etiketiranje bilo kojeg aspekta rodne ravnopravnosti koju određena aktivistička skupina označi neprihvatljivom tekovinom, iz njihove perspektive 'dekadencijom', suvremenog društva. Primjere zastrašivanja javnosti 'rodnom ideologijom' možemo čuti i u Hrvatskom saboru, dok neovisne pravobraniteljske institucije, ne samo naša, znaju biti etiketirane kao 'ideološki pristrane', kao na nedavnom okruglom stolu u Saboru.

Kada je riječ o djelovanju vjerskih zajednica u Hrvatskoj, nijedna od njih ne daje otvorenu podršku društvenim pokretima o kojima je riječ. Aktivističke strategije antirodni pokreta u našoj zemlji ne razlikuju se od onih u drugim zemljama, počevši od SAD-a pa do pojedinih zemalja EU-a u kojima su njihove inicijative utjecale na izmjene javnih politika

u smjeru degradacije stečenih ljudskih prava. Primjer Poljske, ali i nekih drugih zemalja EU-a, poput Mađarske ili Bugarske u kojoj je nedavno uvedena zabrana 'LGBTIQ+ propagande' u školama, treba smatrati upozoravajućim.

Destruktivni mitovi

Koliko su alarmantni podaci o rodno utemeljenom nasilju?

Ono je jedan od najsuštavnijih i najčešćih oblika kršenja ljudskih prava žena na svijetu. Predstavlja značajan i globalno iznimno raširen društveni problem. Hrvatska tu nije izuzetak. Seksualno nasilje jedan je od njegovih oblika, a karakterizira ga iznimno zabrinjavajući visok postotak tamnih brojki, odnosno neprijavljenih i neprocesuiranih slučajeva. Počinitelj je uvijek ili gotovo uvijek muškarac, a žrtva je, upravo zbog svog spola – žena ili djevojčica. U hrvatskom društvu također još uvijek egzistira prevladavajuća patrijarhalna paradigma, prema kojoj se u takvim slučajevima nasilja prvenstveno problematiziraju žrtva i njezino ponašanje, a ne počinitelj. U svom radu kontinuirano ukazujemo na to da su žrtve seksualnog nasilja često izložene predrasudama i stigmatizaciji, zbog čega se ono u velikom broju ne prijavljuje ili se, najčešće u slučaju seksualnog uznemiravanja, prijavljuje anonimno. Silovanje, kao jedan od najtežih oblika seksualnog nasilja, na žrtve ostavlja dugoročne i nesagledive posljedice. Prema statističkim podacima MUP-a, u 2023. evidentirana su ukupno 194 kaznena djela silovanja, što je za 22 djela ili deset posto manje nego u 2022., kada je bilo evidentirano 216 kaznenih djela silovanja, a sve žrtve su bile ženskog spola. Analizom podataka vidljivo je kako je broj evidentiranih kaznenih djela silovanja u 2023. identičan tom broju u 2021. godini. Od ukupno navedenih kaznenih djela, njih 100 (51,5 posto) počinjeno je na štetu članica obitelji i bliskih osoba (60 posto u 2022.).

Značajan problem i zapreku prijavljivanju najtežih oblika seksualnog nasilja predstavljaju destruktivni mitovi o seksualnom nasilju, kao i relativiziranje traume žrtava, ali nerijetko i sekundarna viktimizacija, odnosno nerazumijevanje i nesenzibiliziranost nadležnih institucija na koje žrtve nailaze kada se odvažavaju prijaviti nasilje. To dovodi u pitanje učinkovitu borbu protiv tog problema i posljednično odlučnost žrtava da o tome progovore. Sustavno ističem da su kazne za počinitelje preblage, a trajanje sudskih postupaka predugo, što kod žrtava dodatno stvara osjećaj bespomoćnosti i nepovjerenja u sustav. U svojim preporukama na temelju dugogodišnje prakse upućujem na nužnost unapređenja sustava te osiguranja sustavne i kontinuirane edukacije svih nadležnih tijela koja postupaju sa žrtvama seksualnog nasilja, od primjene rodno senzibilnog tretmana prema žrtvama seksualnog nasilja do uvođenja cjelovitog i sustavnog seksualnog odgoja i obrazovanja, uključujući teme o ravnopravnosti spolova kao obvezatnog nastavnog sadržaja na svim obrazovnim razinama. Osim toga, nužno je daljnje jačanje međuresorne suradnje svih nadležnih tijela u cilju prevencije i pružanja pomoći žrtvama seksualnog nasilja te dosljedna primjena Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

A obiteljsko nasilje?

Što se tiče nasilja u obitelji kao oblika nasilja protiv žena u Hrvatskoj, kontinuirano ukazujemo na alarmantne podatke te već godinama postojan i sve izraženiji trend – broj kaznenih djela nasilničkih ponašanja u obitelji se učetverostručio, s nešto više od

Pozivam sve žene koje se suočavaju s uznemiravanjem, prijetnjama, maltretiranjem, uhođenjem i drugim protupravnim ponašanjima da to prijave policiji i da potraže zaštitu

2.000 evidentiranih djela u 2015. na preko 8.000 u 2023. Broj prekršajnih djela nasilničkih ponašanja u obitelji istovremeno se praktički prepolovio sa skoro 14.000 u 2015. na ispod 8.000 u 2023. Dodatno, u 2023. je prvi put otkada se prati statistika nasilja nad ženama i među bliskim osobama broj evidentiranih kaznenih djela (8.460) pretekao broj evidentiranih prekršaja (7.675). Navedeni trend upućuje na zaključak na koji upozoravam godinama, a to je da naš sustav borbe protiv nasilja prema ženama i u obitelji zapravo nije ustrojen tako da učinkovito adresira i uklanja uzroke nasilja kroz prevenciju, edukaciju i obrazovanje, već se isključivo oslanja na adresiranje posljedica nasilja kroz penalnu politiku. Kao i dosad, izražavam ozbiljnu zabrinutost zbog nastavka eskalacije ubojstava žena i ove godine. Prema statističkim podacima, s dosad počinjenih 12 ubojstava žena ove godine razvidno je da se brutalizacija nasilja nastavlja. Kada ih usporedimo s podacima iz 2023., vidljivo je da su tada zabilježena ukupno 23 ubojstva u Hrvatskoj, četiri manje nego 2022. i sedam manje nego 2021., od čega je bilo ukupno devet ubijenih žena. Od njih devet, pet su ubili bivši ili sadašnji partneri ili supruzi.

Činjenica da većinu nasilja prema ženama kontinuirano čine zapravo njihovi najbliži, supruzi, partneri ili bivši partneri, a velik broj žena smrtno strada upravo nakon što se odluči prekinuti nasilnički odnos, duboko je zabrinjavajuća i upozorenje da je sustavne promjene nužno pozuzeti odmah. Ne smijemo zanemariti ni da su češće sinovi ubijaju svoje majke; lani su bila dva slučaja, a ove godine tri. Trend ubojstava žena među bliskim osobama posljedica je uglavnom neučinkovitog sustava suzbijanja nasilja prema njima. Posljednjih desetak godina ipak su vidljivi određeni pomaci u adresiranju problematike nasilja u obitelji u RH. Svjedočimo recentnim izmjenama kaznenog zakonodavstva s ciljem dodatnog unaprjeđenja sustava zaštite žrtava rodno utemeljenog nasilja i procesuiranja počinitelja, za koje temelj proizlazi iz Istanbulske konvencije. Može se postaviti pitanje što bi bilo da nije navedene konvencije, jer bez kvalitetnijeg pravnog okvira koji je proizašao iz njene implementacije rodno utemeljeno nasilje možda bi bilo rasprostranjenije.

Nije li od postojanja zakona važnija njihova primjena?

Jest. Nužna je pravilna primjena postojećih propisa i da svi dionici i javnost razumiju da je rodno utemeljeno nasilje javno društveni problem i kao takvog ga je potrebno strože kažnjavati. Također, rješenje problema nije isključivo u čestim izmjenama zakonodavnog okvira, već prvenstveno u kontinuiranoj edukaciji onih koji primjenjuju te zakone i propise. Žrtvama rodno utemeljenog nasilja

potrebno je osigurati stvarnu i učinkovitu zaštitu, a ne samo deklaratornu i formalnu, pa se opet vraćamo na pitanje nedostatne sveobuhvatne prevencije, kao i nedovoljne edukacije i senzibilizacije struke, ali i društva u cjelini. Uz sve, bitna je nulta tolerancija na rodno utemeljeno nasilje, odnosno najstroža primjena postojećih propisa uz izricanje kazni u okvirima zakonskih maksimuma.

Kako stoje stvari sa zakonskim propisima o regulaciji pobačaja?

Već niz godina se slijedom rješenja Ustavnog suda RH očekuje izrada novog zakona kojim bi se reguliralo to pitanje, uključujući jasno određenje da liječničko pravo na priziv savjesti ne smije dovesti u pitanje pravo pacijentica na zdravstvenu uslugu. Međutim, do danas to nije ostvareno, niti je poznato kada će biti. Prava na osobni fizički i mentalni integritet i slobodno odlučivanje o rađanju djece ženama su u Hrvatskoj već zajamčena važećim zakonodavstvom, a uvrštavanje tih prava u Ustav svakako bi doprinijelo njihovom snažnijem pravnom utemeljenju. No, po pitanju dostupnosti pobačaja probleme ne bilježimo na legislativnoj, već na provedbenoj razini. Primjerice, MIRELA Čavajda, čiji je slučaj medijski odjeknuo prije nekoliko godina, zbog prepreka u Hrvatskoj zdravstvenu je uslugu odlučila potražiti i bez poteškoća ju je primila u Sloveniji, unatoč tome što je slovensko zakonodavstvo po pitanju dostupnosti pobačaja zapravo restriktivnije od hrvatskoga.

Položaj stranih radnica

Kako komentirate dobre rezultate EU-peticije 'My voice, my choice' kojom se traži da pobačaj u Uniji bude siguran i dostupan za sve žene? Od milijun potpisa koje treba skupiti do travnja 2025. do kraja kolovoza skupljeno ih je 566.000.

Na probleme u dostupnosti pobačaja u nekim dijelovima svijeta, uključujući dio zemalja EU-a, već duže ukazuju relevantne međunarodne organizacije. Zbog toga je Europski parlament nedavno usvojio Rezoluciju o uključivanju prava na pobačaj u Povelju EU-a o temeljnim pravima, kojom je pozvao Europsko vijeće da kroz izmjene te Povelje unaprijedi pravno utemeljenje prava na pobačaj. Povoljni rezultati peticije dokaz su prevladavajuće osviještenosti o potrebi dostupnosti sigurnog i zakonitog pobačaja u zemljama EU-a.

Kako biste riješili problem prostitucije?

Zalažemo se za švedski model kriminalizacije kupaca usluga i dekriminalizaciju osoba koje pružaju spolne usluge. Relevantna znanstvena istraživanja ukazuju na to da seksualne usluge u pravilu pružaju te da je bavljenje prostitucijom prvenstveno rezultat loših životnih uvjeta. Trenutni način prekršajno-pravnog zakonskog tretmana prostitucije ne smjera zaštititi žrtava, već dovodi do njihovog svrstavanja u red s prekršiteljima zakona, a iz navedenog je razvidna i izrazita rodna dimenzija ovog fenomena. Da se radi o rastućem problemu čijem je rješavanju nužno pristupiti na sveobuhvatan način, kako kroz izmjene zakonodavnog okvira, tako i kroz javne politike i strategije koje će uključivati tu rodnu dimenziju, govore i recentni statistički podaci: tijekom 2023. došlo je do značajnog i višestrukog povećanja broja prijavljenih kaznenih djela prostitucije, broja počiniteljica te oštećenih osoba koje su sve bile ženskog spola. Značajniji porast je također zabilježen i kod broja počinitelja prekršaja

odavanja prostituciji – sa 36 u 2022. na 94 u 2023., pri čemu su žene bile počiniteljice u 89 posto slučajeva. Prema navodima МУР-а, to je posljedica povećane djelatnosti policije u odnosu na tu vrstu kriminaliteta. Stoga se kontinuirano zalažemo za potpunu dekriminalizaciju osoba u prostituciji i dosljedno sankcioniranje kupaca tih usluga, bez obzira na okolnosti u kojima je djelo počinjeno. Nužno je što skorije donošenje novog zakona kojim će se regulirati prekršaji protiv javnog reda i mira te kojim će se implementirati navedeni model. Potrebno je i kontinuirano osvještavati rodnu dimenziju prostitucije kod donositelja javnih politika, službenika policijskog i pravosudnog sustava, medijskih djelatnika i šire javnosti, kao i razvijati politike i programe pomoći i podrške usmjerene izlasku iz prostitucije, uz suzbijanje stigmatizacije i marginalizacije osoba koje se bave ili su se bavile prostitucijom.

Jeste li se dosad bavili problemom uskraćivanja prava i nasilja nad stranim radnicima?

Kako u zemlju stiže sve više radnica i radnika iz drugih zemalja, razvidno je da se učestalo javljaju izazovi vezani uz nepoštivanje njihovih prava u svezi s radom i zapošljavanjem, ali i u drugim aspektima svakodnevnog života. Kada to promotrimo iz rodne perspektive, strane državljanke zaposlene u Hrvatskoj jedna su od osobito ranjivih skupina, nerijetko izložene višestrukoj diskriminaciji, a u određenim slučajevima i nasilju. Kao pravobraniteljica se sustavno zalažem za nužno uključivanje rodne dimenzije pri razvoju i primjeni sveobuhvatnih integracijskih politika, na nacionalnoj i lokalnim razinama. Sve osobe zaposlene u Hrvatskoj imaju ista prava vezana uz rad, pa tako i one koje dolaze iz drugih zemalja, uz prava zagaranirana zakonom te nacionalnim i međunarodnim propisima koji reguliraju druga područja života. Stoga je, uz pravnu integraciju, stranim radnicima i radnicima nužno omogućiti odgovarajuću stvarnu integraciju u svakodnevni život. Kada govorimo o slučajevima protupravnog postupanja poslodavaca, strane radnice i radnici mogu ih prijaviti Državnom inspektoratu RH. Također, pozivam sve žene koje se suočavaju s uznemiravanjem, prijetnjama, maltretiranjem, uhodenjem i drugim protupravnim ponašanjima da to prijave policiji i da potraže zaštitu.

Smatrate li da bi iz proračuna trebalo izdvojiti sredstva za uloške i tampone za kategorije žena kojima je to velik trošak?

Tzv. menstrualno siromaštvo jedan je od kontinuirano aktualnih problema u području reproduktivnog zdravlja. Premda na razini EU-a ne postoji jedinstven model rješavanja problema otežane dostupnosti menstrualnih potrepština posebno osjetljivim društvenim skupinama, poput maloljetnica i nezaposlenih žena, primjetno je da u dijelu zemalja postoje sustavna zakonodavna rješenja kojima se ciljanim skupinama žena osiguravaju besplatne menstrualne potrepštine. U Hrvatskoj smo dugi niz godina bilježili brojne hvalevrijedne inicijative na razini lokalne i regionalne samouprave ili pojedinih ustanova, dok su u novije vrijeme razvidne naznake sustavnog pristupa kroz izdvajanje sredstava iz državnog proračuna. U posljednje dvije godine izdvajaju se sredstva u svrhu opskrbljivanja školskih ustanova i skloništa za žene žrtve nasilja besplatnim zalihama menstrualnih higijenskih potrepština. Vjerujemo da će se navedena stavka narednih godina zadržati kao proračunski standard. Uz to, u skladu s našom preporukom snižen je PDV na menstrualne potrepštine s 25 na 13 posto. ■

Ни влакова ни возова

Хрватска је некад имала чак 18 жељезничких чворишта, само у Моравицама било је нас радника више од хиљаду, а сада је једва 50-ак, каже пружни ветеран Георгије Јакшић

Кад се 23. listopada 1873. први влак на прузи између Карловца и Ријеке зауставио на малој станици у Моравицама, негде на пола пута између своје полазишне и одредишне тачке, мало је било назнака да ће се то горскокотарско мјесташце ускоро развити у једно од највећих жељезничких чворишта – како у тадашњој монархији, тако у југославенској краљевини те поратној социјалистичкој заједници. Какогод, кроз више од стотину година у Моравицама и околици није било домаћинства у којем бар један члан није свакидашњи крух зарађивао на жељезници; непосредно прије ратова 1990-их, само је тамошње чвориште запошљавало више од тисућу радника. Данас свега педесетак људи одржава двадесет колосијека чије су трачнице углавном захрљале од неупотребе.

— Пруга која повезује Загреб и Ријеку је у реновацији, па влак по њој вози и по пет сати, што за путнике није баш 'популарно', поготово кад се аутоcestом из метрополе до Кварнера спусте за мање од два. Ипак, вјерујем да ће се с временом и то промијенити набоље, па ће кроз Моравице опет дневно прометовати више од пет путничких влакова колико их, махом слабо попуњених, прође данас – зорно нам моравичку жељезничарску и сваку другу збиљу описује шеф станице БРАНКО ПУШКАРИЋ.

Замјеник градоначелника Врбовског Ђорђе Бусић упознаје нас с двојицом пружних ветерана. ГЕОРГИЈЕ ЈАКШИЋ и МИХАЈЛО МАТИЋ провели су цио радни вијек на жељезници и можда понајбоље,

боље од нововјеких стручњака из удаљених управа и уреда, познају бурну повијест овдашњег чворишта.

— На жељезници у Моравицама почео сам радити с једва навршених осамнаест, давне 1958. Врло сам брзо постао отправник влакова, а са мном су радили колеге из Огулина, Делница и бројних других мјеста и села, прехрањујући својим радом цијеле породице, школујући дјецу, градећи своје куће. Тадашња је Хрватска имала чак 18 жељезничких чворишта, а само на овом моравичком било је запослено нас више од хиљаду. Све ми се чини да ће број од данашњих педесетак радника ускоро још више бити редуциран, јер популарност влакова и возова енормно опада: ево, за примјер, путничког промета влаком између Загреба и Београда готово уопће нема, а некад је та траса била пуна вагона и људи. То је стварно велика, можда и непоправљива штета, иако се још надамо да ће одговорни за промет схватити колико се изгубило необнављањем жељезнице, њезине мреже и пруга – каже Георгије.

Михајло је у Моравицама почео радити у вељачи 1964., чим је завршио гимназију у Огулину. Без прекида радног стажа међу колосијецима је провео пуних 38 година, радећи и туробних деведесетих, па је у заслужену мировину отишао 2001.

— Све је тада било другачије, рекао бих и боље. Што се жељезнице тиче, но не само ње, држава је свима који су то жељели омогућила да се школују уз рад, па су људи учили и полагали испите, напредујући брзо у послу. Тако је петнаестак наших сумјештана, подједнако Хрвата и Срба – јер се у то вријеме о националним при-

падностима није размишљало а камоли да би их се јавно и службено спомињало, завршило вишу школу у Београду, стеквши ондје звање прометног инжењера жељезничке струке. Будући да је мој отац Никола још од 1920-их био стројовођа парне локомотиве, и ја сам по тој породичној традицији завршио на овом подручју, као и стотине других људи из горскотарскога краја – сажима нам Матић своје радно и животно искуство.

Како је Олуја у овом дијелу Горског котара била тек релативно благи 'лахор' а не деструктивна војноредарствена акција која је стубоком промијенила животе људи свих националности, оба наша суговорника провела су те мрачне хрватске године овдје, у Моравицама. Завршетак ратова и сукоба то је мјесто, баш попут Врбовског и других у ближој околици, дочекало неопштећених споменика антифашизму и партизанима, али и неоскврнутих црквених звоника и храмских купола; можда најважније, ниједна кућа у цијелој крају није опљачкана и девестирана, а једини пуцњи који су допирали из густих околних шума углавном су били они ловаца, додуше понекад и криволоваца. То засигурно не би било тако да већ 1992. скупина разумних политичара није иницирала јединствени и потписима потврђени мировни договор. Њега су још разборитији, мудри и одважни мјештани објеручке прихватили, па онда и ревносно спровели у дјело.

— Сјећам се добро тих драматичних дана. Дошао ми је ондашњи министар унутрашњих послова ЈОСИП БОЉКОВАЦ и обавијестио ме да радикали почињу одузимати оружје грађанима српске националности. Обојица смо схватили да то неће изаћи на добро, јер су Горани у великом броју шумари, ловци и лугари, дакле пуни оружја; одузимање би схватили као напад на своју слободу, а знали смо да Хрватске више нема ако би ту дошло до побуне. Одмах смо предсједнику Туђману објаснили да су тамошњи људи разборити и да им оружје треба оставити. То је био почетак договора о миру, који је нешто касније коначно и постигнут – објашњавао је та збивања СТЕПАН МЕСИЋ, представник посљедњег Колективног предсједништва СФРЈ, касније и предсједник РХ. Тих се догађања своједобно присјетио и МИЛОРАД ПУПОВАЦ, који је у то вријеме предводио Српски демократски форум.

— Придружили смо се напорима који су већ постојали, јер је била ријеч о крају чијим је становницима било изнимно важно да не избије рат; уз полицију и Јосипа Бољковца, пресудну улогу у очувању мира имали су припадници српске заједнице Горског котара. Тако су људи схватили да се њиховом проблему приступа озбиљније, осјетили су се сигурније и ту се родила спремност за закључење мировног договора – говорио је за Новости утемељитељ и челник данашњег СНВ-а.

О томе што је некада, у ширим оквирима за две државне заједнице и друштвене системе који су се измјењивали на горскокотарском тлу, представљало жељезничко чвориште у Моравицама и колико је оно, не само на симболичкој разини, значило за бројне генерације Горана хрватскога и српскога подријетла, свједочи спомен-плоча усред станице, постављена на зграду тик до прометног уреда. Застану ли пред њом, све рјеђи путници и пролазници кроз опустјело чвориште на том ће споменичарском обиљежју моћи прочитати да је управо у том здању растао и одрастао велики глумац Перо Квргић. А то Моравичани неким чудом још памте. С поносом. ■

Георгије Јакшић
и Михајло Матић

Континуирана акција

У прошлој школској години, Ц модел је похађало укупно 644 ученика, 329 њих у разредној и 315 у предметној настави. Према информацијама, у неким школама долази до смањења броја ученика

И ОВЕ године одређени број дјеце похађат ће наставу српског језика по бројним моделима. Што се тиче модела А, односно модела по којем се цјелокупна настава одвија на српском језику уз учење хрватског језика као засебног предмета, тај се модел проводи у 26 основних школа, у што су укључене матичне и подручне школе, као и шест средњих школа. Настава по моделу Б у којем су сатови природних и техничких предмета на хрватском, а друштвених на српском језику, одвија се у Основној школи Ернестиново.

Носилац наставе по моделу Ц у којем ученици два или више школских сати седмично уче српски језик и културу је Српско културно друштво Просвјета које почетком, али и током сваке школске године, покрене интензивну акцију анимирања ученика и родитеља за тај вид наставе. Ове се године Ц модел одржава у 42 школе, а ту су још три које имају сугласност за наставу.

— Очекује се да се настава почне одржавати у школама у Пожеги и Гарешници, док у Ријечи треба пронаћи учитељицу – истиче Просвјетин извршни секретар за образовање Мирко Марковић, истичући да су школе у којима ће бити одржавани овакви видови наставе, распоређене по цијелој држави, осим југа Далмације и сјеверозападних крајева.

У прошлој школској години, Ц модел је похађало укупно 644 ученика, 329 њих у разредној и 315 предметној настави. Према првим информацијама које нису коначне јер се пријаве још зајимају, у неким школама долази до смањења броја ученика у односу на прошлу школску годину. Тако ће у Белом Манастиру бити осмеро ученика мање него у прошлој школској години, а у Дарди њих једанесторо мање. То се може измијенити јер пријаве трају кроз септембар и октобар, а заправо се сватко може пријавити и касније, током цијеле школске године. Има примјера гдје је број ученика повећан као што у Крњаку, гдје их је за троје више

него у прошлој школској години, такођер су забиљежена повећања броја ђака у Глини и Кореници.

Марковић указује да на број ученика, поготово у већим градовима, утјече рад по смјенама који отежава састављање распореда за ученике, па неки у наредној школској години одустају јер не могу након своје смјене чекати још неколико сати. У мањим срединама проблем је пријевоз, каже Марковић и додаје да су неке школе попут оне у Слатини тај проблем ријешиле увођењем још једне додатне групе како би се изашло усусрет ученицима.

Што се Загребачке тиче, настава се одвија у двије основне школе, Иван Гундулић у центру и Пречко у западном дијелу града. Лани је било 13 ученика, а ове ће их године бити 14, а очекује да се прикључи још неки ученик, истиче Марковић. Додаје да је српска заједница у Загребу с оваквим пројектом кренула релативно касно у од-

носу на друге мањине у граду, тако да неке мањине имају наставу за средње школе, док Мађари умјесто модела Б прелазе на модел А. 'Ове године крећемо с наставом по моделу Ц и за средњу школу за што већ имамо заинтересиране', додаје.

Како истиче, родитељи могу своје дијете пријавити током цијеле школске године, с тим да ученик има обавезу похађати тај предмет док настава не заврши. Настава се може се похађати и у другој школи, не само оној предвиђеној садашњим пребивалиштем, односно у истом дијелу града. Модел је флексибилан и по броју наставних сати. Настава се у договору с родитељима полазника може одржавати од два до пет школских сати тједно, али пракса показује да се најчешће одржавају два или три сата које је могуће одржати и у блоку, што захтијева само један долазак у школу. Предмет се оцјењује, а оцјена се уписује у школску документацију.

Уџбеници су бесплатни. Од првог до четвртог разреда остају ученицима јер су уједно и радне биљешнице, док се уџбеници од петог до осмог разреда раздужују на крају године како би послужили наредној генерацији. Сви ученици имају претплату на часопис 'Бијела пчела', а зависно о ситуацији добивају дидактички материјал или лектуру из Србије, а и Српско народно вијеће пружа помоћ у том смислу. Уз то, дио ученика који похађају наставу по Ц моделу имаће прилику за одлазак на летњу школу коју на отоку Виру организирају Просвјета и Вијеће српске националне мањине Града Загребачке. Ученици ће имати прилику и похађати Зимску школу која је лани поново покренута.

— На терену се одвија континуирана акција Просвјете с вијећима српске националне мањине и другим српским организацијама. Град Загреб и Координација вијећа и представника националних мањина, наставили су акцију укључивања у учење материњег језика на подручју Града Загребачке али ту изостаје успјех јер је велика запрека заштита личних података.

— Равнатељи школа и учитељи нису баш превише ревно по том питању па имамо случај да равнатељ школе о оваквом виду наставе не пренесе информацију разредницима. Такођер се догађа да учитељ, односно разредник, не пренесе ту могућност родитељима ни ученицима – каже Марковић. Наглашава да је настава по Ц моделу инклузивна, што значи да је могу похађати ученици других националних заједница. За више информација о програму и начину извођења наставе, као и за пријаве, заинтересирани се могу јавити Мирку Марковићу преко е-маила: mirko.markovic@prosvjeta.hr.

Подсјећамо и на дјеловање Српске православне опште гимназије Кантакузина Катарина Бранковић која ће ове године обиљежити двадесет година рада. Она је укључена у систем средњих школа у Хрватској и отворена је свима који пријећу уписни праг. СПЦО Загребачка плаћа трошкове смјештаја ученицима. Квалитету наставе показује податак да ученици постижу одличне резултате на такмичењима и државној матури, па се највећим дијелом уписују на жељене факултете.

— Школа може примити 24 ученика по разреду. Ове године у први разред уписано је 12 ученика, што је мање него иначе, али бројке ученика мијењају се сваке школске године, па се бројка ученика обично креће око изнад 20, истиче равнатељ школе протојереј ставрофор Слободан Лалић. ■

Број ђака још није дефинитиван (Фото: Дамир Шпехар/PIXSELL)

ИНФОРМАТОР

Венци на споменику

Почаст страдалима у Вуковару и Борову

Представници српских организација, удружења и странака организовали парастосе и помене за све stradale током ратних збивања у Вуковару и Борову

Већ традиционално, у другој суботи месеца септембра, представници Већа српске националне мањине града Вуковара и вуковарске организације СДСС-а организују литургију, парастос и помен за све жртве рата у Вуковару. Након литургије и парастоса, у цркви светог оца Николаја, које су служили протојереј-ставрофор Миљен Илић, парох вуковарски и негославачки парох, протојереј ставрофор Драгомир Живанић, код централног крста на Српском гробљу Алеја, 14. септембра положени су венци и запаљене свеће као изрази пијетета за све невинно stradale грађане српске националности,

— Важно је да имамо подршку свих људи који сматрају да би у граду Вуковару требало да обележавамо и страдање припадника српске заједнице, а ово је једино место у граду, на којем можемо да одамо почаст Србима који су животе изгубили током ратних дешавања – рекао је председник вуковарског СДСС-а СРЂАН КОЛАР. Као и претходних година, венце су положили бројне делегације српских организација и удружења, мањинских већа, представника политичких странака и Генералног конзулата Републике Србије у Вуковару.

Ове године изразе саосећања исказали су и представници Покрајинског секретаријата Аутономне покрајине Војводине, предвођени секретаром ОГЊЕНОМ ДОПУЉОМ те саветником у Фонду за расељена, избегла лица и сарадњу са Србима у региону Далибором МИРИЋЕМ и на томе смо им неизмерно захвални.

Веће српске националне мањине Општине Борово организовало је 15. септембра на месном гробљу парастос за жртве рата од 1991. до 1996. године. На споменик који је подигнут 2011. године, уклесана су имена 54 жртве из Борова, а чланови породица погинулих мештана и представници српске заједнице запалили су свеће и положили венце.

— Жртва је жртва, не треба да се делимо на наше и њихове, све жртве требају да буду једнаке и треба инсистирати да се убрзају процеси идентификација, како би свако ко је изгубио неког ближњег, могао да их достојно сахрани односно да има место на којем може да им запали свећу – рекао је СЛАВОЉУБ ЛАЗИЋ, потпредседник општинског Већа српске националне мањине. Помен страдалим мештанима Борова служили су боровски свештеник, јереј ДРАГАН СЕРДАР и ЂАКОН ЗДРАВКО БОШКОВИЋ.

— Требамо да се сећамо свих жртава, али и да гледамо здраво на будућа времена, градећи мир и толеранцију, заједнички живот са свима онима који желе добро, размишљајући о унапређењу међусобних односа – рекао је начелник Борова ЗОРАН БАЊАНОВИЋ. Венце су, поред породица страдалих, Већа српске националне мањине у Општини Борово и Општине Борово, положили и делегације Заједничког већа општина, Самосталне демократске српске странке, Већа српске националне мањине Вуковарско-сремске жупаније и Града Вуковара, Удружења антифашистичких бораца и антифашиста општине Борово, Удружења пензионера Борово, те Добровољног ватрогасног друштва Борово.

■ Сенка Недељковић

Спремни за школу

зво је за ученике основних и средњих школа обезбедио школски прибор

НА почетку нове школске године, Заједничко веће општина је у сарадњи са Покрајинским секретаријатом Аутономне покрајине Војводине, обезбедило школски прибор за ученике основних и средњих школа који похађају наставу на српском језику и ћириличном писму. Током дис-трибуције материјала у три вуковарске основне школе, председник зво-а ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ подсетио је на праксу зво да годинама обезбеђује школски прибор за ученике, који наставу похађају према моделу А.

— Ове године обезбеђене су школске торбе за ђаке прваке, као и школски прибор за ученике основних, али и средњих школа, што није био случај ранијих година.

Обезбеђене су свеске са мотивима знаменитих личности нашег краја те радне свеске за све ученике од 1. до 8. разреда. За ту је намену Покрајински секретаријат АП Војводине издвојио 84 хиљаде евра и на томе смо им неизмерно захвални – рекао је Дракулић. Председник зво је навео да за споменуту категорију ученика планирају излете и екскурзије, као и додатни радни материјал за наставнике, за националну групу предмета, који ће бити израђен у договору са издавачком кућом Просвета. То ће олакшати рад педагошког кадра и боље услове образовања. МАЈА СТЕПАНОВИЋ, в.д. директорке Основне школе Синеиша Главашевић, истакла је да је у нову школску годину кренуло 200 ученика у настави на српском језику и писму, од којих је 28 ђака првака.

— Веселимо због повећања њиховог броја од 10 до 15 процената и што идемо узлазном, а не силазном путањом – рекла је директорка основне школе, која је по бројности ученика највећа на подручју Вуковара. Истакла је како оваква врста помоћи растеређује родитељске буџете и свакако је добродошла. Ове године А модел наставе похађа 1.400 ученика, а у прве разреде кренуло је 140 првака, што је приближно тридесетак ученика мање у односу на претходну школску годину – рекла је председница Одбора за образовање зво-а МИЛИЦА СТОЈАНОВИЋ.

— Видимо да су и учбеници на клупама што значи да је школска година у пуном смислу кренула. Ученицима првацима желим да се што боље снађу у школи, остваре сарадњу са учитељицама, навикну се на нова школска правила и да се што успешније снађу у школским обавезама – поручила је председница Одбора за образовање.

■ С. Недељковић

Хитно требају семафор

На састанку представника заједнице са начелником Општине Нијемци анализирани су најзначајнији пројекти

СРПСКИ политички представници и чланови Већа српске националне мањине Вуковарско-сремске жупаније, одржали су радни састанак с председником Већа српске националне мањине Општине Нијемци и начелником Општине ВЈЕКОСЛАВОМ БЕЛАЈЕВИЋЕМ. Заменик вуковарско-сремског жупана СРЂАН ЈЕРЕМИЋ нагласио је да су анализирани пројекти везани уз побољшање комуналне инфраструктуре и мере социјалне политике у свим местима Општине, а посебно онима с већинским српским становништвом, попут Бановаца и Винковачких Бановаца. Када је реч о Бановцима, Јеремић је подсетио на асфалтирање неколико улица, изградњу

дела пешачких стаза, ново игралиште за мали фудбал и рукомет, опремање простора Друштвеног дома као и просторија, које користи Удружења жена, реконструкцију простора тамошњег фудбалског клуба те континуирану финансијску подршку у раду српског мањинског већа. Подсетио је да је уз помоћ Жупаније извршена и санација штета које је олујно невреме овог лета причинило на згради основне школе у том месту.

— На састанку је наглашена хитна потреба постављања семафора у центру места због изразито фреквентног саобраћаја, с обзиром да се место налази на државној

Састанак са начелником

цести, а у близини су Основна школа те гранични прелаз с Републиком Србијом, што доводи у питање сигурност грађана – рекао је Јеремић. Верује да ће семафор бити постављен до краја ове календарске године. Начелник Белајевић је истакао добру сарадњу са Вуковарско-сремском жупанијом, па тако и замеником жупана Јеремићем, с којим је одржао неколико састанака у свом мандату.

— Трудимо се сагледати потребе становника наше општине и у складу с тим деловати – нагласио је начелник Белајевић. И председник ВСНМ-а Општине Нијемци Ђорђе Ралић сложио с да је сарадња с општинским властима на завидном нивоу.

— Реализовани су готово сви пројекти које смо предложили као неопходне, те верујемо да ће и они о којима смо разговарали на састанку ускоро кренути у реализацију – закључио је Ралић.

■ С. Н.

Баскет за Милоша

Организован је Хуманитарни турнир за лечење петнаестогодишњег Милоша Видовића

ХУМАНИТАРНИ турнир у баскету 3×3, на којем су прикупљана средства за помоћ у лечењу дечака Милоша Видовића из Боботе, одржан је 14. септембра у Спортској дворани у Боботи. Организатори турнира били су Црквена општина трпињска и Општине

Турнир у Боботи

Трпиња. Парох трпињски, доктор МАРКО ШУКУНДА изразио је задовољство одазивом на турнир, јер су се пријавиле 23 екипе са подручја неколико жупанија те једна екипа из Шида.

— Сви су дали допринос у прикупљању донација за лечење дечака Милоша. Негујући здрав дух, сабрали смо се да кроз заједнички труд и молитву допринесемо у помоћи Милошу у његовој борби с болешћу. Наш глас је допринео до срца добрих људи – закључио је Шукунда, истакавши да је јако мало потребно да се код људи подстакне хуманост за помоћ онима којима је најпотребнија, а у овом случају то је 15-годишњи дечак. Милош Видовић се већ две године бори са саркомом зделице. Његово стање је тренутно стабилно, а предстоје му даљња рехабилитација те честе контроле у Загребу и Аустрији, где је и оперисан. Од рехабилитације се очекује даљни опоравак, с обзиром да се Милош тренутно може кретати само уз помоћ инвалидских колица. За његово је лечење у протекле две године организован низ спортских и културних активности. Милош живи у породици, где самохрана мајка због великих обавеза није у могућности да буде запослена те брине и о старијем сину те млађој ћерки.

■ С. Н.

Весели 'Бранкови дани'

У Вуковару се од 15. до 29. септембра одржава традиционална културно-духовна манифестација

БЕСЕДОМ о Бранку Радичевићу и Етно сајмом на којем су се представила бројна удружења и секције жена, у Парохијском центру у Вуковару, 15. септембра свечано су отворени 18. Бранкови дани, културно-духовна манифестација у част прерано преминулог српског песника романтичара БРАНКА РАДИЧЕВИЋА. Председник Организационог одбора, протојереј-ставрофор Миљен Илић, старшина храма Преподобне матере Параскеве на Доброј води, нагласио је да је ове године због лоших

временских услова манифестација почела на другој локацији, иако је тенденција да се сваке године одржава управо на Доброј води, месту где је песник у младости стварао неке од својих најлепших песама.

И ове године Бранкови дани ће имати неколико програмских целина, од интегрисаних дана ученика основних и средњих школа, програма 'Кроз песму и игру' те свечаности затварања, на којој ће бити додељене награде најуспешнијим ученицима, у оквиру овогодишњег конкурса литерарног и ликовног стваралаштва. Награде се додељују у оквиру конкурса 'Ружица Радичевић' за најбољи литерарни рад, који ће ове године ученици писати на три теме, које су стихови Радичевићевих песама те 'Мина Караџић' у категорији ликовних остварења.

— Манифестација ове године бележи пунолетност, а обележавамо и један још значајнији јубилеј, а то је 200 година од рођења Бранка Радичевића, чија је мајка била пореклом из Вуковара, нагласио је отац Миљен. Беседу о Бранку Радичевићу ове године одржала је наставница српског језика из ОШ Драгутин Тадијановић ДАНИЈЕЛА АТЛАГИЋ.

Отворење у
Парохијском центру

— Уз бројне познате чињенице и песме, које ученици у настави на српском језику и писму обрађују у средњој школи, жеља ми је била да о Бранку Радичевићу говорим из властите перспективе, да прикажем моје виђење његовог живота и дела, којих нажалост није било много јер је песник млад преминуо – рекла је наставница српског. На Етно сајму учествовала су готово сва удружења и организације жена са подручја, а ове године гошће су биле чланице Удружења Златне руке из Бачке Паланке. У музичком делу програма учествовали су чланови Тамбурашког састава Вучедолски звуци

са солистима. Свечаност затварања манифестације биће 29. септембра.

■ С. Н.

'Лазих' у Грчкој

Беломанастирци су гостовали у Паралији на обали Егејског мора и у подножју Олимпа

БЕЛОМАНАСТИРСКИ СКУД 'Јован Лазих' био је од 4. до 8. септембра учесник 24. Интернационалног музичко-плесног фестивала 'Музика, плес и море' у грчком љетовалишту Паралији на обали Егејског мора и у подножју планине Олимп. На фестивалу је учествовало укупно осам друштава: четири из Румуније, два из Бугарске, једно из Пољске и једно из Хрватске. Фестивал је организовала Свјетска фестивалска асоцијација. То је било други пут да беломанастирски фолклораши путују у Грчку. У Паралији су били прије 12 година, такођер на фестивалу, али је онда наступ био у оближњем граду Катерини.

На пут дуг око 930 километара кренуло је 11 чланова скуд-а. Барањски фолклораши одлучили су посјетити Метеоре те су обишли манастире Свети Стефан и Варлам. А Метеори су мјесто гдје се срећу традиција, религија, невјероватна архитектура и предивна природа, једна од најљепших свјетских занимљивости. Манастири су изграђени на високим каменитим литицама у 14. и 15. вијеку, па се чине као да лебде у зраку. Налазе се у самом срцу Грчке, у покрајини Тесалији, крај града Каламбака. Монаси су годинама носили грађевински материјал на високе стијене, користећи корпе, ужад и вреће на леђима, градећи тако 24 манастира јер су жељели бити што ближе Богу. Данас су у функцији један женски и пет мушких манастира. Од 1988. године Метеори су под заштитом Унескоа. — Наше друштво представило се српским барањским ношњама. Били смо једино друштво са ових простора. Након свечаног дефилеа и отворења фестивала, наступ је прекинула обилна киша која

Представљање скуд-а
'Јован Лазих' у Грчкој

се 'сручила' невероватном жестином на Паралију. Улице су биле преплављене водом, а фолклораши су се склонили у башту оближњег хотела и направили забаву 'о свом трошку': свирали су, певали и играли. Како киша није престајала, вратили смо се у смештај, газећи кроз воду до средине листова. Нажалост, наша ношња, која је добрим делом израђена од вуне и сомота (чарапци, ферте, прслуци, шешири), била је потпуно мокра тако да наступ идућег дана у пријеподневним часовима није био могућ. Зато смо суботу искористили за купање и вечерњи излазак у град – каже предсједница скуд-а др. Светлана Пешић. Како се Солун налази на путу према кући, скудовци су обишли Српско војничко гробље на Зејтинлику те су тиме одали почаст јунацима, погинулима на ратним поприштима широм Солунског фронта у вријеме Првог свјетског рата.

■ Јован Неђић

Фолклором по Срему

Фолклорна педагогиња Дајана Костић одржала је дводневну радионицу

ДЕВЕТА по реду Школа фолклора, у организацији Одбора за културу и спорт Заједничког већа општина одржана је 14. и 15. септембра, а ове године домаћинство је припало куд-у Младост из Трпиње. Реч је о семинару, који је осмишљен на

Предавалица и
фолклораши

начин да се играчи културно-уметничких друштава са подручја деловања збо-а, едукују кроз предавања и вежбе стручних особа па на тај начин унапређују очување српске културе и традиције.

— Овогодишња тема семинара обухватила је подручје Срема, управо из разлога што Заједничко веће општина има за циљ да чува игре и песме које карактеришу тај простор – рекао је председник Одбора Вељко МАКСИЋ, подсетивши да су прошле године биле заступљене игре из Славоније. Овогодишњем семинару присуствовало је 50-ак учесника из локалних фолклорних друштава.

ИНФОРМАТОР

— Уз практична знања, могу да чују и интересантне сегменте истраживања предавача – закључио је Максић. Овогодишња предавачица била је ДАЈАНА КОСТИЋ, која иза себе има године искуства, рада и истраживања.

— Мој задатак је да полазницима ове школе фолклора на најприступачнији и најзанимљивији начин прикажем све оно што је прикупљено и што се налази у књизи ‘Мој Срем, обичаји, песме и игре из Срем’, чији сам аутор, али истовремено да представим и оно што су забележили други истраживачи. Жеља ми је да се Срем сачува од заборава и да никоме не буде досадан. Дубоко сам уверена да сва друштва која гравитирају на подручју Срема, на свом репертоару требају да имају бар једну кореографију и то треба да буде лична карта сваког друштва из Срема – истакла је Костићева. Сматра да Срби треба да се поносе својом традицијом, да је чувају, и тако поштовану оставе будућим поколењима. Костићева долази из Старе Пазове и дугогодишњи је уметнички руководилац, кореограф, фолклорни педагог и истраживач народних игара. Догађај је одржан под покровитељством Савета за националне мањине Владе РХ.

■ С. Н.

Фолклоршиши из
Пакраца и Липика

њима чланови других националности и да су отворени за сваког добронамјерног човјека. Први јавни наступ имали су 2008. године презентацијом културног блага Славоније. До сада су имали 120 наступа Хрватској, Србији, БиХ, Чешкој и Словенији. Кореографкиња друштва је АНДРЕА ОБЕРЛИНГ.

■ Горан Газдек

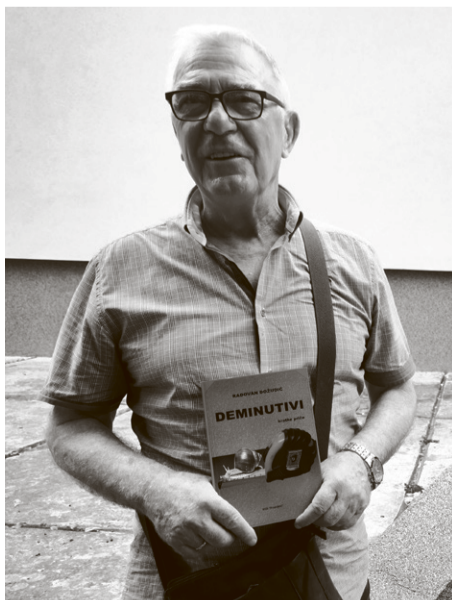
Дождудићеви

‘Деминутивни’

Намјера ми је била написати књигу која се пише три године, а прочита за пола сата, пише аутор књиге Радован Дождудић

У издању Српског културног друштва Просвјета овога је лjeta објављена шеста књига одвјетника и писца РАДОВАНА ДОЖУДИЋА. Ријеч је о збирци од педесет кратких прича ‘Деминутиви’ којима је, како у осврту овитку пише писац СЛАЂАН ЛИПОВЕЦ, ‘објединио класично приповиједање и лирске минијатуре, сентенције и микро-есеје, препуне досјетки, алузија, језичних поигравања и цитата уз иронију и несмиљену сатиру, понекад и меланколију, прелазећи границе којима се не

Радован Дождудић

жели покорити, но увијек нудећи ону људску топлину пожељну за свако читање и за сваки разговор’.

Објашњавајући у врло кратком запису на крају књиге зашто се одлучио деминутиве, дакле умањенице, аутор наводи да књига не мора имати намјену, али мора имати намјеру. ‘Намјера ми је била написати књигу која се пише три године, а прочита за пола сата. Намјена остаје непозната’, пише Дождудић. Аутор је рођен 1956. године у Загребу, мада себе сматра Грубишнопољцем јер, према властитом исказу, човјек се роди на мјесту одакле сеже прво сјећање.

До сада су му објављене три књиге кратких прича: ‘Кратак за причу’ (2002.), ‘Жене и поздравни’ (2009.) и ‘Затурена писма’ (2021.), роман ‘Опловити земљу магије’ (2013.) и књига есеја ‘Записи из Вретаније’ (2018.). Радовима је заступљен у зборницима кратких прича у земљи и иностранству. Сурађује с књижевним часописима, заступљен је у зборницима кратких прича, а за свој књижевни рад је више пута награђиван. Уза све, Дождудић је активан у Вијећу српске националне мањине града Бјеловара и СКД Просвјета, пододбор Бјеловар.

■ Г. Газдек

На Тамбурица фесту

Тамбурашки састав Дунавске зоре из Борова учествовао је на фестивалу у Новом Саду

ТАМБУРАШКИ састав Дунавске зоре из Борова имао је част да учествује на светском Тамбурица фесту 2024. који је у периоду од 22. до 15. септембра одржан у Новом Саду. Управо је у тој престоници тамбурашке музике, 29. јуна 2013. године основана Светска тамбурашка асоцијација, чији је почасни председник доајен тамбурашке песме ЗВОНКО БОГДАН.

— Част нам је што смо позвани на централни тамбурашки фестивал на овим просторима, који је окупио бројне тамбурашке саставе из целог света. Била је то прилика да се првог фестивалског дана представимо многобројној публици, окупљеној на централном Тргу слободе у Новом Саду – испричао је ДУШАН ЛАТАС, председник Удружења Дунавске зоре, које кроз рад тамбурашког састава негује музику српске националне заједнице на истоку Хрватске. Чланови боровског састава, њих дванаест, различите старосне доби, из различитих места, али уједињених у љубави према тамбури, побрало је симпатије присутних, изводећи, у првом реду, ауторске песме, попут већ препознатљиве, њихове личне карте ‘Ој Борова’ и ‘Мој Дунаве’ до радо слушаног ‘Стапарског боема’.

— Желели смо да се представимо оним што смо сами створили, нечим што има наш ауторски печат, а опет да не буде

Наступ тамбураша

предуго због концентрације публике – рекао је ЛАТАС. Наступом на великој смотри тамбураша, саставу из Борова пружена је шанса да многи људи послушају оно што они стварају и начин на који то изводе, промовишући уједно свој крај.

— Биће то можда прилика да нас неко можда касније потражи, позове на неко гостовање или једноставно да им заголицемо машту, да у будућности можда дођу и на неку од наших манифестација. А таквих наступа није мало. Дунавске зоре од свог оснивања до данас готово да су неизоставни гости на већини културних манифестација, али и оних забавног карактера. Светски Тамбурица фест годинама је препознатљив, првенствено по одржавању у Дероњама, месту у општини Оцаци у Војводини, одакле је пресељен на Петроварадин, а уназад неколико година лоциран је у Новом Саду.

■ С. Н.

Смотра у Милановцу

На смотри фолклора углавном наступају пододбори Просвјете из координације Западна Славонија

У ДРУШТВЕНОМ дому приградског насеља Милановац, у организацији Српског културног друштва Просвјета, пододбор Вировитица, одржана је 14. Смотра фолклора националних мањина на којој су судјеловали пододбори СКД Просвјета из Сиска, Пакраца-Липика, Хрватске Костајнице, Грубишног Поља и Вировитице, Културно друштво Григор Витез из Окучана, Демократска заједница Мађара из Новог Граца и куд Дубичанке из Козарске Дубице у Босни и Херцеговини.

Прва смотри одржана је 2008., а због епидемије корона вируса, три године сусрети нису организовани. На смотри у Вировитици углавном наступају пододбори Просвјете из координације Западна Славонија. Редовно долазе и гости из Новог Сланкамена у Србији који су овај пут због смртног случаја изостали. По први пут наступиле су чланице куд-а Дубичанке које плешу и пјевају народне игре Поткозарског краја.

СКД Просвјета – Пододбор Вировитица основан је 2007. године с циљем очувања идентитета српске националне мањине кроз традицију, културу и обичаје те пјесме и плесове српског народа на простору Вировитичко-подравске жупаније. Друштво има тридесетак активних чланова у фолклорној и пјевачкој секцији, а с поносом истичу да су међу

Улагања у пријевоз

Потписан је уговор којим је Осиеку одобрено 22,5 милијуна еура за модернизацију јавне пруге

Овог лjeta министар мора, промета и инфраструктуре ОЛЕГ БУТКОВИЋ и директор осјечког Градског пријевоза путника ГОРАН ПАЈНИЋ, у присуству осјечког градоначелника ИВАНА РАДИЋА, потписали су уговор којим је Осиеку одобрено 22,5 милијуна еура бесповратног еуropsког новца за другу фазу пројекта Модернизација трамвајске инфраструктуре.

— Модернизација трамвајске инфраструктуре један је од највећих пројеката који у овом тренутку реализујемо на подручју града Осиека. Вриједност је 45 милијуна еура. Модернизација трамвајске инфраструктуре коју водимо од прољећа 2022. бит ће готова до прољећа идуће године, чиме ћемо добити 9,5 километара нове трамвајске мреже. Такођер, 23 нова стајалишта која ће бити прилагођена особама с инвалидитетом, а то је све претпоставка за долазак нових, нископодних трамваја. Говоримо о де-

Осјечки трамвај на Тргу Анте Старчевића

сет нископодних трамваја, вриједности преко 20 милијуна еура. Ускоро ћемо предати Министарству захтјев за додатних десет нископодних трамваја, тако да говоримо о флоти од 20 нових, нископодних трамваја на подручју града Осиека. Наравно, ту није крај. Предат ћемо и пријаву за нове нископодне електричне аутобусе. Више од 20 нових аутобуса је већ дошло, тако да уистину можемо говорити о највећим улагањима у јавни градски пријевоз на подручју града Осиека у протеклих 15 година – рекао је осјечки градоначелник.

Трамвајски промет у Осиеку постоји од 1884. године, кад је с радом кренуо коњски трамвај. Тиме је Осиек постао први град у Хрватској и један од првих градова у овом дијелу Европе с уведеним трамвајским прометом. Електрификација трамвајске мреже извршена је 1926. Данас се трамвајски промет одвија на двије дневне линије, а њиме управља Градски пријевоз путника Осиек (ГПП).

А какав штих трамваји дају Осиеку, показат ће и следећа анегдотална прича. Кад су крајем осамдесетих година 20. стољећа умјетнички и брачни пар: пијанистица Јагода Тренеска-Цветичанин рођена у Скопљу (данас, нажалост, поклојна) и оперски пјевач Слободан Цветичанин, рођен у Нишу – који су тада живјети у Скопљу – одлучивали да ли ће се одазвати позиву и наставити своје умјетничке каријере у Осиеку, Јагода је допутовала у град на Драви да 'извиди ситуацију'. Кад је видјела да град лијепо изгледа и да има трамваје, 'заљубила' се у Осиек те су обоје одлучили преселити се из Македоније у Славонију. Слободан је постао солиста у оперском ансамблу Хрватског народног казалишта, а Јагода професорица клавира на Педагошком, односно Филозофском факултету те касније на Умјетничкој академији. Тиме су осјечки трамваји пресудно утјецали на двије богате умјетничке и животне каријере, које су постале трајно везане за Осиек.

■ Ј. Недић

Највећа фишијада

Манифестација у Белом Манастиру је окупила чак 230 мајстора котлића

ПРВОГ септембарског викенда ове године у Белом Манастиру је одржана традиционална манифестација 'Највећа хрватска фишијада', која је ове године трајала два дана и која је окупила чак 230 мајстора котлића. Иначе, фишијада у Белом Манастиру одржава се од 1998, а под брендом 'Највећа хрватска фишијада' од 2019, кад је Бели Манастир постао мјесто одржавања Првенства Барање и Првенства Хрватске у кухању фиша. Уз котизацију, која је ове година износила 50 еура, на фишијади учествују екипе од осам чланова, које од организатора добивају три килограма рибе, дрва, крух те стол, тањире и кашике за осам особа, а зачине доносе саме. Кад се све зброји и одузме, на крају сваки члан екипе добија порцију фиш-паприкаша за 6,25 еура.

Ове године манифестација је отворена у петак одржавањем Првенства Хрватске, на коме су се такмичили побједници локалних фишијада из цијеле Хрватске, посебно из Славоније и Барање, Посавине те Подравине, али и из Далмације.

Према новинским процјенама ту је манифестацију ове године посјетило више од 5.000 људи. На Првенству Хрватске, у конкуренцији 32 кухара, државни је првак постао је Дамјан Бачић из Барањског Петровог Села. Други мјесто освојио је Даниел Керестеш из Луга, док је трећа била Моника Молнар Мунк, такођер из Луга.

Другог дана, у суботу, одржано је првенство Барање, на коме се, дуж бело-манастирске Улице Владимира Назора, фиш крчкао у чак 230 котлића. Жири под водством Арпада Шипеца прво мјесто додијелио је екипи Опшине Кнежеви Виногради, у којој је главни кухар био Милан Петровић. Ерик Мунк из Луга освојио је друго мјесто, док је Даниел Керестеш

Котлови са фишем

такођер из Луга био трећи. На оба првенства прва три мјеста освојили су Барањци, што је некако и очекивано и прижељкивано јер се – по локалном мишљењу – најбољи фиш и куха управо у Барањи.

■ Ј. Н.

'Јаворчићи' и 'Сањалице'

Први програм о осјечком Српском културном центру био је годишњи концерт дечијих хорова

УОСИЈЕКУ је ове године отворен Српски културни центар, који ће бити место на којем ће под једним кровом деловати све српске институције у граду на Драви које нису имале заједнички простор. Четири месеца од отварања, 15. септембра, реализован је први програм у организацији скд Просвјета, пододбор Осиек. Био је то годишњи концерт Дечијих хорова 'Јаворчићи' из Вуковара и 'Сањалице' из Борова. Дечији хор 'Јаворчићи' делује у склопу Српског Певачког Друштва Јавор из Вуковара, а 'Сањалице' у склопу скд Просвјета, пододбор Борова.

У програму је наступило 12 чланова Јаворчића под водством АЛЕКСАНДРЕ КРТИНИЋ те 8 чланова Сањалица под водством КАТАРИНЕ ЛУКИЋ. Александра Кртинић упознала је присутне с настанком СПД Јавор које делује од далеке 1866. године те Јаворчића који делују од 2016. године. На 60-минутном концерту малишани су наизменично извели,

Малишани из два хора

у неколико блокова, двадесетак песама које су присутни поздравили великим и дугим аплаузима. На крају програма присутнима се обратио осјечки парох, протојереј ставрофор АЛЕКСАНДАР ЂУРАНОВИЋ, који је говорио о историјату настанка Српског културног центра у Осиеку. У пуној Сали, на првом програму у осјечком Српском културном центру присутно је било 50-так малишана у пратњи родитеља, бака и дека те чланови пододбора и њихови гости. Програм је финансиран уз помоћ Савета за националне мањине Владе Републике Хрватске.

■ Зоран Поповић

Stogodnjak (756)

20. 9. – 27. 9. 1924: мировни суд у Хагу donio је presudu којом 'териториј око манастира sv. Naum, uz jugoslavensko-albansku granicu, na obali Ohridskog jezera, pripada држави Albaniji...' Та је одлука у Југославији изазвала велико изненађење, јер се цијело вријеме тај dio smatrao неотуђивим дијелом државе. Тим поводом новине пишу: 'Лондонским мировним уговором из 1913. одлучено је да граница између Albanije и наше државе (тада Србије) иде до sv. Nauma. Манастир је један од највећих наших националних светинја на југу Југославије, а налази се на западној страни Ohridskog jezera. Albanija је ту klauzulu, u kojoj је rečeno да граница иде до sv. Nauma, shvatila doslovno, tj. да manastir pripada njoj, dok се s наше стране pravno i logično држало да та одредаба има inkluzivni karakter, i да – prema tome – sv. Naum pripada nama... Ne samo да је Srbija tada тако тумачила ту одредбу Londonskog sporazuma, nego је čak и Austro-Ugarska, за коју се зна да је bila zakleti neprijatelj Srbije, priznavala да sv. Naum не pripada Albaniji, već nama, što је čak vidljivo из izuzetih bečkih arhivskih dokumenata. Sv. Naum је, prema tome, ostao u našim rukama и na njemu је nastavljen suverenitet Srbije, odnosno Jugoslavije. Naša zemlja nije ni najmanje sumnjala u праведну одлуку haškog suda, ali dogodilo се suprotno. Naša vlada će sada podastrijети nove i važne dokumente из којих је vidljivo да manastir и područje око njega pripada nama, а не Albaniji... Prema našim informacijama Jugoslavija će svoju žalbu на presudu uputiti Konferenciji ambasadora u Parizu...'

* uz rasprodanu predstavu 'Kir Janja' на zagrebačkoј pozornici stalni kazališni kritičar lista Novosti objavljuje: 'Јован Sterija Popović спада међу one наше pisce чији ugled расте... Taj stari naš hrvatski (ili srpski) pjesnik из Vršca (Vojvodina), feljtonista, pripovjedač и dramski pisac upozorava на себе baš 'Kir Janjom' objavljenom još prije 67 godina... Jednom davno Popović је duhovito и plastično razgovарао о tvrdicama са svojim prijateljem Gavrilom Pekarovićem. On га је и nagovorio да napiše 'Kir Janju', а tip tvrdice našao је Popović у karakteru Cincara, који су s dna Balkana doprili čak до Vojvodine...'

* u Beogradu је u 51. godini života umro poznati liječnik и novinar dr. Slobodan Ribnikar, direktor и један од osnivača lista Politika. U novinskom nekrologu navodi се, uz ostalo, да је 'Ribnikar osim што је bio izvrsan liječnik, bio и odličan novinar... Jedan је od prvih liječnika који odlaze u Makedoniju, vršeći veliku kulturni и nacionalnu misiju... Kao direktor 'Politike' pokazuje velike sposobnosti novinara od talenta s evropskom kulturom. Napisao је dvije knjige и brojne stručne članke из oblasti medicine... Bio је iskren и nepokolebljiv Jugoslaven, beskompromisan и čvrsta karaktera, prijazan и susretljiv, svakomu mio и simpatičan...'

■ Ђорђе Лићина

Nema ko da kaže da je kraj

Događaji na severu Kosova se smenjuju munjevito. Hapšenja, specijalna policija, zatvaranje institucija, duge cevi, prebijanja, provokacije, neizvesnost. Pretposljednog dana avgusta pripadnici kosovske policije zatvorili su preostale institucije Republike Srbije. Građane je ta poplava sile, straha i haosa ubila u pojam

Most na Ibru – simbol
granice razdvajanja

MI smo samo ping-pong loptice između dve strane. Kusr koji nikome ne treba, a niko neće da ga se odrekne, nego je čas u džepu jedne, čas druge strane, a sve ga je manje. Imali smo dva sistema, i umesto da imamo duplu pravnu zaštitu, sad ljudska prava nalazimo u tragovima. Ništa nismo naučili iz istorije. Ili je većito pogrešno tumačimo. A onda se čudimo što nam se događaji ponavljaju. Kako sejemo tako i žanjemo – u dahu je izgovorila SANDRA DOBRIĆ, 44-godišnja novinarka Kontakt plus radija iz Kosovske Mitrovice, priređujući informacije za sajt.

Poslednjih nedelja događaji na severu Kosova se smenjuju munjevito. Novinari su u konstantnoj pripravnosti. Vesti nisu dobre. Hapšenja, specijalna policija, zatvaranje institucija, duge cevi, prebijanja, provokacije, strah, neizvesnost. Pretposljednog dana avgusta pripadnici kosovske policije uz asistenciju specijalaca zatvorili su preostale institucije Republike Srbije na severu Kosova: opštinske službe, Kancelariju za Kosovo i Metohiju, Penzioni fond, Javno-komunalno preduzeće. Pretresana je i zgrada kotlarnice Kliničko-bolničkog centra. Kada su dan kasnije zaposleni u srpskim institucijama otišli da protestuju, na ulazima u kancelarije,

na mestu srpskih, zatekli su nove table za kosovska ministarstva: unutrašnjih poslova, administracije lokalne samouprave i finansija, rada i transfera. Kosovska policija je pozvala čelnike srpskih institucija na 'informativne razgovore' radi ispitivanja navoda o falsifikovanju dokumenta jer na njima stoji grb Srbije. Među njima i bivšeg zamenika ministra unutrašnjih poslova Kosova. Dva dana kasnije kosovska policija je uhapsila četvoricu mladića srpske nacionalnosti zbog 'vređanja i napada na dvojicu policajaca'. Optužbe policije su građanima sporne. Tvrde da su svedočili kako su mladići tučeni pre i tokom hapšenja.

Zamenik kosovskog Ombudsmana SRĐAN SENTIĆ ih je posetio i kazao da 'postoje ozbiljni elementi koji ukazuju na kršenje ljudskih prava, uključujući nehumano postupanje policijskih organa prema mladićima', dodavši da su na telima nekih od pritvorenika 'vidljive povrede u predelu glave, koje nisu zabeležene u lekarskim izveštajima'.

To su samo neke od vesti u 15 dana, o događajima uglavnom na teritoriji severnog dela Mitrovice, opštine koja broji manje od 15.000 stanovnika. Građane je, dodaje Sandra Dobrić, ta poplava sile, straha i haosa ubila u pojam.

— Sve doživljavaju sa jedne ravne linije, nemaju više snage. Policija pod punom ratnom opremom, dugim cevima, pancirima, ogromnim puškama. Te scene su teške za psihi, a naročito jer ne znaš kako će da reaguju. U takvom okruženju nisi slobodan, stalno si u grču – rekla je Dobrić. I nije čudno, dodaje ona, da mladi ovde ne vide budućnost.

'Za velike promene potrebna je hrabrost', govori premijer Kosova ALJBIN KURTI u najnovijem propagandnom spotu Pokreta Samoopredeljenje. Nasnimljene rečenice su deo govora iz 2015. godine, a izgovorenim protiv Zajednice srpskih opština i sporazuma o demarkaciji sa Crnom Gorom. U spotu su kadrovi skidanja srpskih simbola i gašenja srpskih institucija i južno i severno od Ibra. — Mi živimo aparthejd – odlučan je DUŠAN RADAKOVIĆ, izvršni direktor Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC) koji se bavi promocijom vladavine prava.

— Vlada Kosova je strateški krenula, koristeći retoriku SLOBODANA MILOŠEVIĆA, da govori o zauzimanju severa pod sloganom 'sever je naš', 'zauzimamo okupiranu teritoriju'. To je vrlo zastrašujuće radikalno i nacionalistički – pojašnjava.

Kosovski publicista ŠKELJZEN MALIĆI nedavno je izjavio da su Srbi sada u skoro istoj poziciji kao što su bili Albanci na Kosovu za vreme Miloševića. Jedan je u nizu onih koji smatraju da je bila velika greška izlazak Srba iz struktura kosovskog sistema 2022. godine. — Izlazak Srba iz kosovskih institucija je bio čin revolta protiv represije, ali sada se vidi da je to bilo pogrešno. Upetostručeno je prisustvo policije. Čini se da svaki Srbin ima svog policajca koji ga kontroliše. Zaustavljaju nas na punktovima, kontrolišu građane kao da smo teroristi, policajci ne poštuju zakone i krše osnovna prava građana. Kao da živimo u ratnoj zoni – pojašnjava Radaković i ističe da policija ne reaguje na provokacije Albanaca koji dolaze sa juga.

— Kada je jedan pokušao da uvuče nasilno devojkicu u auto, podneta je prijava, ali na kraju se svelo na to da 'on nije psihički u redu'. Kako očekujete da se ta ili neka druga devojkica sutra požali takvoj policiji za bilo šta? – navodi Radaković.

Dušan Radaković je od 2008. do 2015. godine bio nacionalni programski menadžer u američkom Nacionalnom demokratskom institutu (NDI) na Kosovu. Na severu Kosova je osnovao nevladinu organizaciju Centar za zastupanje demokratske kulture da pomogne dijalogu i suživotu. Na prostoru koji je hermetički zatvoren nacionalizmom Centar se bavi i borbom protiv korupcije, međuetničkom saradnjom, ljudskim pravima, saraduje sa Advokatskom komorom Kosova, nadgleda izbore kroz članstvo u 'Demokratiji na delu', član je Konsultativnog odbora za zajednice u Kancelariji predsednika Kosova i Među-resorne grupe za pomirenje i suočavanje sa prošlošću.

— Ukratko bih objasnio – institucije Srbije, a koje je Priština sada zatvorila, trebalo je da budu deo Zajednice srpskih opština – ukazuje Radaković.

— Trebalo je da se ljudima prizna dvojno državljanstvo, što omogućava ustav Kosova.

Борба бистама

Зажедница бранитеља хдз-а 'Гојко Шушак' овога је тједна најавила да ће предсједнички кандидат Драган Приморац вратити на Пантовчак бисту првог хрватског предсједника Фране Туђмана, коју је из тих простора уклонио садашњи предсједник и Приморчев протукандидат Зоран Милановић. Савршена је то најва како ће изгледати надлазећа предсједничка кампања у којој актуални предсједник Милановић брани своју позицију од изазивача. Борба бистама и шупља идеолошка надмудривања већ су постала традиција и главно обиљежје кампање за предсједника Републике Хрватске.

Предсједнички избори, за разлику од парламентарних, одувјек су били политичка представа за јавност, прије свега због смијешних овласти предсједника које њиховог носитеља претварају у неку врсту јавног клауна. Учинак хрватских предсједника одувјек се више мјерио у броју изговорених реченица у средишњим дневницима, него по неким конкретним и важним државничким иницијативама. Предсједничка функција готово у потпуности је претворена у протоколарну, иако је Милановић покушао доказати да управо он управља неким процесима у војсци или тајним службама. У стварности, предсједник има уплива у одређена кадровска питања, па ако сте довољно вјешти, онда именована властитих пријатеља и сорадника на мјеста у војном или обавјештајном саставу јавности можете продати као борбу против самовоље хдз-а и пленковића.

Клауновски аспект предсједничке функције први је након ауторитарног Туђмана инаугурирао бивши предсједник Месић којег се данас боље памти по вицевама, него по ичему другоме. Након веселог и шаљивог Месића на Пантовчак је доселио поприлично уштогљени и досадни Јосиповић чији мандат полако тоне у потпуни заборав. Тешко се човек просјечних когнитивних способности, већ с данашње дистанце, може сјетити ичега занимљивог везаног уз Јосиповића, који је од својих политичких противника, али и оних индиферентних добио надимак 'кухана ногица'. У сразу за домољубном примадомом Грбар Китаровић, Јосиповић је тијесно поражен, чиме је његово вријеме на Пантовчаку приведено коначном крају. Мандат Грбар Китаровић од почетка је био највећи ступањ квазидомољубног циркуса, почевши већ од саме инаугурације, преко иницијатива које је покретала, савјетника које је именovala, па све до незаборавног љубакања с макроном и путином на кишовитом финалу свјетског првенства у ногомету одржаном у данас омраженој Москви.

Једини начин да нетко побиједи размахану Колинду био је да је побиједи управо у том аспекту који нема везе нити с политиком нити с озбиљним радом и активностима, а управо то је сада већ давне 2019. понудио Милановић. Умјесто предсједничког програма Милановић је понудио себе – предсједника с карактером, што год то значило. Сватко од његових бирача у тај карактер је уписао што год је хтио, па је Милановић у сразу с тада већ поприлично смијешном Колиндом односно побједу. Један од првих Милановићевих потеза као предсједника био је уклањање бисте Степинца и Туђмана с Пантовчака. Био је то његов одговор на Колиндино уклањање бисте Јосипа Броза Тита пет година раније, чиме је на Пантовчаку успјешно довршено чишћење свих повијесних фигура.

Овотједна најва хдз-ових бранитеља да ће Приморац, ако побиједи, вратити Туђмана на Пантовчак у том је смислу савршен наставак сада већ десетљетне борбе бистама. Таква изјава, осим што ће загријати срца конзервативној и националистичкој десници, савршено ће послужити и за мобилизирање бирача на другој страни. Предсједничка функција испражњена од садржаја и овласти по природи ствари је осуђена на испразне расправе о идеолошким и опћим темама, а

на таквом терену Милановић је у овом тренутку практички непобједив. Иако је у протеклих пет година изгубио значајан број симпатизера међу левицом због својих прилично десничарских погледа на политичке прилике у свијету и Еуроци, није за очекивати да ће га роботизирани Приморац успјети побиједити. хдз, односно Пленковић, као да су бирали кандидата који нема никакве шансе за побједу, готово као да им Милановић савршено одговара на мјесту предсједника. Иза политичких кулиса, можда им управо такав сценариј и одговара из само њима знаних разлога.

■ Душан Цветановић

Нормализовање мржње

Недавним скрнављењем православних цркава на подручју Петриње и исписивањем усташких симбола настављен је континуитет сличних инцидента који полако као да постају неопажена, усвојена навика, толико уобичајена и позната да је тешко и освестити као инцидент који захтева пажњу и реакцију. У ноћи између 10. и 11. септембра, храмови Светог Спиридона Чудотворца у центру Петриње и Светог оца Николаја на православном гробљу у Петрињи, ишарани су графитима с порукама мржње упућене Србима. Само неколико месеци пре тога оскрнављен је Храм Светог Георгија у Брђанима у општини Суња на Банији. Пре тога

јача и гласнија. Али та порука није подстрек за ширење мржње, можда подстрек нормализацији већ постојеће мржње, никако узрок или мотиватор да се таква дела настављају. Потреба да се овакве поруке испишу јављају се и у срединама које добронамерни мештани у жељи да санирају штету и умире медије често карактеришу као 'места где су међунационални односи складни'. Нема прецизног пописа оваквих порука и инцидента, али мотивација за њих лебди у ваздуху, неухватљива је, тешко је документовати и сместити у рационалне оквире, излази из оквира званичне статистике, али је присутна и осетна. И повремено видна на фасадама, звонницама и другим 'згодним' површинама.

Кад су из Епархије горњокарловачке известили о томе да је Храм Светог Спиридона био 'на мети вандала', подсетили су и да је ово седми пут да је тај храм мета скрнављења. Храм је изграђен 1785. године, а срушен 1941. по налогу Усташког стана у Петрињи. Педесетак метара даље од првобитног храма 1976. године подигнут је нови храм, који је затим срушен 1991. године. По трећи пут је започета обнова 1994. године, али је 1995. био поново на мети рушитеља. Обнова је започета 2018. године, а од тада до данас ово није први пут да је био исписиван симболима истих оних који су га средином прошлог века рушили. И овај храм није усамљен у страдалничкој судбини, и многе друге цркве, парохиски домови и други објекти Српске православне цркве рушени су и уништавани у више наврата у прошлом веку. По-

Графит на зиду оградe православне цркве у Дубровнику 2013. године (фото: Грго Јелавић/PIXSELL)

исписани су слични графити на тек обновљеној фасади бјеловарске православне цркве. Пре тога су порушени надгробни споменици на православном делу дреновачког гробља на истоку Хрватске, где је оштећено десетак споменика на којима су имена умрлих већином исписана на ћирилицу. Пре тога графити са усташком симболиком исписани су на улазу у гробље у далматинском селу Брибир и на црквеној оградци у равнокотарској парохији... Можда редослед није најпрецизнији, али је и низ непотпун. А учесталост потребе да се овакве поруке упуте и истакну у јавном простору, и то не било ком, врло је уравнотежена и постојана. Изрази и поруке мржње готово да су постали свакодневница која се на сакралним објектима може ишчитати и који се често игноришу или минимализују. У многим случајевима, одговорни за оваква скрнављења остају неидентификовани или некажњени. Што је свакако још једна ружна порука и симбол, која није исписана спрејом за графите, али је много

тпуног и поузданог званичног пописа о томе шта је све страдало нема. Међутим, остало је памћење уписано код оних који упорно граде и обнављају. Остала је потреба да се богомоље, као места која сведоче о духовном, културном и стваралачком бићу Срба на овим просторима, сачувају и продуже. А ту потребу и тај значај који у колективном бићу српског народа (колико год распарчано и хетерогено било) и даље постоји препознају и они који баш тамо имају потребу да оставе своју ружну поруку. Зато баш тамо. Многе улице и pročеља разних објеката и зграда често су 'украшена' мрзительским симболима и порукама, али на православним црквама, парохиским домовима, на улазима у православна гробља ове поруке имају посебну тежину. Јер та места чувају духовно наслеђе и културни идентитет. Чак и кад баштиници или наследници тог идентитета забораве да је тако или помисле да није, ту су 'вандали' (како их еуфемистички често називамо) да нас подсети.

■ Оливера Радовић

#230
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

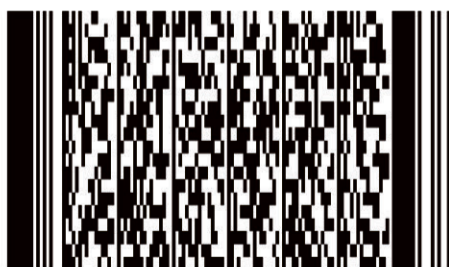
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Школа наша насушна

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Кад се поведе разговор о настави, за српску дјецу отвара се провалија неразумијевања и минусинтелигентних реакција. Настрану тупи и агресивни, унапријед увријеђени шовинисти. Овдје нажалост ни такозвани најпрогресивнији, еманципирани, 'лијеви' кругови у Хрватској не схваћају ништа

Интригантно је и добрим дијелом иронично да кад се покушају одредити датуми отварања првих српских школа на простору данашње Хрватске, нема увијек поузданих података. То на први поглед изненађује с обзиром на усвојену или рефлексну помисао да се у Хабсбуршкој Монархији, гдје наше школе настају, све увијек и по дефиницији пописивало. На крајњем истоку тако постоје документи о оснивању српске основне школе 1733. године у Вуковару и мада се та година узима и као почетак читавог школства у граду, има доказа да је у неком ранијем облику школа постојала већ 1720. У Загребу као највећем центру и данас главном граду, ствар није мање комплицирана. Православна

црквена општина загребачка поднијела је врло брзо по оснивању и захтјев за дозволу оснивања школе, па се као податак спомиње 1814. година, а знају се до данас чак и имена учитеља. Но, профилирање и именовање у то доба пред формирање модерних нација уноси типичну забуну – биљежник ученике назива «Илирима», а идентитет школе је тада још и даље углавном професионални, а не етнички и национални. Иако се у ширем панонском простору тадашњег Царства неки датуми знају точно – отварање прве основне школе, оне у Сомбору, дивног имена 'Норма', 1778. године, као и Стратимировићеве Карловачке гимназије (1791.), с обзиром на бројност различитих народа, измијешаност, све већу покретност професионалних класа и какве-такве интегративности (некад веће, некад мање) под доминантном германском културом и идеологијом, као и због трајних асимилација и карактеристике вишеструких идентитета по којој су Аустрија и каснија Аустро-Угарска распознаване до данас, могуће је отуд и мања била потреба за инзистирањем на датумима који ће се у будућности показати као кључни у читавој националној историји.

Зато, напротив, сама Србија са вишевековном туђинском окупацијом под којом је у дугим периодима с тек понеким прекидом једва било основних увјета за живот, а понижења и стида дотле да се не избришу до данас, биљежи и слави с нарочитом пажњом институција и историчара све важне датуме – гдје се из потпуног историјског и цивилизацијског мрака излазило материјално и мјерљиво на свјетло новог доба, тамо има смисла означавати дане епохалних, стварних и симболичких промјена, почетака стварања најважнијих установа за свако друштво. Тако и са школама, а тако и с оном првом, најважнијом за почетак новог рађања и хватања изгубљеног корака с развијеним свијетом услјед трагичног повијесног удеса. Баш у доба кад почињу школске године свуда, у пријелазу с љета на јесен, 1. септембра по старом, а 13. по новом календару, 1808. године у Београду је отворена Велика школа, прва виша школска установа у још увијек устаничкој Србији. Школу су основала двојица, треба ли рећи, учених Пречана – Сомборац програматског имена иван југовић (рођен као јован савић), први професор школе, док је управитељ био тко други него наш величанствени доситеј обрадовић. Невјеројатан је осјећај кад се покуша замислити данас приказ отварања, кад се виде имена присутних: Доситеј, најобразованији Србин, држи поздравну бесједу, дакако. Но поред њега је и сам карађорђе, тај неписмени хајдук и антејски див у једној личности, мучалјив, пријек и својим ограничењима успркос, једнако ингениозно видовит. Без икаквога формалног знања, он, како је записано, изговара тада и реченицу: 'Учите се ви, дакле, да наставите наше срећно започето дело. У вама је сва наша надежда с те стране.' У том чудесном кадру нису само професори они који изазивају у потомака поштовање, осјећај дуга и ганутост. Ту су и први ученици, а њихова имена надопуњују у синергији и хармонично осниваче и учитеље, у најави блиставе и тешке будућности: браћа ненадовићи – сима, брат великог и дивног проте матеје и син посјеченог кнеза алексе, због којег креће буна на дахије; и јеврем, нећак кнежев. И још један алекса – син Карађорђевићев. Неписмени вођа револуције дао је дакле сина на школе, једним кораком и у једном покољењу премостивши вјекове, као кад

Српска православна општа гимназија у Загребу (фото: Јовица Дробњак)

се природа трзне па се покрену тектонски плоче земљине и настане континент за који би требало милион година. У клупи је још један ученик, најмање угледног поријекла, сиромашно ђаче из фамилије избјеглих Херцеговаца: то је сам вук Стефановић караџић, будући реформатор и кодификатор језика којим ово пишем, једна од три најважније фигуре читаве наше историје.

Њих се треба сјетити у ове дане, уз почетак нове школске године који је, као и сваки, за нашу заједницу увијек окрзнут у својој радости, загорчен и проблемски намјесто да рађа дане у којима би за ђаче морало бити само добро и свијетло. Кад се поведе разговор о настави за српску дјецу, отвара се провалија неразумијевања и минусинтелигентних реакција. Настрану тупи и агресивни, унапријед увријеђени шовинисти. Овдје нажалост ни такозвани најпрогресивнији, еманципирани, 'лијеви' кругови у Хрватској не схваћају ништа. И код хуманијег и регби слободније мислећег дијела – управо нарочито код њега – цокће се и згражава над тиме да се у школама, поглавито на истоку земље, настава ради по тзв. Моделу А, јер да је то 'раздвајање дјеце' или чак 'апартхејд'. Изненаде се такви сваки пут кад им кажем да сам без остатка за то. А кад одмах услједи подозриво или пак истински наивно (у наивности у којој је и непатворена несвјесна ароганција), неосвијештено питање 'зашто', пред очима ми се појављују сјени двојице бесмртника: првог управника Велике школе и њеног најважнијег ђака. Тада одговарам наизглед редуцираним, кружним аргументом: зато да дјеца не би остала без знања о томе тко су баш та највећа двојица – Доситеј и Вук. Имена која наша дјеца носе у властитој културној матрици, а да нису тога ни свјесна. Или да им се не догоди горе: првога да прескоче јер ни 'већински' професори више немају појма тко је био, а да им за другог не би рекли да је преко језика у ствари ширио 'хегемонистичке' тенденције.

Коме то треба? Тој дјечи сигурно не. Треба им напротив више него икад овај први, који је вјеровало у 'полезне књиге'. И треба им нарочито овај други, који је прије два стољећа знао да је, како год окренеш, овдје трајно неколико 'милиона душа народа, који једнијем језиком говоре'.

Нека је нашој дјечи сретан почетак школе у којој ће ово моћи научити. ■

ЕМИЛИЈА ГАШИЋ

'78 дана' је спој страха и заједништва

Ауторка филма који говори о НАТО бомбардовању Србије 1999.

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Када је НАТО бомбардовао Србију, ја сам била мала, имала сам седам и по година. Сећам се тих сирена за ваздушну опасност, страха, авиона, али и великог заједништва у таквој ситуацији. Све је то оставило јако велики утисак на мене. То сам овим филмом хтела да покажем

Редатељица, сценариста и сниматељица, Емилија Гашић, данас живи на релацији Њујорк – Београд. Завршила је студиј филмске режије на Академији уметности у Београду, а мастер камере на њујоршком универзитету Тиш. Студентски филмови које је режирала имали су успјешан фестивалски живот, док је њен дугометражни филмски сценариј „Милева“ награђен од стране Слоун фондације у Њујорку 2021. године. Као сниматељица, Емилија је снимала филмове у сад, Француској, Норвешкој и Чешкој. Добитница је више међународних награда и признања за достигнућа у области филма. Сценариј за свој дебитантски филм „78 дана“ развила је у склопу програма на Венецијанском бијеналу 2020. На овогодишњем филмском фестивалу на Палићу филм Емилије Гашић „78 дана“ добио је награду Златни торањ за најбољи филм главног такмичарског програма и награду публике „Горки лист“ за најбољи филм фестивала.

Као припадница млађе генерације, зашто сте за свој филм „78 дана“ одабрали тему бомбардовања Србије 1999. године, када сте тада вјеројатно били још дијете?

Када се десило то НАТО бомбардовање Србије, ја јесам била мала, имала сам седам и по година, ишла сам у први разред основне школе, али се јако добро сећам свега шта се догађало. Сећам се тих сирена за ваздушну опасност, страха, авиона, али и великог заједништва у таквој ситуацији. Све је то оставило јако велики утисак на мене. Када сам радила презентацију мог пројекта, пре него што смо ушли у снимање, увек сам говорила да је моје искуство тог времена спој страха и заједништва и то сам овим филмом хтела да покажем.

Како се у вама рађала сама прича и начин како ћете је приказати на филму?

Па ја се нисам усуђивала да почнем да радим на том филму, да пишем сценарио пре него што сам пронашла формат кроз који ћу да испричам ту причу. Пре тога сам направила један кратки филм о бомбардовању и то је био филм у хорор жанру, али када сам нашла неке своје видео касете из тог времена, то је био прави окидач како и шта треба да радим на ову тему. Филм је направљен као кућни видео, али у ствари се ради о потиснутим сећањима: ми данас вадимо касете од пре 25 година, свако своје и сећамо се онога што је било трауматично и што је у међувремену избрисано, али што је и остало у нама.

Сећање на детињство

Кућни видео из дјечјег угла, као начин да се покаже једно заиста тешко вријеме, стварно дјелује као необична и интересантна идеја...

Ја сам те моје видео касете из детињства дигитализовала када сам била на Академији уметности у Београду. Те касете су снимале у то време моје две старије сестре и ја сам приметила да су те снимке јако филмичне: све ситуације су крајње спонтане, али делују као да су монтиране и изрежиране, а нису. Када сам желела да направим филм о бомбардовању, те касете су ми биле у глави, али требало је да прође доста времена, 10 година, да схватим да је за мене то начин да из мог угла преко дечјих видео касета прикажем једно тешко време пуно страха. Када сам писала сценарио, послала сам на друштвене мреже један анонимни упитник да људи напишу и поделе своја искуства из времена бомбардовања и та сведочења, као неко колективно сећање моје генерације, такође, и то ми је помогло у раду на филму.

Колико је заправо након 25 година дубок тај печат искуства?

То искуство из времена бомбардовања, тих 78 дана, сигурно је оставило на све нас дубок траг, то време нас је обликовало, али наши људи су такви да они ретко желе тиме да се баве и не желе да причају о томе. Егзистенцијална психолошкиња сара кубурић, која живи и ради у Канади, каже да људи када причају о свом детињству у том времену бомбардовања, рећи ће да је то био најлепши део њиховог живота, али ако се усуде да копају мало дубље, онда ту испливају разне ствари и људи ће признати да се догађало и нешто јако ружно, као што је било то бомбардовање.

Како је ваш филм прихватила публика?

Филм „78 дана“ је већ био по разним фестивалима и тада би ми прилазили наши људи са том истом причом: сећамо се детињства из тог периода као лепог периода заједништва, али сада након 25 година када се присетимо и ових ствари о којима говори филм, онда нам се стегне грло. Људи су ми зато прилазили и са сузама у очима, што значи да смо сва та ружна сећања, као да је то нека обрамбена терапија заборавља, потиснули у подсвест.

Ако бисте се вратили у прошлост, што је људима ваше генерације из тог времена било најупечатљивије?

Па рецимо памтим да је један човек који је попуњавао тај анонимни упитник о сећањима из тог времена написао да је то било време „када сам први и последњи пут ушао у сваку кућу у комшилуку.“ Та реченица је лепа и она показује да људска имагинација може да иде мимо и изнад људске несреће која им се догодила.

Емилија Гашић (фото: приватна архива)

Чини се да данашња генерација филмских стваралаца, којој и ви припадате и која у својој зрелој доби није била свједок ратова и распада заједничке државе, бира један интересантан начин приступа теми – не из средишта драме него с руба, тамо гдје је та драма тек назначена. Да ли бисте се сложили с таквим дојмом?

Па ја сам овој теми бомбардовања Србије у тих 78 дана 1999. године приступила из властитог искуства дечије доби у којој сам тада била и тај видео који су деца тада снимала, у ситуацији када су морала да оду из својих кућа у Београду на село, то заиста јесте забележена слика тог света у којем смо ја и друга деца око мене расли у таквим околностима. Друго, ово је мој први играни филм и са тим 'необичним' поступком приказивања једне приче кроз кућни видео ја сам на неки начин желела да будем креативна. Треће, мора се узети у обзир и да нисам имала неограничена средства за снимање, тако да су различите ствари, као што се често дешава, утицале на тај креативни процес.

Расута генерација

И ваши ранији филмски радови су били остварени на понешто другачији начин...

Што се тиче медија кроз који се прича једна прича, ја сам у мом ранијем кратком филму 'Чекање', у којем такође игра горан богдан, имала јунакињу која снима свет око себе, али диктафоном. Девојчица у том филму, која гледа трауму кроз коју пролази њен отац, бележи све оно што се говори, звукове те трауме, диктафоном. Тај звук је велики део филма. У „78 дана“ сам желела да се користим тим једноставним медијем, као што је видео, који је за мене још увек у ствари неистражено подручје, како бих приближила причу њеној аутентичности. Ми смо генерација која није била у средишту догађаја, али смо гледали и слушали те трауме кроз које су пролазили наши родитељи у тим годинама када се њима рушио читав један свет и када је било тешко.

Како је заправо одрастала ваша генерација у тих рецимо то кључних формативних година?

Ми смо генерација јако различитих људи, који су имали различите судбине у једном турбулентном времену и тешко ми је да опишем неку атмосферу која би повезивала читаву генерацију. Неки су остали у Србији, а неки су отишли у друге земље. Ја сам, на пример, студирала филмску режију и камеру у Њујорку и моја су искуства другачија од мојих другова у Србији – ми смо расута генерација. Могла бих да говорим о мојим колегама студентима које сам затекла у Њујорку и видела сам да су они пуно опуштенији него ми: не трче и не грабе прву прилику која им се пружи него размишљају, праве планове и живе неки мирнији живот него онај живот, пун неизвесности, који сам ја оставила у Београду.

Како су вас перципирали људи из Америке када сте дошли на студиј?

Па прво није им било сасвим јасно да ли сам ја из Сибира или из Сирије, нису знали којим језиком говорим, чинило им се да је то можда руски, а на реч Југославија некако су могли да ме сместе одакле долазим. У сваком случају наши крајеви им делују помало егзотично. Ми за њих нисмо западна Европа, а опет нисмо ни Исток, тако да је интересантно то њихово сналажење око нас.

Ми смо генерација која није била у средишту догађаја, али смо гледали и слушали те трауме кроз које су пролазили наши родитељи у тим годинама када се њима рушио читав један свет и када је било тешко

Живите у Америци више година. Како ви видите ту земљу?

Ја живим у Њујорку и тај толико специфичан град не може да осликава читаву земљу. Оно што је мој основни дојам када тамо гледам свакодневне људе, који раде и живе неке своје свакодневне животе, јесте њихова отвореност, када јако лако можете ступити у разговор и повезивати се са најразличитијим људима, и приватно и професионално. Та пулсирајућа енергија која се преноси од човека на човека и отвореност свих тих људи које срећем и који су дошли са свих страна да живе у Њујорку и да нешто ураде са својим животом, различита је наравно од атмосфере у Београду, али то јесте нешто што ме је привукло том граду.

Како када дођете из Америке у Србију видите земљу у којој сте одрасли?

Свакодневна Америка је како ја кажем земља доминације *јуџијуб шјуџориала*: све се да лако објаснити, рационализовати и нема никаквих мистерија, а овде то није тако. Морам да кажем да ми тамо понекад фали тог нашег сујеверја, мистерија, веровања, тајни и нечег необјашњивог што јесте између осталог карактеристика овог простора и наших људи. То помало јесу два света и ја те разлике видим највише кроз мој креативни рад у писању и раду на филму.

Како су људи из сасвим другог краја планете, који можда и не знају за бомбардирање Србије 1999. године, гледајући '78 дана' доживјели ваш филм?

Људи су тај филм доживели прилично интимно и сви који су га гледали доста су били дирнути, чак и ако не познају контекст и део света у којем се догађа радња тог филма. Оно што сам видела је да је лепо да након тих пројекција људи имају потребу да о филму разговарају, што значи да их је нешто у том филму дотакнуло. Мени је било стало када сам правила овај филм да ту локалну причу проширим на опште људски план. Било ми је пуно срце када ми након филма дођу неки људи, рецимо један младић из Анголе и девојка из Грузије, који имају историју ратова у својим земљама и кажу: 'Еј, овакво је било и моје детињство...' ■

Смјена генерација

Ако се гледају новински наслови, кандидати за нове чланове сану, који су привукли највећу пажњу, бивају вјероватно Слободан Антонић, Милена Марковић, Желимир Жилнк, Вида Огњеновић и Драго Кекановић

У малим европским земљама, академије наука су по правилу престижне институције. Наслањајући се на француску традицију, у академијама наука су пројектовани филтери најуже националне научне и умјетничке елите. Ипак, чини ми се да нема академије наука код које су инострана перцепција и објективна стварност у већој дисторзији него кад је ријеч о Српској академији наука и уметности (сану). Још од фамозног и ноторног Меморандума, а нарочито од неких његових бизарних интерпретација, у загребачким, сарајевским, приштинским и иним медијима, сану се зна представљати као малтрени 'главни штаб' некакве 'дубоке државе српског шовинизма и великодржавља'. То зна да доведе и до несвјесно комичних посљедица. Једна од анегдота из Хашког трибунала каже да је извјесни тужилац хтио да уврсти превод Меморандума у једну од оптужница, па се наводно шокирао кад

је прочитао његову енглеску верзију, јер у тексту као таквом није нашао ништа што се рутински помињало у његовим медијским интерпретацијама.

С друге стране, већ најмање петнаест или двадесет година, патриотскији дио јавности у самој Србији све гласније критикује сану. Наиме, у тим годинама из сану се очито тенденциозно избјегавало реаговање на (дневно)политичке теме. Такође, индикативно је било да су кроз све то вријеме на челу Академије по правилу људи из природних наука који, је ли, обично мање имају потребу да се баве друштвеним питањима. Такође, међу новим члановима су на свим гласањима изразито доминирали нови чланови из одјељења за природне науке. За то би могло бити више разлога: од веће 'посвађаности' сцена друштвених наука и умјетности, а у односно на свијет природних наука, преко покушаја 'објективизације' важности научних доприноса које је

код природних наука једноставније до нарочито циничне идеје да у сану најлакше улазе медициналари јер су академици свакако људи у позним годинама, кад им више треба медицинска нега, па је згодно међу 'колегама академицима' имати стручњаке свих специјалности.

Углавном, шира јавност се у посљедње вријеме и не интересује толико за сану, осим кад дође вријеме за избор нових чланова. Тако је та тема отворена и, ево, непуна два мјесеца пред изборну скупштину која је заказана за 7. новембар, пошто су објављене листе кандидата за нове академике, редовне, дописне и иностране, па сад те листе разни коментаришу и 'оцјењују'.

Кандидати за редовне чланове Одјељења сану за математику, физику и геонауке су бранислав јеленковић и слободан марковић, а за дописне магдалена Ђорђевић, мирјана ивановић, антун балаж, стево стевевић, дејан прелевић и вељко милутиновић. Кандидат Одјељења хемијских и биолошких наука за редовног члана сану је тања Ђирковић величковић, а дописног игор пашти, док је кандидат Одјељења техничких наука за редовног члана влада вељковић, а дописног весна мишковић станковић, бранко колунџија, бранко матовић и мирослав драмићанин. Из Одјељења медицинских наука кандидат за редовног члана је татјана симић, а за дописне бранко белеслин, лазар давидовић, гордана коџић и милан недељковић, а из Одјељења језика и књижевности за редовне су зоран пауновић, љубинко раденковић, слободан грубачић и јован делић, а дописне списатељица милена марковић, марта бјелетић и горана раичевић. Кандидати Одјељења друштвених наука за редовне чланове су алпар лошонц и павле петровић, а за дописне слободан антонић, милојко арсић, борис милосављевић, мирјана рашевић и снежана смедеревац. За редовне чланове из Одјељења историјских наука кандидати су драган војводић, вујадин иванишевић и мира радојевић, а за дописне петар крестић, весна бикић, игор борозан, бојана крсмановић, александар растовић и иван јордовић. Кандидати Одјељења умјетности за редовне чланове сану су јелена јовановић, милан марић, сава халугин, а дописне дејан миљковић, александра вребалов, желимир жилник и вида огњеновић. Кандидати за иностране чланове сану су владан вулетић, никос макрис, весна гаровић, јанко ж. николић и драго кекановић.

Ако се гледају новински наслови, кандидати који су привукли највећу пажњу бивају вјероватно Слободан Антонић, Милена Марковић, Желимир Жилнк, Вида Огњеновић и Драго Кекановић. Различити су разлози. Антонић, рецимо, осим што је социолог са вишедеценијском академском каријером, врло је плодан и активан публициста чији текстови изазивају контроверзе. Милена Марковић је већ годинама највољенија српска пјесникиња, али је, такође, за скорашње стандарде, доста млада за улазак у сану (у тим калкулацијама се често заборавља колико је, рецимо, млад био матија бећковић кад је примљен). Режијери тек однедавно улазе у сану, па је то људима још увијек необично, без обзира на неупитност Жилникових домета. Вида Огњеновић је била високо позиционирана у политици, што такође увијек привлачи пажњу. Код Кекановића је пак неким индикативно да је предложен за иностраног члана, мада му се као писцу никада није оспоравала припадност српској књижевности, без обзира на мјесто сталног боравка.

Углавном, почетком новембра, нетом након глобалних избора који потресају читав свијет (амерички предсједнички, наравно), на програму ће бити и избор нових чланова сану који тешко да ће имати икакве видљивије посљедице изузев евентуалне нове мале медијске буре, односно повећане добробити у приватним животима избраних кандидата и кандидаткиња у контексту социјалног статуса и академске 'апанаже'. ■

Српска академија наука и уметности објавила листу кандидата за нове академике

пише Мухарем Баздуљ

САНУ (ФОТО: А.К./ATAIMAGES)

Уџбеник који је изазвао полемику

Рат за историју

БиХ као дубоко подијељена земља има и дубоко подијељен образовни систем. Како године пролазе, линија тих подјела све је дебља

Рат за историју у БиХ почео је одмах по завршетку грађанског рата и траје, уз повремено примирје, све до данас. Повремено је полигон средњовјековна историја, нешто чешће Други свјетски рат, а најчешће догађаји из периода 1992–1995.

Почетак школске године био је прилика за нову размјену ватре. Уз огромну количину површности, па и незнања, у јавни простор пласирана је теза да ће у уџбеницима историје од ове године бити глорификовани радован караџић и ратко младић, да ће то жестоко утицати на будуће генерације које ће остати 'задојене фашизмом' и да ће све то скупа појачати неизбјежно срљање у пропаст цијелог друштва у Републици Српској.

А шта се заправо догодило? Наставна тема 'Република Српска и Одбрамбено-отаџбински рат' налази се у програму историје за девети разред

већ годинама и није никаква 'нова тема', како то ових дана поручују медији и 'аналитичари' из ФБИХ уз садејство неких из Бањалуке. Ове године програм је тек допуњен и проширен на укупно то часова изучавања са тенденцијом да у наредном периоду буде и додатно обогашен, што је потврђено и из Министарства просвјете и културе Републике Српске 'У том смислу изнијети су бројни паушални ставови, који одражавају лични став и доживљај нестручних особа. У наставном програму предмета Историја за 9. разред основне школе не 'помињу' се нова тема, већ се наставна тема 'Република Српска и Одбрамбено-отаџбински рат' налази у наставном програму и једанаеста је тема овог програма. Личности попут Ратка Младића и Радована Караџића, као и других, представљају особе које су у периоду који се изучава, обављали значајне дужности у војном и политичком животу

Републике Српске, те се стога не могу изоставити приликом представљања догађаја који се односе на настанак Републике Српске и Одбрамбено-отаџбински рат', речено је у Министарству уз напомену да се већина ових садржаја и досада налазила у поменутом уџбенику.

Примјера ради, о Ратку Младићу наведено је следеће: 'Ратко Младић (1942), као пуковник Југословенске народне армије, имао је важну улогу у одбрани Срба у Хрватској 1991. године. Као генерал, био је од 1992. до 1996. године начелник Главног штаба Војске Републике Српске. Власти Србије су га 2011. године изручиле Међународном кривичном суду у Хагу.'

Позвани су чак и представници међународне заједнице да реагују, прије свих кристијана шмита и америчку амбасаду. Из Шмитове канцеларије су реаговали оцјењујући да је на сцени искривљавање чињеница о ратним злочинима. Критичарима садржаја из уџбеника засметало је и називање сукоба у БиХ 'грађанским ратом'.

'Помињу се имена Радована Караџића и генерала Ратка Младић, наравно њихова имена су и раније помињу у уџбеницима у Републици Српској, па и у Федерацији и региону. Када је у питању Српска ради се о чистој фактографији. Без обзира какво ко имао мишљење о појединим личностима, уколико се ради о некоме ко је креирао прошлост и био актер важних историјских догађаја, сасвим је логично да се њихово име нађе у рубрици појмови', рекао је ртс-у историчар Боривоје Милошевић.

Како су федерални критичари фактографију претворили у глорификацију и даље остаје нејасно.

Оспоравање навода из уџбеника историје у Републици Српској није ствар од јуче. Раније су поједини медији и професори указивали на неке ствари које у односу на причу о 'глорификацији' имају темељ. Ријеч је о сегменту који се тиче ратних злочина. Тај дио неславне историје Срба на простору БиХ у српском уџбенику је обрађен прилично штуро уз солидну количину општих мјеста. Набројана су стратиша без детаљног образложења ко је злочине починио и ко су биле жртве. Сребреница је поменута тек успут као мјесто у којем су се велике борбе водиле пред крај рата.

Аутор 'спорног' уџбеника историје за девети разред, историчар из Бањалуке драгиша васић, рекао је за бањалучке медије да критичари садржаја његове књиге не виде или не желе да виде велике мане наставних програма и уџбеника најновије историје у ФБИХ. Те мане не тичу се само рата 1992–1995. него и догађаја из Првог и Другог свјетског рата, па и даље у историји.

Тако у уџбенику историје за девети разред, који се користи у цјелокупном бошњачком образовном систему, гојкомир глоговац описан је као 'први витез босанскохерцеговачких јединица и носилац високог одликовања аустроугарске војске – орден Марије Терезије'. Иначе Глоговац, наводно Србин поријеклом из Херцеговине, одликован је због убијања великог броја српских војника у аустроугарској офанзиви на Србију 1914. године. Такође, у уџбенику су нађене и похвалне ријечи за '3. сс или Ханџар дивизију', а пређутани грозни злочини које су починили њени припадници. Надаље, у уџбенику историје за девети разред и његовој допуни, Дејтонски мир, Република Српска и уопште уставни поредак БиХ су неправда за жртве рата коју треба исправити. По гимназијском уџбенику за четврти разред у Другом свјетском рату десио се 'четнички геноцид над Муслиманима', док су истовремено у ндх трајали 'прогони српског и јеврејског становништва...', рекао је Васић. О називима школа у ФБИХ по именима истакнутих функционера усташке ндх већ су бројни текстови написани. Ниједан назив никада није промијењен.

Ствари нису нимало црно-бијеле како се покушава представити. БиХ као дубоко подијељена земља има и дубоко подијељен образовни систем. Како године пролазе, линија тих подјела све је дебља, а у таквом односу снага сасвим је јасно да нико у тој земљи нема апсолутно никакво право да оном другом спочитава ни много безазленије ствари од навода у уџбеницима историје. ■

Почетак школске године у БиХ распламсао је расправу о уџбеницима историје

пише
Жарко
Марковић

Сећање на великана

Легат Дејана Медаковића садржи више од 650 предмета међу којима су дела ликовне и примењене уметности, документација, књижна грађа, лични предмети, укључујући и радну собу. Ту су и повеље, дипломе, избегличка легитимација, 'Свједоцба зрелости' у ндх, ордење

У Музеју града Београда отворена изложба 'Ефемерис – Легат Дејана Медаковића'

пише Марија Ђорђевић

У ЗАГРЕБУ, на Зрињевцу, у кући број 15 данас познатој Палачи Медаковић, 7. јула 1922. године родио се ДЕЈАН МЕДАКОВИЋ као седмо и најмлађе дете мајке АНАСТАСИЈЕ и оца БОГДАНА. Историчар уметности, песник, књижевник, публициста и један од најстваренијих интелектуалаца свога времена, оставио је за собом вредну заоставштину. На захтев академика Медаковића, породица је након његове смрти пописала више од 1.600 књига и поклонила их Библиотеци Матице српске, а Музеј града Београда добија Легат Дејана Медаковића формиран поклоном његовог сина, диригента Павла Медаковића. 'Ефемерис – Легат Дејана Медаковића' представљен је на недавно отвореној изложби у Салону града Београда (изложба траје до 29. септембра), а садржи више од 650 предмета међу којима су дела ликовне и примењене уметности, документација, књижна грађа, лични предмети, укључујући и радну собу академика Медаковића.

Ту су и повеље, дипломе, избегличка легитимација, 'Свједоцба зрелости' у ндх, ордење. У делу названом 'Колекције са посветом' налази се импресивна збирка слика које је Дејан Медаковић поседовао, а то су дела миће поповића, надежде Петровић, пеђе Милосављевића, зоре Петровић, ивана Табаковића, бате Михајловића, воја Станића, Петра Лубарде...

На улазу у изложбени простор читамо цитат који потписује писац Ђорђе Матић: 'Потомци и представници породице Медаковић имаће у свим генерацијама једну изразиту особину: где год били, где год живели – биће образовани, успешни и биће део друштвене елите. И где год дођу оставиће нешто вредно за собом, било материјално или духовно. Најчешће обоје.'

Цео зид посвећен је портретима тих образованих и успешних предака и потомака. Трагање за родословом Медаковића, породице која води порекло из села Медак у Лици, дошло је до средине 18. века. И као на почетку неке бајке, био је један отац који је имао три сина. Отац се звао Ђорђе, а синови данило, милорад и исак.

Данило Медаковић (1819–1881), прадеда Дејана Медаковића био је публициста, новинар, секретар кнеза Михаила и кнеза Милоша Обреновића. Ту је и портрет Даниловог рођеног брата, славног Милорада Медаковића (1824–1897), ађутанта Петра Петровића Његоша и редактора 'Горског вијенца', а касније секретара и војводе кнеза данила. Без потомака, Милорад Медаковић је завештао граду свој иметак, а Београд му се одужио називајући цело насеље по њему – Медаковић.

Следи портрет Богдана Медаковића Дејановог деде по оцу. Био је адвокат и политичар, председник Хрватског сабора у Аустроугарској монархији. Поред њега су слике Ђорђа Медаковића, Дејановог оца и двадесетједногодишњег Дејана Медаковића.

Изложба у сећање на Дејана Медаковића

Трећи брат Исак остао је на територији Аустроугарске и имао је 14 деце. Био је председник општине Госпић и након смрти је завештао половину свог имања црквеној општини. Било је то време Војне крајине када су Срби као граничари на територији Аустроугарске имали статус слободних грађана. Војна служба трајала је бо година. Ђорђе Медаковић, отац Исака, Данила и Милорада одлучује да за друга два сина (Данила и Милорада) плати откуп у злату, што је био услов за напуштање Војне крајине, јер није желео да сва тројица буду у војној служби готово цео живот. Они одлазе у Задар у гимназију и даље настављају свој животни и професионални пут.

Дејан Медаковић је образовни пут започео почетком тридесетих година 20. века у Сент Галену у Швајцарској, а затим у Хрватској, код франјеваца на Бадији. По избијању Другог светског рата између очевих предлога да оде у Трст или у Београд, бира Београд јер су му тамо већ били другари. У родном Загребу су тада остали само он и сестра Марија. У најлепшој одећи, с перфектним знањем немачког и једним пекинезером Дејан и Марија крећу за Београд, пролазе усташке контроле без свих потребних докумената. Дејан је смислио да брат и сестра инсценирају свађу због пса и тако одвукну пажњу станичних контролора. То им успева и стижу у Београд.

Бележиће у 'Ефемерису' Дејан Медаковић своја сећања на Загреб: 'На Штросмајером шеталишту шуњам се под кестеновима, посматрајући кровове кућа. Овде сам толико пута заједно с баком ослушкивао било града, вребао прва светла, разнежавао се звонима чији су се звуци распрскавали негде далеко у прекосавској равници. Био је то Загреб који је тек утекао испод столетне власти

заселе на два брега, на Каптолу и Гричу. Град је деловао присно, обухватљиво...'

По доласку у Београд Дејан Медаковић је најпре волонтирао у Музеју кнеза Павла. Докторирао је историју уметности на Филозофском факултету у Београду, а председник Српске академије наука и уметности био је од 1999. до 2003. Својим истраживањима обухватио је широки распон тема од средњовековне уметности до модерног сликарства, али су тежиште његовог рада чинили српско барокно сликарство и српске културне прилике у 18. и 19. веку. Деведесетих година прошлог века и прве деценије овог столећа Дејан Медаковић није био омиљен у делу српске јавности због своје изразито националне оријентације.

Преминуо је 1. јула 2008. и сахрањен је у породичној гробници уз свог претка, војводу Милорада Медаковића, на Новом гробљу у Београду. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVII / Загреб | петак, 20/09/2024

ПРИВРЕДНИК #230

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовића 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Pošta Kosova nije alternativa za Poštu Srbije. Moja majka ima dva tumora i mora da putuje do Raške i nazad 150 kilometara, dva puta mesečno, da bi podigla penziju. Nema alternative za institucije koje su zatvorene – govori Dušan Radaković

Trebalo je da mogu da na osnovu srpskog izvide i kosovska dokumenta, da mogu normalno da funkcionišu. Nakon nasilnog zatvaranja srpskih institucija, danas ako se dete rodi ili ako osoba premine, porodica neće imati gde da prijavi – elaborira izvršni direktor ACDC-a.

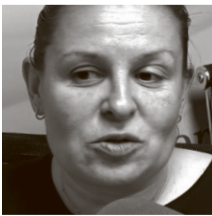
ZBOG akcija kosovske vlasti na severu Kosova vlada SAD-a ponovila je 'zabrinutost i razočaranje kontinuiranim nekoordinisanim akcijama'. Francuska ambasada u Prištini je kazala da nisu dobrodošle radnje koje štetno i neselektivno utiču na pripadnike zajednice, u ovom slučaju srpske'. Britanci su slično procenili. Ambasada Nemačke se pridružila i podsetila na sankcije koje je EU zbog sličnih akcija uvela Prištini polovinom 2023. godine. U grču, strahu, anksioznosti i građani veruju da je međunarodna zajednica kao aktivni učesnik dnevne politike na Kosovu i deo problema.

— Od njih ne očekujem više ništa. Već dve godine im govorimo jednu istu stvar. Na poslednjem sastanku sa nemačkim izaslanikom za Zapadni Balkan, MANUELOM SARACINOM, predložio sam da mu damo snimljeni CD, jer samo upadamo iz krize u krizu, a ni za jednu od prethodnih nije nađeno rešenje – podseća Radaković koji prisustvuje skoro svim sastancima koji se organizuju sa međunarodnim zvaničnicima u poseti Prištini.

— Svi su već zaboravili na obustavljanje platnog prometa i zatvaranja u Poštanske štedionice. Pošta Kosova nije alternativa za Poštu Srbije. Moja majka ima dva tumora i mora da putuje do Raške i nazad 150 kilometara, dva puta mesečno, da bi podigla penziju. Nema alternative za institucije koje su zatvorene – navodi Radaković.

Kosovo je proglasilo nezavisnost februara 2008. godine na krilima plana MARTI-

Sandra Dobrić,
novinarka Kontakt
plus radija

Dušan Radaković,
izvršni direktor
Centra za zastupanje
demokratske kulture

Ulica kralja Petra, žila kucavica Severne Mitrovice, jasno očitava impuls grada

JA AHTISARIJA, nekadašnjeg predsednika Finske, specijalnog predstavnika UN-a za Kosovo. Taj plan je bio deo obrazloženja Nobelovog komiteta da mu dodele Nobelovu nagradu za mir, oktobra 2008. Integrisan u kosovski Ustav, dalje i u brojne zakone, plan je dao osnove za decentralizaciju institucionalne vlasti i stvaranje deset opština sa srpskom većinom na Kosovu, od kojih su četiri severno od Ibra. Takođe je otvorio mogućnost za saradnju među srpskim opštinama unutar Kosova, ali i sa centralnom Srbijom. To je dovelo do koncepta Zajednice srpskih opština (ZSO) dogovorene 2013. u Briselu Prvim sporazumom o principima koji regulišu normalizaciju odnosa, ratifikovanog juna iste godine dvotrećinskom većinom u kosovskom parlamentu. Tada je nekoliko stotina pristalica Pokreta Samoopredeljenje blokiralo ulaz poslanika u Skupštinu Kosova i organizovalo masovne ulične proteste protiv ZSO-a. Lider Pokreta Aljbin Kurti je bio i ostao isključivo protiv Briselskog sporazuma i stvaranja ZSO-a. Iznenađujuće je da su strane diplomate i pomislile da bi bio spreman da ga provede.

Početa tačka Briselskog procesa, koji je startovao jula 2011. godine, bio je upravo Ahtisarijev plan, iako ga zvanični Beograd nikada nije prihvatio. Srbi su nekoliko nedelja kasnije postavili barikade na severu Kosova. Specijalna rešenja za sever i srpsku zajednicu o kojima se povremeno govorilo u međunarodnim krugovima su isparila, a veliki briselski okvir se smanjio na francusko-nemački plan i Ohridski sporazum. Građani četiri opštine na Severu su ubeđeni da im je i međunarodna zajednica svesno bacala prašinu u oči.

— Od samog početka Briselske sporazume smo čitali kako su objavljivani na tri jezika i često su postojale razlike u tekstu, u zavisnosti koju verziju čitaš. Danas, ni ja koji se bavim vladavinom prava ne znam šta je francusko-nemački plan, ali narod opravdano veruje da je ovo što se dešava deo tog plana. Možda je to neka teorija zavere, ali pošto nema nikakve alternative, ostaje samo razumevanje da je implementacija isplanirana baš ovako, do najsitnijih detalja, da se držimo u matriksu dok ne progutamo žabu – kaže Radaković.

Utisak je da je tokom avgusta i septembra najglasnija tišina zvaničnika, koju prekine tek neki kontrolisani tok informacija. Medijsko izveštavanje zarobljeno je između političke instrumentalizacije i ignorisanja.

Žila kucavica Severne Mitrovice, Ulica kralja Petra, u svetu u kome se politika diše, a nacionalizam maže na hleb, jasno očitava impuls grada.

— Ranije je bio pun grad, pogledaj sada – pokazuje Sandra Dobrić na šetalište i dodaje da 'uveče, praktično nema nikoga. Svi radije sede u kućama. Uskraćeno nam je pravo na jezik, pravo na kretanje, osnovna ljudska prava'.

Na jednom kraju Ulice kralja Petra je čuveni most na Ibru. Iz bezbednosnih razloga od 1999. godine na njemu stoje pripadnici KFOR-a, NATO-snaga na Kosovu. Još tri puta, prohodna za automobilski saobraćaj, spajaju južni i severni deo Mitrovice. Ali ovaj most je i danas simbol granice razdvajanja. Nedavno je prekrečen u belo. Na njegovoj severnoj strani danonoćno dežuraju vojna vozila italijanskih karabinjera. Većina Srba ga vidi kao simbol otpora. U očima kosovske vlasti je kao trn koji mora biti izvađen. Rešeni su da ga otvore čak i kada Kvinta (SAD, Velika Britanija, Francuska, Nemačka i Italija) i NATO to ne podržavaju. Tokom procesa dogovaranja u Briselu, na mostu je sagrađen park mira, pa sklanjaj. Ulica kralja Petra je

Nekad 'Slatki život', danas 'Takav je život'

pretvorena u šetalište, a na njenom drugom kraju je postavljena visoka bronzana figura kneza LAZARA, pogleda i prsta uperenog ka Gazimestanu. U podne, šetalište bi vrvilo, graja bi bila posvuda. Danas se razaznaje svaka reč. I zastave Srbije raširene od krošnje do krošnje pokidao je kosovski vetar.

— Ljudi su ranije imali nade. U poslednjih nekoliko meseci se dosta ljudi odselilo. Nema tog osećaja sreće koji je postojao ranije. Retko ko nije na tabletama za smirenje, na antidepresivima. Ti ne možeš da izdržiš tu napetost koja se u vazduhu oseća – opisuje Sandra Dobrić.

Šarm grada, svirke, kulturu, umetnost je proždrla politika. Nedavno je trebalo da se održi predstava u Mitrovačkom dvoru, ali kako je taj prostor pod upravom privremene organa, izvođenje je odloženo.

Ljudi su ranije imali nade. U poslednjih nekoliko meseci se dosta ljudi odselilo. Nema tog osećaja sreće koji je postojao ranije. Retko ko nije na tabletama za smirenje, na antidepresivima – opisuje Sandra Dobrić

Dobrić je diplomirala međunarodne odnose na Fakultetu političkih nauka u Beogradu sa jasnim ciljem da se što pre vrati kući, da pomogne. Verovala je. Svakodnevno razgovora sa građanima. *Vox populi* u iscrpljenom gradu.

— Ljudi su u neverici. Pitaju nas novinare znamo li šta je sledeće. Sve je moguće, jer ni ovakav život niko nije mogao zamisliti. Pomoć od Beograda ne očekuju, jer vide kuda sve ovo vodi, a i kako bi kada su srpske ustanove isterane – kaže Dobrić.

Radila je u Privrednoj komori Kosova i Metohije, koja je u ovim procesima visoke politike što ne mari za malog čoveka 'puštena da se ugasi', ali ne zvanično. Zato godinama unazad nema ko da joj potpiše odluku o raskidu radnog odnosa, koji suštinski ne postoji. Nema ko da kaže da je kraj.

Jedan od simbola severnog dela Kosovske Mitrovice bio je i čuveni kafić 'Dolce vita', sladak život. Poslednjih nedelja i on je dobio novog vlasnika, Albanca. Sada iz izloga poručuje 'C'est la vie' – takav je život.

— Samo se jednog dana probudiš i tvoj grad više nije tvoj. Neko ude, promeni naziv. Više nije Kosovo, nego Kosova – zaključila je Dobrić.

Veruje da će ostati u gradu da radi svoj posao, beleži i izveštava. Za 40-godišnjeg Dušana Radakovića je crvena linija jasna. Sin mu je krenuo u prvi razred osnovne škole. Integracija u kosovski obrazovni sistem ne dolazi u obzir.

Obrazovanje i zdravstvo, najčvršće je garantovala međunarodna zajednica, trebalo je da budu deo Zajednice srpskih opština, ali... 'C'est la vie.' ■

(Nastavlja se)

МОТИВ ЗА ПРОТИВ

Једна готово успутна опаска америчког амбасадора у Србији Кристофера Хила разбуцала је идиличну слику о још једном окупљању српске опозиције, овај пут у савезу Србија против литија

Литиј чини чуда у Србији. Једно од њих је да су Србија и њезин председник АЛЕКСАНДАР ВУЧИЋ због литија умјесто руског тројанског коња на Балкану преко ноћи постали слуге Еуропске уније, САД-а и њихових мултинационалних компанија. Због литија ни Еуропска унија више није политичка заједница чијем чланству Србија већ десетљећима тежи, него колонизатор који се због своје зелене транзиције не устручава затровати земљу, воду, зрак и здравље људи у Србији и притом спречава њезине грађане и опозицију да са својих вратова скину јарам Вучићевог аутократског режима. Чудотворни литиј није САМО НА МЕЂУНАРОДНОЈ ПОЛИТИЧКОЈ ПОЗОРНИЦИ СРБИЈУ У ХИПУ ПРЕСЕЛИО С ПОЛИТИЧКОГ ИСТОКА НА ЗАПАД, већ је и на унутарњој политичкој позорници својом чаролијом на једну политичку гомилу још једном сложио скоро све српске опозицијске странке. Неформални опозицијски савез Србија против литија замијенио је сличну гомилу опозицијских странака окупљених у Србији против насиља која се распала након неколико узастопних изборних поразана. Антилитијски опозицијски савез чак има и већу магнетну моћ од 'борбе против насиља' јер је привукао и странке деснице, па и оне про-руске и антиеуропске. И оне сада заједно с лијево-либералним, зеленим и проеуропским странкама кличу владајућој напредњачкој коалицији 'неће копати' и пријете јој да ће је срушити на улици ако због интереса Еуропске уније отвори рудник литија било гдје у Србији. Иако је литиј у Србији откривен прије двадесетак

година и до прије неколико је био хваљен као дар природе који ће убрзати економски и укупни развој Србије, тек сада је добио и чудотворна политичка својства која утјечу чак и на онај дио еуропских медија и аналитичара који Вучићеву Србију тучу по ушима због тога што као кандидаткиња за чланство није увела санкције Русији због њезине агресије на Украјину. И они се сада зграђају зато што су српске власти приступиле 'еуропском ланцу набаве, прераде и рециклирања критичних сировина'. И њима се, као и српској опозицији, причињава да је Вучић литијем купио не само 'западну подршку својој недемократској власти, него и чланство у Еуропској унији'.

Србији се с једне стране намеће усклађивање с вањском политиком Еуропске уније као увјет без којег не може постати њезина чланица, а с друге се њезино судјеловање у 'изградњи капацитета ЕУ-а и јачању отпорности његових ланаца опскрбе критичним сировинама' проглашава политичком проституцијом. Због литија су и еуропски лидери и западни представници у Србији постали мете напада и прозивки и то не више само противника прикључења Србије Еуропској унији, него и оних опорбењака који су их до јучер вукли за рукав како би им помогли да преузму власт и на челу Србије умарширају у чланство ЕУ-а.

Реагирајући на приче које круже Србијом, шеф делегације ЕУ-а у Србији ЕМАНУЕЛЕ ЖИОФРЕ ових је дана поручио да је 'ЕУ жртва бројних дезинформација у вези са најављеним ископавањем литијума у Србији'. Међу осталим, као одговор на тврдње да поједине чланице ЕУ-а не желе

због његовог злоћудног утјецаја на околицу код себе 'копати литијум', него то намеђу Србији, Жиофре је навео да 'десет земаља ЕУ-а ради на пројектима литијума'. Лаж је, додао је, и да је 'ЕУ због литијума заборавила на владавину права у Србији', а неточно је и да је 'рударење литијума услов за чланство Србије у ЕУ-у'.

Амерички амбасадор у Србији Кристофер Хил отишао је и корак даље. Наиме, након што је констатирао да 'нема сумње да Србија иде ка Западу', закључио је да 'у протестима против ископавања литијума у долини Јадра види и борбу против тог пута' јер 'међу онима који се на улицама боре против ископавања литијума има много оних који подржавају Русију'.

Хилов закључак посебно је ражестио лидера Странке слободе и правде ДРАГАНА ЂИЛАСА. У отвореном писму Ђилас је Хилу узвратио да је његову изјаву протумачио као потврду гласина да је он 'на платном списку Александра Вучића'. 'Заиста не знам како другачије да објасним да у борби за демократске вредности, за здрав живот, за спречавање загађења великог дела Србије, дакле за европске, тј. западне вредности, Ви видите то што сте рекли', написао је Ђилас. Хил није одговарао Ђиласу, али то је учинио један од његових антилитијских субораца. Председник Покрета за обнову Краљевине Србије (ПОКС) ВОЈИСЛАВ МИХАИЛОВИЋ пожурео је поручити Ђиласу да није у праву кад тврди да је 'Хил на платном списку Александра Вучића, јер може бити само супротно'. У наставку своје објаве Михаиловић пише: 'Не видим логику у Ђиласовој оптужби према америчком амбасадору, јер свако у Србији зна да Кристофер Хил одлучује о свему, па

и о томе хоће ли бити рудника литијума у Србији или не, а не Александар Вучић. Одлучивао је Хил о свим важним питањима, од најкрупнијих, попут оног хоће ли Србија прихватити антиуставни и анти-српски француско-немачки споразум или не, па до баналних ствари хоће ли бити геј параде у Београду или не, или о случају дијалога власти и опозиције око изборних услова.' На крају Ђиласу заправо ставља под нос да је Хил у праву кад препознаје да међу антилитијским противницима има и оних који се противе еуропском путу Србије. Лидер ПОКС-а, наиме, тврди да је 'Србија доласком Вучића на власт потпуно изгубила свој суверенитет и претворила се у западну колонију до то мере да не сме да пошаље нити председника, нити премијера на састанак БРИКС од историјског значаја, на лични позив председника Русије Владимира ПУТИНА'.

Једна готово успутна опаска америчког амбасадора разбуцала је идиличну слику о још једном окупљању српске опозиције под заједничком антилитијском заставом. Опозиција је ту слику почела продавати српској јавности одмах након што су сви опозицијски парламентарни заступници потписали и предали захтјев за одржавање изванредне сједнице Народне скупштине на којој би се размотрио њихов приједлог законске 'забране истраживања и ископавања литијума на територији Србије'. Заступница Ђиласовог ССП-а МАРИНИКА ТЕПИЋ опозицијски приједлог рекламирала је као потез којим се 'спречава намера Александра Вучића и његових партнера из приватне компаније Рио Тинто да од Србије направе експеримент са трајним последицама и првим еколошким исељеницима у Србији'. Надовезала се заступница Еколошког устанка ДАНИЈЕЛА НЕСТОРОВИЋ поручивши да су приједлог забране истраживања и ископавања литија и уједињавање опозиције 'један од начина да решимо агонију у којој живимо већ годинама. Суштина је да је ово једно уједињење по питању основних права сваког грађанина Републике Србије, право на живот, на чисту воду, чист ваздух и плодну земљу, то је оно око чега се никада нећемо разилазити, нити ће нас деливати идеологије и различити програми политичких странака'.

Но сумњу у ту причу међу првима су посијали лидери Еколошког устанка својим немудрим објашњењем зашто предложеним законским промјенама нису тражили трајну забрану истраживања и копања литија, јер су оставили могућност да се она допусте након опозицијског преузимања власти. Чудотворна политичка својства литија и у Србији ипак имају рок трајања и употребе. Зато је све изгледније да ће и Србија против литија доживјети судбину Србије против насиља. ■

Њега је Хилов закључак посебно ражестио – Драган Ђилас (Фото: Амир Хамзагић/PIXSELL)

Eutanaziranje eutanazije

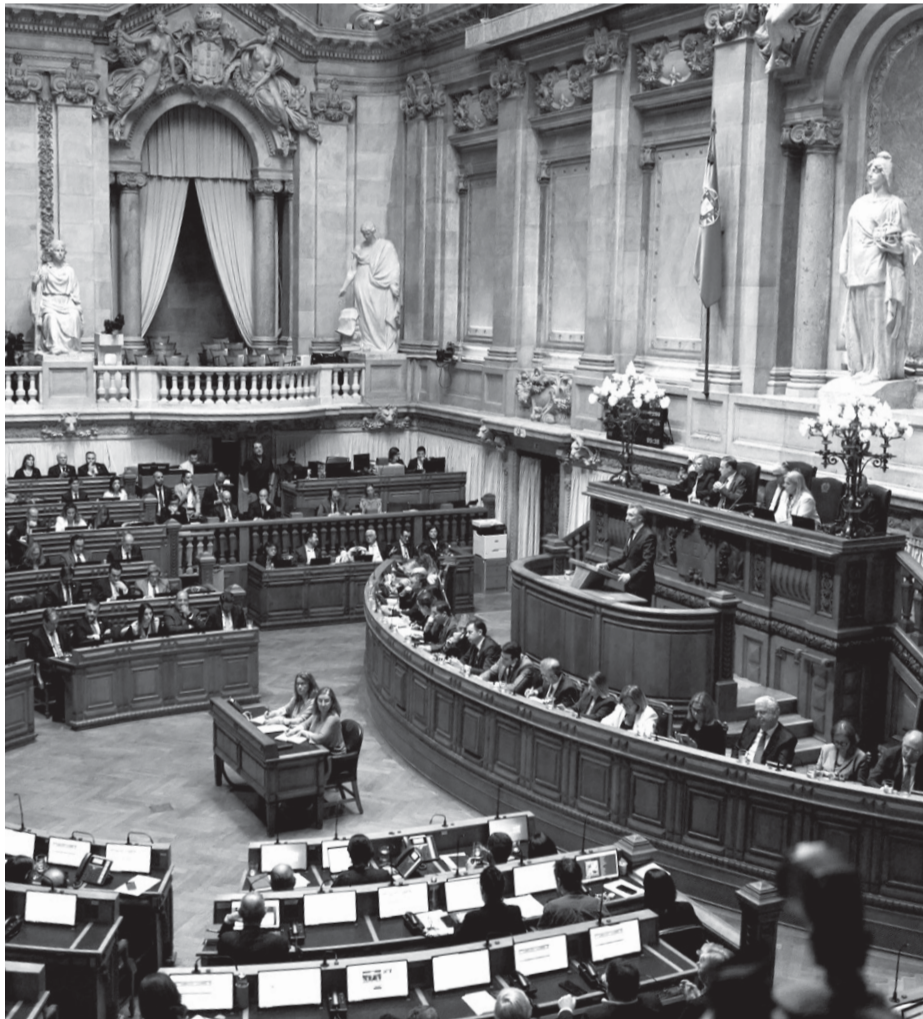
Zakon o medicinski potpomognutoj smrti, usvojen u Portugalu prije 500 dana, propisuje da će vlada u roku od 90 dana nakon njegova stupanja na snagu usvojiti odgovarajući pravilnik, što nije učinila. Zbog toga je 250 uglednika nedavno uputilo otvoreno pismo vladi

STOTINJAK požara koji su zahvatili Portugal prošloga vikenda i proširili se na površini od oko 72 tisuće hektara te izazvali smrt sedmero ljudi (među njima četvorice vatrogasaca), prigušili su nanovo buknulu javnu raspravu o medicinski potpomognutoj smrti. O čemu je riječ?

U svibnju prošle godine u Skupštini Republike izglasan je zakon br. 22/2023 (Portugal imenuje svoje zakone brojem, a ne nazivom). Skupština je ukupno pet puta glasala za donošenje zakona koji depenalizira medicinski potpomognutu smrt, kada su zadovoljeni određeni uvjeti. Tako se Portugal svrstao među rijetke zemlje u svijetu koje dopuštaju oboljelima od neizlječive bolesti ili onima s teškom lezijom da sami odluče o prekidu svojih patnji. Svaki su put odluke bila donesene velikom većinom glasova lijevoga centra i ljevice (socijalisti su bili na vlasti), ali su desne stranke (osim krajnje desnice) svojim parlamentarnim zastupnicima dopustile da glasaju prema svojoj savjesti, a ne prema stranačkoj disciplini, premda su se načelno protivile takvom zakonu. Tako je, posljednji put, od 230 zastupnika, njih 129 diglo ruke za zakon.

Parlament je i prethodna četiri puta, također jasnom većinom, donosio prijedloge toga zakona, ali je varijante odredbi, u skladu sa svojim ustavnim ovlastima, predsjednik republike MARCELO REBELO DE SOUSA, gorljivi katolik, konzervativni političar demokratske orijentacije, vraćao parlamentu na popravak, tražeći jasnije formulacije, ili šaljući formulacije Ustavnom sudu na prethodnu provjeru ustavnosti. No na kraju ga je morao proglasiti i objavljen je u službenom listu 25. svibnja 2023. I nakon proglašenja zakona 56 parlamentarnih zastupnika PSD-a (70 posto zastupnika te stranke u parlamentu) podnijelo je zahtjev za provjeru njegove ustavnosti. To je učinila i javna pravobraniteljica. Ti zahtjevi, pravno gledano, ne utječu na primjenu zakona niti ga na bilo koji način suspendiraju.

Zakon mijenja Kazneni zakonik i utvrđuje da se 'smatra nekažnjivom medicinski potpomognutom smrću ona koja je rezultat

Portugalski parlament pet je puta glasao o eutanaziji (Foto: Pedro Nunes/Reuters/PIXSELL)

odluke same osobe, punoljetne, čija je volja aktualna i više puta iskazana, ozbiljna, slobodna i informirana, u stanju patnje visokog intenziteta, s definitivnom lezijom krajnje težine ili teškom i neizlječivom bolešću, kad je izvrše ili pomognu da se izvrši medicinski radnici'.

Medicinski potpomognuto samoubojstvo definirano je kao 'uzimanje smrtonosnih lijekova od strane bolesnika, pod medicinskim nadzorom', a eutanazija kao 'davanje smrtonosnih lijekova od strane liječnika ili zdravstvenog radnika uredno osposobljenoga u tu svrhu'. U svom 31. članku zakon utvrđuje da će 'vlada, u roku od 90 dana

nakon objavljivanja ovoga zakona, usvojiti odgovarajući pravilnik' za njegovu provedbu. Pravilnik nije donesen ni do danas, gotovo 500 dana nakon stupanja zakona na snagu.

Stoga je prošloga tjedna 250 uglednih javnih ličnosti uputilo otvoreno pismo vladi sa zahtjevom da ispuni svoju zakonsku obavezu i donese taj pravilnik, kako bi zakon i stvarno, a ne samo formalno stupio na snagu. Oni u pismu upozoravaju da je 'pravno i politički' nedopustivo da se nedonošenjem pravilnika onemogućuje primjena zako-

na. Potpisnici otvorenoga pisma veoma su ugledni u portugalskom društvu i uživaju visok autoritet. Među njima su, na primjer, FRANCISCO PINTO BALSEMÃO, socijaldemokrat (u Portugalu socijaldemokrati pripadaju desnom centru političkoga spektra), vlasnik izdavačke grupe Impresa koja izdaje veoma utjecajan tjednik Expresso. Balsemão je i bivši premijer i bivši predsjednik Socijaldemokratske partije (PSD, Partido Social Democrata). Pismo je potpisao i RUI RIO, također bivši predsjednik PSD-a, kao i još neki članovi i sadašnji te bivši parlamentarni zastupnici te stranke. Potpisnici su i predsjednici i zastupnici lijevih stranaka u parlamentu, ali i poznati muzičari kao što su SÉRGIO GODINHO ili JORGE PALMA te pisci među kojima su i u Hrvatskoj prevedeni i objavljeni INÊS PEDROSA i JOSÉ LUÍS PEIXOTO, zatim sveučilišni profesori, glumci, liječnici, novinari itd. Prema tome, predstavnici elite zemlje s jakom katoličkom tradicijom (kao uostalom i Španjolska koja ima takav zakon), no društva u kojem Katolička crkva može samo sanjati o onoj ulozi i mjestu koje ima npr. u Hrvatskoj.

Što pravilnik mora regulirati? Prema veoma jasnim zakonskim odredbama, 'Posebnu kliničku maticu' i 'Konačan izvještaj', zapravo dva postupovnika-formulara, čiji su elementi jasno definirani u zakonskom tekstu. 'Posebna klinička matica' dokument je u kojem se obavezno upisuju svi koraci kliničkoga postupka za svakog bolesnika. Ima ih više. Prvi je zahtjev za pokretanje postupka (podnosi ga bolesnik), potom početno mišljenje liječnika jesu li ispunjene sve zakonske pretpostavke, još jedna izjava bolesnika kojom potvrđuje svoju volju. Tamo se upisuje i drugo medicinsko mišljenje, mišljenje liječnika specijalista, ponovo potvrda bolesnika, kao i treće medicinsko mišljenje – ako za njega ima potrebe – koje izdaje specijalist psihijatrije. Taj se dokument prosljeđuje 'Komisiji za ovjeru i ocjenu kliničkih postupaka za medicinski potpomognutu smrt', tijelo koje će biti odgovorno da ocijeni, za svaki pojedini slučaj, jesu li ispunjeni svi zakonski zahtjevi. Ako jesu, bolesnik mora ponovo potvrditi svoju volju da nastavi s postupkom i krene prema realizaciji. U toj fazi u dokument moraju biti upisani i svi ostali koraci i odluke – primijenjena metoda, mjesto izvršenja, prisutni svjedoci.

Dokument se potom uručuje Glavnom inspektoratu za medicinska pitanja, koji može odrediti svog predstavnika koji će biti prisutan prilikom konkretizacije bolesnikove odluke. Kad je postupak završen, dokument ponovno mora biti upućen navedenoj komisiji, zajedno s 'Konačnim izvještajem'. A to je drugi formular koji valja regulirati pravilnikom. Riječ je zapravo o detaljnom ponavljanju svih elemenata postupka što ga potpisuje liječnik koji je pratio pacijenta.

Tko sačinjava Komisiju za ovjeru i ocjenu? Zakon je i tu posve jasan. Članovi su pravnik koji će odrediti Državno sudbeno vijeće, pravnik koga će imenovati Više vijeće Državnog odvjetništva, Liječnička komora odredit će liječnika, svoga člana Komora medicinskih sestara i tehničara. Zašto onda taj pravilnik nije donesen? Predstavnici prethodne vlade, socijalisti, kažu da nisu stigli. Sadašnji premijer, socijaldemokrat LUÍS MONTENEGRO tvrdi da je riječ o osjetljivom poslu i da ga treba pažljivo provesti.

Predsjednik Liječničke komore kaže da mu priziv savjesti priječi, pa neće ispuniti ono što mu zakon nalaže. Smatra očito da iskazani priziv savjesti daje prednost liječniku, a ne interesima pacijenata i njihovim zakonskim pravima. Baš kao da je u Hrvatskoj. ■

Suci u rukama Meksikanaca

Reformu kojom je uveden izravan izbor sudaca aktualni predsjednik Meksika i vladajuća stranka predstavljaju kao antikorupcijsku mjeru, dok opozicija i protivnici u njoj vide uvod u diktaturu. Rezultirala je i diplomatskom napetošću u odnosima sa SAD-om

UŽARENOJ atmosferi i uz povike 'Yunes, izdajniče' iz opozicijskih klupa, meksički je Senat 11. rujna izglasao sveobuhvatnu reformu ustava i pravosudnog sustava. Predsjednik Meksika ANDRÉS MANUEL LÓPEZ OBRADOR, zvan AMLO, završava šest godina dug mandat velikim uspjehom. Reforma sudstva koja uvodi izravan izbor sudaca spada među njegove najvažnije, ali i najkontroverznije političke projekte.

Posljednji, nužno potreban glas za dvotrećinsku većinu u Senatu dao je opozicijski MIGUEL ÁNGEL YUNES MÁRQUEZ iz kršćansko-konzervativne stranke PAN (Partido Acción Nacional) koji je podržao vladajuću predsjednikovu stranku Morena (Movimiento de Regeneración Nacional). AMLO-ovi zastupnici na početku rasprave imali su 85 (od 128) glasova, jedan premalo za dvotrećinsku većinu potrebnu za usvajanje promjene ustava. Neizvjesnost je trajala satima, a kada se saznalo da će Yunes svojim glasom podržati promjene, izbili su ljutiti prosvjedi opozicijskih senatora. Yunes je u PAN-u od dvijetisućitih. Na izborima za guvernera savezne države Veracruz 2018. godine je izgubio, a na ovogodišnjim lipanjskim izborima iz te je meksičke savezne države izabran u Senat. Iz utjecajne je političke obitelji. Njegov je otac također bio senator, nekolicina njegovih rođaka aktivna je u politici, a supruga PATRICIA LOBEIRA gradonačelnica je Veracruga od 2022. godine. Kandidirala se i izabrana je nakon što je njego-va kandidatura odbijena jer nije najmanje tri godine neprekidno prebivao u gradu.

Potez Yunesa Márqueza nije prvi kontroverzni politički potez te obitelji. U prošlosti su bilježene optužbe za nepotizam, kako u Veracruzu tako i na federalnoj razini, kao i skandali koji uključuju neobjašnjivo bogatstvo, korupciju, pa čak i pederastiju. Nakon glasanja u Senatu Yunes je isključen iz stranke.

'Znam da reforma pravosuđa nije najbolja. Znam da ćemo je nižim aktima imati priliku poboljšati i provesti. Zato sam, u najtežoj odluci u svom životu, odlučio glasati za prijedlog o stvaranju novog modela', izjavio je

Zaposleni u sudstvu u glavnom gradu Meksika demonstriraju protiv reforme (Foto: Josue Perez/Sipa USA/PIXSELL)

nakon glasanja i dodao da oni koji se ponašaju u skladu sa svojim načelima nisu izdajnici. 'Trebalo je više hrabrosti za plivanje protiv struje nego za plivanje niz struju. Vrijeme će pokazati', kazao je senator.

Glasanje mnogo govori o tome kako funkcionira politika u Meksiku, ali i zašto su brojni Meksikanci zabrinuti zbog reforme pravosuđa koja uvodi izravan izbor sudaca. Korištenje moći često slijedi osobne interese, a ne politička uvjerenja; riječ je o delikatnoj mreži dogovora, davanja i uzimanja, što je ponekad praćeno snažnim pritiskom. Čelnici opozicije su prije rasprave izjavili da su njihovi senatori bili pod pritiskom i da im se prijetilo pravosudnim istragama ne bi li se pridobili glasovi za potrebnu većinu. Predsjednik López Obrador izjavio je da nije 'ništa, baš ništa' pregovarao s obitelji Yunes. 'Važno je kako se došlo do većine, ali moramo vidjeti i prednost koju za budućnost naše zemlje donosi to što će suci moći dijeliti pravdu jer ih je izabrao narod, a ne oni koji su na vlasti', izjavio je predsjednik Meksika.

Dalekosežnu transformaciju sudstva AMLO smatra nužnom kako bi se suzbila ko-

rupcija i pravda stavila u ruke građana. 'To je vrlo važna reforma. Radi se o ponovnoj potvrdi toga da u Meksiku postoji stvarna demokracija, da narod bira svoje predstavnike, svoje javne službenike tri grane vlasti; ne elite, ne takozvana politička klasa, ne oligarhija. Svi, svaki građanin', izjavio je.

Konsenzus o manjkavostima sudstva u Meksiku je širok. Prema vladinim istraživanjima, 66 posto Meksikanaca smatra suce korumpiranim, a analitičari tvrde da je raširen nepotizam. Nedavno istraživanje je pokazalo da 37 posto pravosudnih dužnosnika ima barem jednog člana obitelji zaposlenog u sudstvu. Osim toga, nekažnjivost počinitelja kaznenih djela je ogromna. Nevladina organizacija Impunidad Cero (Nulta nekažnjivost) tvrdi da se u Meksiku prijavi samo 6,4 posto zločina, od čega se samo 14 posto riješi. Vjerojatnost da će zločin biti riješen je samo 0,9 posto. Reforma predviđa da većinu sudaca, uključujući i one Vrhovnog suda,

bira narod. Broj sudaca Vrhovnog suda smanjuje se s 11 na devet, mandat im se skraćuje na 12 godina, a potrebno radno iskustvo s deset na pet godina. Novi sustav obuhvatio bi oko sedam tisuća sudaca. Iznimka su vojni suci. Samo dan nakon izglasavanja u Senatu, kontroverznu reformu ratificirala je potrebna većina od 32 parlamenta saveznih država Meksika. Reforma bi trebala biti provedena postupno, zaključno do 2027. godine.

Predsjednik López Obrador, koji je pri kraju mandata, i njegova stranka reformu predstavljaju kao antikorupcijsku mjeru i način davanja 'snažnijeg glasa' Meksikancima. 'Sudac će se ponašati drugačije. On će biti na funkciji zbog volje građana i osjećat će se slobodnim dijeliti pravdu. Neće imati nikakvih obveza ni prema kome', tvrdi predsjednik. Reformom se sudstvo odvaja od nadzornog Saveznog sudbenog vijeća (Consejo de la Judicatura Federal). Trenutačno je predsjednik tog vijeća, koje imenuje i sankcionira savezne suce, ujedno i predsjednik Vrhovnog suda, što stvara, smatraju stručnjaci, nemoguće radno opterećenje i dovodi do pristranosti i sukoba interesa.

Pravni stručnjaci, zaposleni u sudstvu i opozicionari tvrde da se malo što popravljaju reformom. Strahuju da bi sudstvo moglo biti opasno ispolitizirano, a njegova neovisnost narušena. Brojni kritičari tvrde da je demokracija u Meksiku ugrožena jer su suci lojalni vladajućoj stranci Moreno, koja nakon lipanjskih izbora čvrsto drži funkciju predsjednika, oba doma Kongresa i većinu saveznih država. Razlog za strah krije se i u smanjenju uvjeta propisanih da bi se postalo sucem, pa bi se mogli kandidirati ljudi s diplomom pravnog fakulteta i samo nekoliko godina pravnog iskustva. Osim toga, umjesto po zaslugama i sposobnostima, suci će ubuduće biti birani na temelju popularnosti, navode kritičari.

Dio stranih tvrtki koje posluju u Meksiku brine to što bi reforma mogla otežati pronalazjenje nepristranih sudaca za sporove između vlade i poduzeća. Strahuje se i od mogućeg utjecaja političkih stranaka na izbore za suce kao i od utjecaja nezakonito stečenog novca, konkretno novca organiziranog kriminala, na izborima.

Meksikanci su izašli na ulice i usprotivili se reformi, ali su je i podržali. U više saveznih država zaposleni u pravosuđu su štrajkali. U glavnom gradu Mexico Cityju prosvjednici su upali u dvoranu dan prije glasanja, a senatori su se preselili u drugu zgradu. Prosvjednici su skandirali 'gospodine senatore, zaustavite diktatora!'

Reforma je rezultirala i diplomatskom napetošću u odnosima sa Sjedinjenim Državama. Američki ambasador u Meksiku KEN SALAZAR u kolovozu je izjavio da demokracije ne mogu funkcionirati bez jakog, neovisnog i nekorumpiranog pravosuđa. 'Svaka reforma pravosuđa mora uključivati zaštitne mjere koje će osigurati da sudstvo bude ojačano i da nije podložno politici', kazao je. Reforma je riskantna za demokraciju u Meksiku i mogla bi olakšati 'kartelima i drugim zločudnim akterima da iskoriste neiskusne, politički motivirane suce'. Nakon Salazarovih izjava AMLO je odnose s američkom ambasadam stavio 'na čekanje'.

Nova predsjednica države CLAUDIA SHEINBAUM, koja će dužnost preuzeti 1. listopada, najavila je da nema povratka i da 'ne postoji način da se reforma poništi. To je bila odluka meksičkog naroda i ona jača provedbu pravde u Meksiku'. Izabrana predsjednica, iz iste stranke kao i AMLO, smatra da je režim korupcije i privilegija prošlost te da se uspostavljaju istinska demokracija i pravna država. Za Yunesovo glasanje izjavila je da je to dobro utemeljena odluka koju će povijest prepoznati. ■

Nastavak Bidena mlađim sredstvima

Harris je ostavila bolji dojam od Trumpa, a sadržajno njen nastup je u najboljoj varijanti isprazan, u najgoroj pomicanje stranke udesno. Većina birača želi politiku drugačiju od Bidenove, no ona ne daje naznake da će tako biti

DVA dana nakon što je 11. rujna održana debata između kandidata za predsjednicu ili predsjednika Sjedinjenih Država, KAMALE HARRIS i DONALDA TRUMPA, potonji je izjavio da do izbora u studenom nema namjeru ponovno javno debatirati. Rekao je i da ankete 'jasno pokazuju da je pobijedio drugaricu Kamalu Harris', a moderatore s televizije ABC optužio da su bili pristrani, da bi nekoliko dana kasnije uslijedio incident u blizini njegovog golf kluba na Floridi u kojemu su agenti FBI-ja uhapsili čovjeka koji je navodno na njega planirao atentat.

Unatoč Trumpovim tvrdnjama, debata koju je prije toga održao nije za njega bila naročito uspješna, barem kada je u pitanju dojam koji je ostavio na birače. No, ona nije imala naročito velik utjecaj na ukupan rejting kandidata, a raniji izbori pokazuju i da Trump uvijek dobije više nego što mu daju ankete. Tako je anketa, koju su dan nakon debate proveli Reuters i agencija Ipsos, pokazala da Harris s 47 posto glasova vodi ispred Trumpa za pet postotnih poena, što je samo jedan poen više nego krajem kolovoza. Većina je složna da je Harris u samoj debati bila bolja. Tako je 52 posto ispitanih reklo da je ona 'ostavila dojam većeg moralnog integriteta', dok je za Trumpa to reklo 29 posto ispitanih. Da se 'dostojanstvenije' ponašala odgovorilo je 56 posto ispitanih. Njih 47 posto reklo je da se ona doima kao kandidatkinja koja bi ih 'slušala i razumjela njihove brige', dok za Trumpa to misli samo 18 posto ispitanih. Drugim riječima, Harris je u debati uspješno ostavila dojam da je socijalno inteligentna osoba koja se zna pristojno ponašati, dok je Trump kod većine ostavio suprotan dojam.

Kritičari demokratskog establišmenta slažu se da je pozitivan dojam ujedno i sve što se o nastupu Harris uopće može reći. Štoviše, da je on u sadržajnom smislu, u najboljoj varijanti bio isprazan, a u najgoroj da je pomicanje stranke udesno sada 'zabetonirano do te mjere da je samo pitanje dana kada će druga strana ponovno uzvratiti udarac'. Tu formulaciju upotrijebio je novinar američkog Jacobina BRANKO MARCETIC, inače i autor političke biografije JOEA BIDENA, kojega smo stoga upitali zašto smatra da su nejasnoća, nekonzistentnost i unutrašnje kontradikcije u izjavama Kamale Harris o problemima s kojima se zemlja suočava opasne. Marcetic smatra da to ukazuje na 'rizik da će se ponoviti Bidenov mandat, s obzirom na to da je Harris dosad pokazala da nije voljna ili nije sposobna po-

litike koje proklamira uvjerljivo zastupati u javnosti, dok je s druge strane davala signale da bi njezina administracija mogla ići u smjeru koji je više prijateljski nastrojen prema korporacijama'.

— Joe Biden je također tradicionalni centrist koji je deklarativno zastupao široku domaću agendu, ali s vrlo upitnom posvećenošću toj agendi. U kampanji je davao kontradiktorne izjave i nije bio u stanju dobiti podršku javnosti za te politike. Na koncu se s lakom odrekao tih politika, a u zadnjoj fazi svog mandata više se bavio opravdavanjem ratova u koje je zemlju uvukao nego poboljšavanjem života svojih birača. Bojim se da bi se slično moglo dogoditi s Harris, što će onda rezultirati novom rundom masovnog razočaranja ljudi u politiku i otvoriti vrata nekom novom Trumpu – smatra Marcetic.

Iako joj ankete daju prednost, to bi, smatra naš sugovornik, ipak mogao biti problem za Harris jer većina birača govori i da želi drugačiju politiku od one koju je provodio Biden, no ona nije dala nikakve naznake da će tako biti. Dapače, kada se pogledaju njezine izjave koje se odnose na domaću politiku, na polju ekonomije one se svode na vrlo ograničene reformske mjere kao što su različite subvencije i porezne olakšice za obitelji u financijskim problemima, a širenje programa zdravstvenog osiguranja u debati nije ni spomenula. Govoreći o ekonomiji učestalo je koristila liberalne trope kao što su 'snovi', 'ambicije', 'aspiracije' i 'mali biznisi', a tim je diskursom branila i pravo na pobačaj, rekavši da se 'država ne bi trebala miješati u slobodu' žena.

Kada je u pitanju klimatska kriza pohvalila se da je kao potpredsjednica države su-

djelovala u provođenju niza zelenih politika, ali i u dodjeljivanju novih licenci za *fracking*, okolišno izrazito destruktivnu metodu ekstrakcije nafte i plina mrvljenjem stijena. Na temi imigracije Trumpa je napadala zdesna, hvaleći se kako je bila za ideju 'da se na granice stave tisuće dodatnih pograničnih policajaca'. Podržala sam taj prijedlog 'nekih od najkonzervativnijih ljudi u Kongresu', rekla je Harris, 'no Trump ga je odbacio jer on nije lider koji rješava probleme'. Nije reagirala na Trumpovu provalu da Haićani u Springfieldu jedu kućne ljubimce, što je i razumljivo, ali nije se usprotivila ni njegovoj ideji da naoružani agenti patroliraju gradskim kvartovima progoneći nedokumentirane imigrante. Pohvalila se i da je njezinu kandidaturu podržalo 200 republikanaca, među kojima su i suradnici bivšeg predsjednika GEORGEA W. BUSHA i njegovog potpredsjednika DICKA CHENEYJA, dvojice notornih vanjskopolitičkih jastrebova.

Harris je u pitanjima vanjske politike Trumpu kontrirala upravo s pozicije jastreba, optužujući ga da je sa sjevernokorejskim vođom KIM JONG-UNOM 'razmjenjivao ljubavna pisma', slično kao i s ruskim predsjednikom VLADIMIROM PUTINOM, a zamjerila mu je i što je pregovarao s talibanima. Moglo bi se reći da je svoju vanjsku politiku sama najbolje sažela u rečenici da će stvoriti 'najsmrtonosniju oružanu silu na svijetu', koja podrazumijeva i nastavak podrške Ukrajini u ratu s Rusijom, za razliku od Trumpa koji je uvjeren da bi taj rat završio pregovorima.

Marcetic kaže da Harris i u vanjskoj politici 'ne samo slijedi nego i učvršćuje Bidenov pristup, pružajući bezuvjetnu podršku genocidu u Gazi i protiveći se pregovorima

oko Ukrajine u korist vojne pobjede nad Rusijom'.

— Ali ona to radi na svoju štetu, jer većina ljudi, naročito u neodlučnim saveznm državama, podupire ideju pomaganja Izraelu samo pod određenim uvjetima, dok je oko ukrajinskog rata iscrpljena i preferira mirovni sporazum, bojeći se istovremeno da SAD ne bude još dublje uvučen u taj rat – govori Marcetic.

Harris je, naime, u vezi Gaze rekla tek da je potrebno uspostaviti primirje i osloboditi izraelske taoce, ali bez konkretnog prijedloga kako to učiniti. Tijekom predizbora u lipnju više od 700 tisuća birača podržalo je inicijativu kojom se od stranke tražilo da prestane financirati izraelski rat u Gazi, ako želi njihove glasove, pa se čini da su demokrati odustali od glasova palestinske i muslimanske zajednice, te se umjesto toga okrenuli onoj istočnoevropskoj, naročito poljskim Amerikancima kojima se Harris u debati direktno obratila, a kojih u ključnim državama Pennsylvaniji i Michigenu ima oko 700, odnosno 900 tisuća. Ciljajući te birače, organizacija America's Future Majority Fund čak je za Harris proizvela bizaran promotivni spot u kojemu se, sa STALJINOM u pozadini, kaže da su se američki predsjednici 'oduvijek suprotstavljali ruskim komunističkim diktatorima', a 'Kamala Harris to shvaća'. S druge strane, proatlantistički *think tank* Evropsko vijeće za međunarodne odnose prognozira da će Harris kao predsjednica težiti odmicanju od *statusa quo* u Ukrajini i nekoj vrsti nagodbe, što bi bilo u skladu s njezinom uobičajenom nekonzistentnošću.

Naš sugovornik smatra pak da će Harris i u odnosu prema Evropi nastaviti Bidenovu politiku, što će 'pozdraviti oni koji se boje da bi Trump mogao ugroziti ulogu SAD-a u NATO savezu, ali što ipak nije u interesu Evrope'.

— Bidenovo odbijanje da spriječi invaziju na Ukrajinu pregovorima s Moskvom oko širenja NATO-a, a zatim i sprječavanje mirovnog sporazuma u prvim danima rata bili su katastrofalni za Evropu u smislu rastućih troškova života, deindustrijalizacije i političke nestabilnosti, da ne spominjemo opasno poremećene odnose s potencijalno osvetoljubivom Rusijom na njezinom pragu. Sve je to cijena koju isključivo plaća Evropa, a nimalo Sjedinjene Države – zaključuje Marcetic. ■

Debata Harris-Trump pratila se i u baru u Bloomingtonu (Foto: Jeremy Hogan/SOPA Images/Sipa USA/PIXSELL)

JOSEPH DAHER

Rješenje s dvije države je poput nastavka loše šale

Podržavam samoodređenje palestinskog naroda, to da oni sami odluče o svojoj budućnosti. Rješenje s dvije države ponovno je stavljeno na stol kako se ne bi oslabilo Izrael i dovelo u pitanje cionistički aparthejd i kolonijalnu rasističku strukturu koja je ključni saveznik zapadnih sila i njihovih regionalnih pomagača

JOSEPH DAHER je švicarsko-sirijski znanstvenik i profesor na Sveučilištu u Lausannei. Autor je knjiga 'Sirija nakon ustanaka' (Pluto, 2019.) i 'Hezbollah: Politička ekonomija libanonske Božje stranke' (Pluto, 2016.). Povod za ovaj razgovor njegova je nova knjiga 'Palestina i marksizam' (Resistance Books, 2024.) u kojoj razumijevanje Palestine pozicionira unutar globalne borbe za socijalizam.

Zašto je bitno da se Palestinu analizira kroz marksističku prizmu?

Kad pogledamo svijet u kojem živimo, kapitalističku dinamiku, rast fašističkih tendencija i neoliberalni projekt, mislim da je marksizam još uvijek najbolji alat za analizu naših društava, ali i za djelovanje. To uključuje i Palestinu. Marksizam analizira dinamiku u Palestini lokalno i međunarodno, gleda korijene kolonijalne povijesti i veze s različitim kapitalističkim i imperijalističkim dinamikama u svijetu.

Koje su glavne karakteristike početne kolonijalne faze u Palestini?

Moramo razumjeti da prijelaz sa židovskog pitanja u Europi na palestinsko pitanje ima korijene u povijesti Europe, usponu antisemitizma u 19. stoljeću i ideji etničkog nacionalizma, s eliminacijom manjina ili barem pokušajima eliminacije, kao i u usponu kolonijalizma i imperijalizma. Cionistički pokret inicirao je THEODOR HERZL, koji je vjerovao da je za uspostavu projekta židovske države potrebna imperijalna moć koja bi ga poduprla. Doseljenički kolonijalni projekt u Palestini ne treba uspoređivati s Alžirom i Južnom Afrikom, nego više sa Sjevernom Amerikom

i Australijom, jer mu je krajnji cilj eliminacija palestinskog stanovništva, a ne samo njegovo izrabljivanje. Cionisti su radili na uspostavi snažne neovisne židovske ekonomije u kojoj Palestinci maltene nisu imali ulogu. Vođe cionističkog sindikata Histadrut iznijeli su 1920. tri glavna slogana tog pokreta: 'Židovska zemlja, židovski rad, židovski proizvod'. Naravno, britanski mandat pomogao je razvoju cionističkih struktura u Palestini. Iako je Herzl bio inicijator cionističkog političkog pokreta, kasnije je cionistička ljevica odigrala važnu ulogu u uspostavi i razvoju kolonijalne države. Važno je imati na umu ovu povijesnu perspektivu – sadašnja izraelska vlada je najdesnija u povijesti Izraela, ali korijen problema nije u njoj. To je priroda države, kolonijalne doseljeničke države koja služi imperijalnim interesima.

Kolonijalni projekt

Pišete kako, kad se govori o Palestini i Izraelu, treba maknuti naglasak s religije i religijskih narativa. Zašto?

Važno je ne nastaviti predstavljati pitanja u Palestini kao sukob civilizacija ili religija, prestati govoriti o kršćansko-židovskom savezništvu protiv barbarske islamske orijentalne civilizacije. Tu interpretaciju još uvijek zastupaju razni desni i krajnje desni pokreti u Europi. Međutim, većina cionističke desnice i ljevice bila je sekularna i nisu pridavali veliku važnost judaizmu kao religiji. Korijeni problema nisu u vjeri, nego u kolonijalnom projektu koji podupiru zapadne imperijalističke sile i u kojem je Nakba, palestinska katastrofa iz 1948., zapravo stalan proces. Spremnost izraelskog

vodstva, bilo desnog ili lijevog, da eliminira Palestince postoji i dalje. Vidimo to u genocid u Gazi, kao i pokušaju aneksije Zapadne obale i Istočnog Jeruzalema u kojima živi oko 700 tisuća izraelskih doseljenika. Štoviše, doseljenici dobivaju sve više mogućnosti za nasilno djelovanje protiv Palestinaca.

Izrael je potpuno otvoreno rasističko i represivno društvo u načinu na koji se odnosi prema palestinskom stanovništvu. To je model koji bi krajnje desne i desne stranke i pokreti htjeli slijediti, ignorirajući međunarodno pravo, potpuno slobodni u obespravljivanju drugotnog stanovništva

I Palestinci koji su izraelski građani žive kao građani drugog reda – u knjizi navodite najmanje 65 zakona koji ih stavljaju u inferioran položaj u izraelskom društvu. Možete li nam reći nešto više o tome?

Između 1948. i 1967. samo je 20 posto Palestinaca, oko 160 tisuća ljudi, ostalo unutar onoga što se danas zove Država Izrael i do 1966. bili su podvrgnuti vojnoj vladi, koja je nametnula dozvole za putovanja, policijski sat, kućni pritvor itd. Istovremeno ste imali oko 700 tisuća Palestinaca koji su postali izbjeglice na Zapadnoj obali, u Pojasu Gaze i susjednim zemljama. Danas palestinskih državljana Izraela ima oko 1,6 milijuna. Oni, baš kao i ostali Palestinci pod izraelskom okupacijom, pate od sustava aparthejda. O tome izvještavaju međunarodne organizacije za ljudska prava, ali i izraelska organizacija B'Tselem. Ono što te organizacije osuđuju jest sustavna diskriminacija ukorijenjena u izraelskoj državi. Budući da se radi o kolonijalnoj državi koja domorodačko stanovništvo sustavno obespravluje, ishod je aparthejd. To je, naročito u posljednja dva desetljeća, materijalizirano putem različitih izraelskih zakona. Međutim, trebamo zapamtiti da je glavni cilj ovog režima aparthejda i dalje eliminirati Palestince ili ih ograničiti na simbolično postojanje poput domorodačkog stanovništva u Sjevernoj Americi ili Australiji.

Kako se palestinski otpor kolonijalnim silama mijenjao kroz 20. stoljeće?

Palestinski otpor cionističkom projektu započeo je gotovo u isto vrijeme kad je cionistički projekt bio uspostavljen. Važan je palestinski ustanak od 1936. do 1939., sa

štrajkovima koji su u organizaciji palestinskih radnika trajali duže od šest mjeseci u gradovima i oružanim otporom koji su predvodili seljaci, Palestinci iz niže srednje klase. Palestinski nacionalni pokret, koji je većinom vodila buržoazija, u to je vrijeme tražio oblik razumijevanja s britanskim mandatom, formu tranzicije u kojoj bi mogli zadržati kontrolu. Oni su ustanak vidjeli u lošem svjetlu. Britanski mandat je uz pomoć cionističkih snaga uspio nasilno ugušiti ustanak, a nakon te represije palestinski otpor bio je jako oslabljen i došlo je do stvaranja Države Izrael 1948. godine. Između 1948. i 1967. većina Palestinaca bila je izvan povijesne Palestine. Zapadna obala bila je pod kontrolom Jordana, Gaza pod kontrolom Egipta. Brojni Palestinci završili su u izbjegličkim kampovima u susjednim zemljama. Većina Palestinaca se između 1948. i 1967. pridružila panarapskim pokretima, političkom islamu, raznim ljevičarskim pokretima. Tijekom 1960-ih došlo je do novog uspona palestinskih političkih stranaka, što simbolički predstavlja uspon Fataha i palestinskog oružanog otpora. Do kraja 1960-ih preuzeli su kontrolu nad Palestinskom oslobodilačkom organizacijom. PLO je inicijalno osnovao Egipat kao alat za kontrolu palestinskog pitanja. Nakon toga su kontrolu preuzele palestinske političke stranke predvođene JASEROM ARAFATOM i Fatahom, odlučivši da je vrijeme za početak vlastitog otpora jer arapski režimi nisu bili u stanju osloboditi Palestinu. To je period kad su se i druge ljevičarske palestinske skupine počele formirati i rasti, poput Narodnog fronta za oslobođenje Palestine i Demokratskog fronta za oslobođenje Palestine.

Fatah nije imao pomno razvijenu ideologiju, ali je bio stranka akcije i otpora Izraelu, to je bio njihov glavni alat za regrutiranje ljudi. Druge ljevičarske stranke imale su više ideološki pristup, više jasnoće u svojoj ideologiji. Tako je 1970-ih i 1980-ih došlo do dominacije snaga PLO-a, ali uz stalno slabljenje. Uzastopni porazi PLO-a bili su teški – iz Jordana su izbačeni 1970., a iz Libanona 1982. Prvi put PLO nije bio prisutan u zemlji susjednoj povijesnoj Palestini te je premješten u Tunis. Godina 1991. također je bila važna u procesu slabljenja PLO-a, kad su podržali Irak i režim SADAMA HUSEINA u invaziji na Kuvajt. Većina zaljevskih monarhija prestala je financirati PLO i Fatah, tako da su skoro bankrotirali. U to se vrijeme desio i uspon islamskih fundamentalističkih snaga unutar palestinske političke scene, Islamskog džihada i Hamasa, koji će 20 godina kasnije postati najvažnija politička stranka među Palestincima, a to je i dalje u mnogočemu.

Što je danas ostalo od palestinske ljevice?

Globalno gledano, došlo je do slabljenja ljevice. Dva dominantna politička projekta danas u svijetu su neoliberalni autoritarni projekt koji odražavaju ljudi poput MACRONA i krajnje desni fašistički trendovi koje zastupaju ljudi poput TRUMPA, ERDOGANA, PUTINA, ORBANA, BOLSONARA i NETANJAHUA. Kad je riječ o palestinskoj ljevici, ona je oslabljena od početka 1990-ih, iz različitih razloga. Prvo, brojni palestinski ljevičari slijedili su SSSR kao model ili barem nisu bili dovoljno kritični prema tom modelu, i od njega su dobivali podršku. Drugo, uspon islamskih fundamentalista, kao što su Islamski džihad i Hamas, i nesposobnost ljevice da predstavi istinsku političku alternativu i Fatahu i Hamasu i da jasnom političkom strategijom mase privuče sebi. Osim toga, od 1990-ih je došlo do promjena u civilnom društvu, s brojnim vođama i kadrovima sindikata, feminističkih udruga i organizacija za ljudska prava, koji su postali sve više uključeni u NGO poslovanja unutar

Foto: Privatna arhiva

neoliberalnog projekta u Palestini. Dakle, sve je veći jaz između baze i kadrova i vodstva i na toj osnovi. I naravno, još važnije, izraelska okupacijska vojska kontinuirano suzbija svaki oblik otpora Palestinaca. Mnogo je izazova i pitanja koja bi se ljevici trebala postavljati u cijelom svijetu, poput toga kako izgraditi kapacitet za okupljanje masa s internacionalističkom, antikapitalističkom, antirasističkom i profeminističkom perspektivom. Teško je u mnogim zemljama svijeta, još teže u Palestini.

Za jednodržavno rješenje

U međuvremenu, i dalje slušamo o rješenju s dvije države. Čemu danas uopće služi razgovor o dvodržavnom rješenju?

Prije svega, moj stav je da podržavam samoodređenje palestinskog naroda i to da će oni sami odlučiti o svojoj budućnosti. Ne bih želio navoditi model za njihovu budućnost. Možemo, naravno, analizirati, pokušati iznijeti alternativne ideje. Rješenje s dvije države ponovno je stavljeno na stol kako se ne bi oslabilo Izrael i dovelo u pitanje cionistički aparthejd i kolonijalnu rasističku strukturu koja je ključni saveznik zapadnih sila i njihovih regionalnih pomagača. Rješenje s dvije države je poput nastavka loše šale, bez pokušaja postizanja palestinskog samoodređenja i palestinskih temeljnih prava. Ne dovode se u pitanje aparthejdska priroda Izraela, kontinuirano širenje ilegalnih naselja, nemogućnost palestinskog prava na povratak itd. Dvodržavno rješenje koje zadržava prirodu sadašnje izraelske države nije problematično samo za Palestince već i za cijelu regiju, a od 7. oktobra vidimo da je opasnost od regionalnog rata porasla. Rekao bih da postoje dva razloga zašto se to još nije dogodilo. Hezbolah i Iran bili su vrlo oprezni i umjereni u svojim akcijama protiv Izraela jer ne žele rat, iz različitih razloga, uključujući i zaštitu vlastitih

tičkih interesa. I drugo, SAD još uvijek nije dao zeleno svjetlo, a time ni vojno pokriće Izraelu za pokretanje regionalnog rata. Ja sam za jednodržavno rješenje koje će u potpunosti eliminirati cionističke strukture Države Izrael, za jednu demokratsku, socijalističku sekularnu državu koja bi kasnije možda i mogla dosegnuti dvonacionalnu državu, unutar regionalne socijalističke federacije. Ali to je vrlo dugoročan horizont.

Analizirajući masovne prosvjede koji već neko vrijeme traju u Izraelu, može se primijetiti da zahtjevi prosvjednika uglavnom ne uključuju viziju pravde za Palestince. Mislite li da značaj tih prosvjeda treba kritičnije tumačiti?

Hezbolah i Iran bili su vrlo oprezni i umjereni u svojim akcijama protiv Izraela jer ne žele rat, iz različitih razloga, uključujući i zaštitu vlastitih političkih interesa. I drugo, SAD još uvijek nije dao zeleno svjetlo, a time ni vojno pokriće Izraelu za pokretanje regionalnog rata

To je važno pitanje jer se ljudi često koncentriraju na kritiku trenutačne izraelske vlade, ponavljajući da je najdesnija u povijesti, što je točno i moramo biti kritični prema njoj. Ali opet, važno je vratiti se na prirodu dosegljeničkog kolonijalnog projekta, koji podržava velika većina izraelskog stanovništva. To se odražava u najnovijim prosvjedima koji se ne fokusiraju na protivljenje ratu, već na to kako se rat vodi. Posljednji opći štrajk na koji su pozvali Histadrut i drugi cionistički akteri dovodi u pitanje način na koji Netanjahu vodi rat, a ne okupaciju, kolonizaciju, genocid. Netanjahuova vlada možda jest najgora, ali alternativa ne dovodi u pitanje glavne sistemske probleme. Velika većina izraelskog židovskog stanovništva i dalje želi braniti svoje materijalne privilegije i dominaciju nad Palestincima.

Što je s aktivističkom otporom i potporom Palestini na globalnoj razini? Može li to proizvesti promjenu?

To je veliki izazov i prilika za ljevicu. Genocid u Gazi odraz je duboke političke krize u kojoj živimo na svjetskoj razini. Izrael je potpuno otvoreno rasističko i represivno društvo u načinu na koji se odnosi prema palestinskom stanovništvu. To je model koji bi krajnje desne i desne stranke i pokreti htjeli slijediti, ignorirajući međunarodno pravo, potpuno slobodni u obespravljivanju drugotnog stanovništva, bilo da se radi o migrantima ili različitim manjinama. Diljem svijeta ljudi se mobiliziraju protiv genocida u Gazi, povezuju pitanje Palestine s imperijalizmom, feminizmom, ekologijom, rasizmom. Uloga ljevice je strukturirati, pomoći pokretu da se gradi, izazvati vlastite vladajuće klase. Podržavajući Palestince pomažemo jedni drugima i samima sebi u borbi protiv kapitalističkog svijeta u kojem živimo. Unutar palestinske mobilizacije možemo pronaći ljude koji žele alternativu društvu u kojem živimo i ne samo da je žele, nego su spremni na njoj raditi. ■

INTERNACIONALA

Predsjednik zločinac

Vladavina preminulog Alberta Fujimorija obilježila je Peru: devedesetih je neoliberalna politika uzrokovala porast siromaštva, dok su u sukobima s ljevičarskom gerilom ubijeni deseci tisuća. Fujimori je zbog naređivanja masakara osuđen na 25 godina zatvora

PERU je prošlog tjedna nakon smrti bivšeg predsjednika ALBERTA FUJIMORIJA proglasio trodnevnu žalost. Vlada predsjednice DINE BOLUARTE odredila je da se zastave vijore na pola koplja u javnim i vojnim zgradama, a Fujimorijevo tijelo na pokop je tri dana čekalo u Muzeju nacije. Fujimori je preminuo 11. septembra u dobi od 86 godina. Predsjednik Perua bio je od 1990. do 2000. godine, a jedini je predsjednik te zemlje koji je po isteku mandata osuđen i zatvoren zbog kršenja ljudskih prava. Dok su mu mnogi ovih dana u medijima i na društvenim mrežama ođavali počast (o pokojniku sve najljepše), dio građana i građanki prisjetio se i Fujimorijeve neslavne prošlosti. Na političkoj sceni se pojavio 1990. kao autsajderski predsjednički kandidat. Na iznenađenje mnogih tada je pobijedio pisca i nobelovca MARIJA VARGASA LLOSE. Vargas Llosa doimao se kao elitist i predstavnik neoliberalnih stremjenja, a Fujimori je odisao austom 'običnog' građanina, bliskog svakodnevicu naroda. Osvojivši prvi mandat hitro je proveo ekonomske mjere kasnije poznate kao 'Fujišok', politiku suštinski blisku onome što je Vargas Llosa predlagao. Iako je na neko vrijeme u zemlji smanjena hiperinflacija, poraslo je i siromaštvo, dok je politika masovnog privlačenja stranih investitora peruansku državu učinilo sve

sekundarnijim privrednim akterom. Osim toga, Fujimori je svoje napore usmjerio na suzbijanje ljevičarskih gerilaca, pripadnika maoističke organizacije Svijetla staza (Sendero Luminoso), koji su se borili u andskom području zemlje. Dao je odriježene ruke vojsci, koja je kasnije optužena za mnoga kršenja ljudskih prava. Komisija za istinu i pomirenje 2003. objavila je izvještaj koji procjenjuje da je između 1980. i 2000. u sukobima ubijeno 69.280 ljudi, od čega su 75 posto žrtava bili pripadnici starosjedičkih naroda. Svijetloj stazi pripisana je odgovornost za 45 posto ubojstava i nestanaka, a vojsci za 33 posto. Hapšenje vođe Svijetle staze ABIMAELA GUZMANA u septembru 1992. povećalo je Fujimorijevu popularnost, ali je paralelno počeo tinjati i otpor njegovoj vladavini. Te je godine Fujimori raspustio Kongres, udružio se s vojskom i kooptirao nacionalne institucije da preprave ustav, što mu je omogućilo da se ponovno kandidira i izbori drugi mandat. Kap je prelila čašu pred kraj tog mandata, kada je suprotno ustavnim ograničenjima upregnuo vještine kombinatorike ne bi li osigurao i treći. Pobijedio je na izborima koji su održani 2000. i općenito smatrani nepoštenima, a prosvjedi protiv njegova režima rasli su sve dok u Limi nisu postali svakodnevni. Krajem te godine, dok je bio u posjetu Japanu, Fujimori je shvatio da je vrug odnio šalu i faksom poslao pismo ostavke na predsjedničku dužnost. Peruanški kongres ostavku je odbio te mu potom službeno oduzeo funkciju, a rasla je i lista kaznenih optužbi koje su ga čekale.

Optužen i za masovne prisilne sterilizacije - Fujimori u Vladinoj palači, 1997. godine
(Foto: Mariano Bazo/Reuters)

Uhićen je u Čileu 2005. i dvije godine kasnije izručen Peruu. Fujimori je 2009. osuđen na 25 godina zatvora zbog naređivanja dva masakra koje je izvršio vojni odred smrti Grupo Colina. Također je bio optužen, iako mu za to nikada nije suđeno, za poticanje programa prisilne sterilizacije 300 tisuća domorodačkih žena tijekom svog predsjedničkog mandata. Iz zatvora je pušten krajem prošle godine, prije odsluženja pune kazne, nakon što je ustavni sud Perua odobrio humanitarno pomilovanje. Pomilovanje je dugo zagovarala njegova kći KEIKO FUJIMORI, čelnica desne političke stranke Narodna snaga (Fuerza Popular), koja je tri puta bila predsjednička kandidatkinja. Na potporu dijela parlamentarnih zastupnika predvođenih Keiko Fujimori oslanja se aktualna predsjednica Boluarte. Njenoj vladi je nakon pomilovanja blagoslov dao i sam Fujimori, izjavivši kako se slaže da treba ostati na vlasti do kraja mandata 2026., unatoč opetovanim protestima i zahtjevima brojnih građana i građanki da Boluarte podnese ostavku.

■ Ivana Perić

Bitke za Gruziju i Moldaviju

RAT u Ukrajini sada na različite načine posredno ili neposredno uključuje gotovo sve najmoćnije države svijeta. S obzirom na razmjere konflikta i njegove posljedice globalne. No, u nekim je zemljama ovaj rat ipak snažnije utjecao na društvenu i političku dinamiku nego drugdje. Dobar primjer za to su dvije male postsovjetske zemlje, u kojima je sukob 'istoka i zapada' znatno zakomplicirao ranije unutrašnje konflikte. U Gruziji su 26. oktobra planirani parlamentarni izbori, nakon što su veći dio proteklog perioda obilježili protesti. Tamošnja vladajuća stranka nazvana Gruzijski san - Demokratska Gruzija na vlasti je od 2012. godine. Osnovao ju je neposredno prije dolaska na vlast BIDZINA IVANIŠVILI, jedan od najbogatijih ljudi u zemlji. Njezino ključno obećanje bilo je prekid izrazito nepopularnih neoliberalnih mjera koje je provodio bivši premijer MIHAIL SAKAŠVILI, ali i poboljšanje odnosa s Rusijom. Naime, za vrijeme Sakašvilija Rusija i Gruzija bile su u ratu. Povod ratu bio je pokušaj Gruzije da vojnim putem povрати kontrolu nad Južnom Osetijom, jednom od svoje tri autonomne pokrajine iz socijalističkog perioda, koje su se u velikoj mjeri osamostalile tokom raspada SSSR-a i bujanja etničkih nacionalizama. Nad jednom od njih, Adžarijom, Gruzija je povratila kontrolu 2004., no Abhazija i Južna Osetija u istom su periodu učvrstile formalnu samostalnost, pod ruskom zaštitom.

Ivanišvili i njegova stranka od početka su nastojali napraviti zaokret u odnosu na Sakašvilijeve politike, koje su snažno podržavali EU i SAD. Umjesto da nasilno pokušaju

povratiti kontrolu nad teritorijima koje je sada kontrolirala ruska vojska, Gruzijski san je pokušao izgraditi bolje odnose s Rusijom, kako bi učvrstio sigurnost i pokušao na drugi način povratiti teritorijalni integritet zemlje. Pritom je Gruzija i nakon Sakašvilija ostala blizak partner i formalno kandidat za članstvo u EU-u i NATO-u. Drugim riječima, Gruzijski san je u posljednjem desetljeću relativno uspješno balansirao između Rusije i zapada. No, sve se promijenilo ratom u Ukrajini. Političari iz vladajuće stranke sve su otvorenije počeli optuživati zapad da ih pritišće da zaoštre svoje odnose s Rusijom. Zapad je pak počeo Gruziju sve više doživljavati kao zemlju pod kontrolom Rusije. Unatoč sve oštrijim kritikama na račun vladavine prava, slobode medija i tretmana bivšeg premijera Sakašvilija (koji je osuđen, između ostalog, zbog fizičkog napada na političkog konkurenta), EU je Gruziji ipak dao status kandidata prošle godine. Unatoč konfliktu sa zapadom, Gruzijski san je još uvijek favorit na predstojećim izborima, dobrim dijelom i zato što je proevropska opozicija vrlo razjedinjena. U slučaju neizvjesnog rezultata strahuje se od mogućeg dodatnog rasta tenzija.

U Moldaviji je situacija po mnogočemu obrnuta. Tamo bi se parlamentarni izbori trebali održati tek nagodinu, no 20. oktobra zemlju čekaju predsjednički izbori zajedno s referendumom o promjeni Ustava u koji bi se unijela želja za članstvom u Evropskoj uniji. Pregovore o pristupanju s Moldavijom Unija je službeno otvorila ovog juna - isto kad i s Ukrajinom - no stvarno članstvo još je vrlo daleko. Favorit je aktualna predsjednica MAIA SANDU iz vladajuće proevropske stranke. U drugom krugu protukandidati bi joj mogli biti ALEXANDR STOIANOGLO iz gagauzijske manjine ili proruski biznismen RENATO USATFI. Prošlu godinu također su obilježili protesti, izazvani ekonomskim problemima koji proizlaze iz rata u Ukrajini, a organizirala ih je proruska stranka koju je proevropska vlada u međuvremenu zabranila, pri čemu su njezini članovi isključeni iz političkog života. Iako je vlast ispoštovala obećanje da će zabraniti svaku narednu stranku proizašlu iz istog miljea, Ustavni je sud dio tih zabrana ublažio ili ukinuo. Unatoč toj stalnoj igri mačke i miša, bivšoj vodećoj proruskoj stranci Šor nije nedostajalo izbornih uspjeha. Prošle je godine pobijedila u Gagauziji, autonomnoj teritorijalnoj jedinici Moldavije, koja je nastala u socijalističkom periodu kako bi se dala veća autonomija turkijskoj nacionalnoj manjini. Za razliku od Gagauzije, koja ipak funkcionira u sastavu Moldavije, znatno veći teritorij Pridnjestrovlja se 1990. potpuno odvojio od zemlje i još uvijek funkcionira manje-više kao nezavisna država, bez međunarodnog priznanja. Nekoliko hiljada ruskih vojnika smještenih tamo dosad su bili garancija *statusa quo*, a većinski slavefonofono stanovništvo mahom je proruski orijentirano. Situacija je kompliciranija u ostatku Moldavije, gdje su se proruske i prozapadne stranke dosad periodično smjenjivale na vlasti. Stvari dodatno kompliciraju i identitetski konflikti unutar većinskog romanofonog stanovništva, između onih koji se smatraju primarno Rumunjima i onima koji smatraju da su Moldavci posebna etnička grupa.

■ Nikola Vukobratović

Komisija ksenofobije

Prijedlog sastava nove Europske komisije ilustrira vladajuću političku klimu u EU-u. Ona je antimigrantska, usmjerena na sukob s Moskvom i fiskalno konzervativna, što je recept za siguran daljnji ekonomski pad

NOVA-STARA predsjednica Europske komisije URSULA VON DER LEYEN predstavila je prijedlog sastava tog tijela. Kadrovska križaljka rezultat je usklađivanja brojnih interesa i stavova većine u Europskom parlamentu s onima zemalja-članica. Među 26 nominiranih ima očekivanih imena: to su KAJA KALLAS iz Estonije na mjestu visoke predstavice za vanjsku i sigurnosnu politiku ili TERESA RIBERA iz Španjolske kao izvršna potpredsjednica za čistu, pravednu i konkurentnu tranziciju. Ne iznenađuje ni da je OLIVÉR

VÁRHELY dobio neutjecajan resor zdravstva i dobiti životinja. Na svojoj prijašnjoj funkciji povjerenika za proširenje uglavnom je gurao agendu šefa vlastite odnosno mađarske vlade VIKTORA ORBÁNA. Degradirana je i DUBRAVKA ŠUICA više neće biti 'potpredsjednica za demokraciju i demografiju' te je utješno predložena kao šefica novoformiranog resora za Mediteran. Naizgled iznenađuje da je MAGNUS BRUNNER dobio portfolio unutarnjih poslova i migracija. Austrija je država koju je Europski sud pravde prozvao za ilegalne granične kontrole i koja europskim novcem želi podizati ograde. No kako EU po pitanju migracija radi sve drastičniji zaokret udesno, ovo imenovanje je logično.

Kako izbalansirati brojne interese – Ursula von der Leyen prilikom predstavljanja budućeg sastava EK (Foto: Philipp von Ditfurth/DPA)

PERSONA NON CROATA

Foto: Manon Cruz/Reuters

Iako je imala pravo na anonimnost, GISELE PELICOT inzistirala je da suđenje protiv njenog supruga i pedesetorice suokrivljenika nedavno započeto u Avignonu bude javno te time pridonese osvještavanju društva o seksualnom nasilju. Nju je suprug tijekom devet godina drogirao i dovodio muškarce koji su je u nesvjesnom stanju silovali te pritom sve i snimao. Izuzetno hrabrim činom Pelicot je u Francuskoj postala simbolom. 'Nisu samo tebe, Gisèle, tretirali kao stvar. Govorili su nam da smo beznačajne, svima nama ženama. Tvoja snaga vraća našu. Hvala ti na ovom ogromnom daru', komentirala je novinarka Hélène Devynck.

■ J. B.

Kompromis je napravljen u slučaju Italije, pa je tvrdi desničar RAFAELLE FITTO i suradnik talijanske premijerke GIORGIJE MELONI postao jedan od izvršnih potpredsjednika, ali s ne previše odlučujućim resorom kohezije i reformi. Osim što se trudila postići rodni balans, von der Leyen očito nastoji zadovoljiti interese sve tri članice svoje stranačke koalicije: desnocentrički narodnjaci su osim same predsjednice EK dobili i jednu potpredsjednicu, dok su socijaldemokrati i liberali dobili po dva potpredsjednička mjesta. Socijaldemokratima je dodijeljen za njih bitan resor obrazovanja, kulture, kvalitetnih radnih mjesta i socijalnih prava. No osim te i Riberine funkcije, sve ostale pozicije ekonomske moći otišle su narodnjacima i liberalima. Industrijska strategija i jedinstveno tržište službeno su u portfelju izvršnog potpredsjednika STÉPHANEA SÉJOURNÉA, pripadniku stranke francuskog predsjednika EMMANUELA MACRONA. Kao povjerenik za ekonomiju i produktivnost predložen je VALDIS DOMBROVSKIS, fiskalni 'jastreb' koji je kao premijer Latvije proveo MMF-ov program te bi trebao nadzirati deficite pojedinih članica. Znatnu moć nad proračunom EU će kao povjerenik za budžet dobiti PIOTR SERAFIN, iz poljske vladajuće liberalno-konzervativne stranke. Iz srodne političke opcije je WOPKE HOEKSTRA. Bivši nizozemski ministar financija trebao bi biti povjerenik za klimu i čisti rast, zadužen i za poreznu politiku.

Predloženi sastav ilustrira prevladajuću atmosferu u EU. Ona je antimigrantska te usmjerena na podršku Ukrajini i po cijenu dugotrajnog sukoba s Rusijom. Osim presudnog utjecaja na vanjsku politiku, baltičke zemlje su dobile i novoformirani resor za obranu i svemir, koji će voditi ANDREUS KUBILIUS iz Litve. Nadalje, teško je zamisliti da ovaj sastav EK izvrši dramatičan ekonomski zaokret izložen prošlog tjedna u 'Draghijevom izvještaju'. Prema tom ključnom dokumentu, bez masovnih investicija europska će ekonomija sve više opadati. Istaknuti ekonomski povjesničar ADAM TOOZE u svojoj je analizi zaključio kako se 'odgovor ne može pronaći u domaćim strategijama deflacije na račun europskih radnika ili u smanjenju javne potrošnje. Ono što je potrebno su veća tržišta, više ulaganja i više inovacija. Potrebno je temeljno preusmjeravanje politike prema potražnji i rastu vođenom inovacijama', odnosno – 'odbrana *statusa quo*, koju europski konzervativci zagovaraju i u industrijskoj i u fiskalnoj politici, ne nudi nikakvu sigurnost, već samo recept za daljnji relativni pad i ovisnost o tehnološkim inovacijama koje dolaze iz SAD-a i Kine'.

■ Jerko Bakotin

Optužnica tereti i Srbiju

PRVU godišnjicu od slučaja 'Banjska' javnost dočekuje sa optužnicom Specijalnog tužilaštva Kosova podignutom 11. septembra protiv 45 osoba na čelu sa MILANOM RADOIČIĆEM, bivšim potpredsjednikom Srpske liste, dominantne par-

tije među tamošnjim Srbima. Optužnica navodi da su optuženi bili deo oružane grupe koja je 24. septembra 2023. pucala u kosovske policajce. Tom prilikom poginuo je jedan kosovski policajac, kao i trojica napadača srpske nacionalnosti. Čin je okarakterisan kao teroristički napad, uz navode da su optuženi imali za cilj da otcepe sever Kosova i pripoje ga Srbiji. Šest dana posle sam Radoičić putem javnog obraćanja advokata priznaje odgovornost za napad, a u Beogradu se pokreće istraga o čijoj se daljnjoj sudbini već skoro godinu dana ništa ne zna. Svi od 45 optuženih su u bekstvu, osim tri osobe koje su u pritvoru na Kosovu. A tako bi moglo i ostati, napominje politikolog OGNJEN GOGIĆ, koji smatra da Prištini nije u interesu da se Milan Radoičić izruči. Napominje da su vlasti Kosova imale priliku da Radoičića uhapsu tog dana u Banjskoj, ali da je on 'zbog nekog razloga' pušten u Srbiju.

— Mislim da je Radoičić nezgodan svedok i za mnoge na Kosovu, jer se navodi da je u drugim slučajevima čak saradivao sa Albancima. Američke sankcije, koje su mu uvedene, obrazložene su time da je saradivao sa vlastima na Kosovu i Srbiji. Zato je za Prištinu zgodno da Radoičić bude u Beogradu jer tako onda mogu da ucenjuju vlasti u Srbiji – tvrdi naš sagovornik.

U Beogradu optužnicu protiv Radoičića i drugih i ne priznaju. Glavni tužilac Višeg javnog tužilaštva, NENAD STEFANOVIĆ, izjavio je RTS-u da ta optužnica nema nikakav pravni značaj, navodeći da 'institucije u Prištini nemaju nikakvu nadležnost za vođenje bilo kakvih postupaka, pa ni krivičnih'. Osim toga, dodao je i da se protiv Radoičića vodi istraga pred Višim javnim tužilaštvom u Beogradu zbog sumnje da je zajedno sa više NN lica izvršio tri krivična dela. A ta istraga u Beogradu je samo izgovor da se Radoičić ne izruči, pa ga tako Beograd i štiti, smatra Ognjen Gogić. On ističe da u Beogradu uvek mogu da kažu da Radoičića ne može da se izruči dok se vodi postupak, za koji Gogić veruje da nigde ne vodi. On misli da će nakon podizanja optužnice Radoičić biti nova tema za prepucavanje Prištine i Beograda.

— Kosovo će govoriti 'dajte nam Radoičića', a Srbija će da govori 'dajte nam dokaze pa ćemo mi da ga osudimo', a to ne žele ni jedni ni drugi. Ovo je opet simulacija one situacija sa početka rata u kom vojnik kaže 'Oni bi kao da se otcepe, a mi im kao ne damo' – kaže Gogić.

Podseća ga ova situacija i na suđenje za ubistvo političara OLIVERA IVANOVIĆA jer su oba tužilaštva vodila istragu. I dok je sud u Prištini osudio četiri osobe, u Beogradu se nije maklo dalje od istrage. I u tom slučaju se u vezu sa ubistvom dovodio Radoičić, ali optužnica nije obuhvatala njegovo ime jer nije bio dostupan tužilaštvu. U slučaju Banjske optužnica tereti i vlasti u Srbiji i kaže da je grupa koja je učestvovala u tamošnjem napadu počela da se organizuje u oktobru 2021. na sastanku na kom je bio prisutan i predsednik Srbije ALEKSANDAR VUČIĆ – odnosno, 'Srbija je, između ostalog, ponudila Radoičiću neophodnu vojnu infrastrukturu za obuku', dodaje se u optužnici. Gogić ističe da Srbija mora svojim građanima objasniti šta je ta grupa bila i odakle joj oružje, ali napominje da za to očigledno nema volje.

■ Dejan Kožul

Људскост у доба короне

Потпуно другачији од документарних капиталација о ковид-у 19, филм Горана Девића није само документ тешког времена, него и суптилан подсјетник на важност разумијевања начина на које се човјечанство носило с том кризом, чак и када су ти начини сасвим ишчашени

НАКОН свјетске премијере у енглеском Шефилду у липњу, дугометражни документарни филм 'Павиљон 6' редатеља ГОРАНА ДЕВИЋА регионално је први пут приказан на Сарајево Филм Фестивалу, након чега је у Хрватској добио значајан медијски простор, а пробудио пажњу тек двоје филмских критичара. Обоје су филм препознали као важан документ о пандемији ковид-а 19 и посветили му лауде, но укупан салдо рецепције у Хрватској говори да је 'Павиљон 6' још увијек медијски најзанимљивији по томе што је права за приказивање откупио Би-Би-Си, док ХРТ није показао никакав интерес за филм. Штотвише, познати антитаљенти с Присавља овај пут нису сами промашили цео фудбал; Хрватски аудиовизуални центар (ХАВЦ) цијела је два пута одбио финансирати пројект, али су након Шефилда схватили о чему се ради и осигурали му подршку. Другим ријечима, филм је најпознатији по јединој ствари на коју Девић, радећи дивну антрополошку студију пандемије, није могао утјецати, а то су туђи промашаји и пратећи хрватски скандали.

Прије него што се види његова стварна судбина – што ће се догодити тек након

Би-Би-Сијевог емитирања – ваља подсјетити на посебан феномен релације филмског медија према ковидкризи. С једне стране, филмска је индустрија само у првим мјесецима *локдауна* на благајнама пала за пет до десет милијарди долара, но као да ни један цент није покушала вратити експлоатацијом сензационалистичког потенцијала масовне катастрофе, па тако не памтимо ниједан новији холивудски хит с пандемијом у главној улози. С друге стране, изузетно вриједни документарни филмови о ковид-у и колатералним посљедицама нису допрли до публике ни приближно као неки ранији *блокбастери* о вирусима и знанственицима који спасавају човјечанство.

Укратко, чини се да се на глобалној разини филм као медиј о пандемији изразио одбацујући је, вјеројатно зато што је свима требао (и још увијек треба) само бијег од те теме. Први примјер је кинеско-амерички документарцац '76 дана', снимљен у Вухану у раним данима ширења коронавируса, с дјеломично пропагандном намјером да покаже екстремне увјете у којима су се кинески здравствени радници носили с физичким и емоционалним посљедицама тада још слабо истражене заразне болести.

Премијерно је приказан у септембру

2020. године на филмском фестивалу у Торонту, а 93 минуте живота у дистопији потписује тројац Хао Ву, Вејси Чен и аутор који се представља као анонимац. У застрашујућем документарном материјалу сви су истовремено жртве и могући ширитељи заразе – болесници који умиру одвојени од својих најмилијих, чланови њихових обитељи који и сами стрепе од вируса, здравствено особље које пуца под френетичним ритмом спасавања, али и под опремом у којој се дословно гуши, а на крају и сама сниматељска екипа којој повремено позлије од рада под таквим физичким и психолошким притисцима. Осим што је тежина ситуације несносна, камера интрузивно улази у детаље које не желимо видјети. Филм је био у најужем избору за Оскара у категорији дугометражних документарцаца, 2021. је освојио Еми за изнимне заслуге у документарном филму, страница Ротен Томатос биљежи стопостотну подршку критике, али нема података о гледаности.

Други важан филм је 'Посљедње крстарење' редатељице ХАНЕ ОЛСОН, невјеројатан запис о избијању ковид-а 19 на броду Дајмонд Принсес. Премијерно је приказан 2021. на фестивалу Саут Бај Саутвест у Остину у Тексасу, након чега је стављен на платформу Ејџ-Би-Оу, но без особитих реакција корисника сервиса. Дајмонд Принсес је, подсјетимо, крузер који је у јануару 2020. испловио из Јапана, да би до 26. фебруара на броду било више од 700 заражених коронавирусом, што је тада чинило више од половине заражених изван Кине. Брод и путници су стављени у карантену, а цијела је ситуација, осим глобалног спектакла, постала и симбол опомене 'новог нормалног' које би ширење вируса могло дозвати.

Камера нас води кроз ноћну мору коју су пролазили путници и особље, заточени без поузданих информација о вирусу, болести и одлукама власти о њиховој судбини, али и сегрегацију страних бродских

Филм који не експлоатира токсичне елементе пандемије

радника, који су спавали у заједничким просторијама, сервисирали болесне путнике и као 'есенцијални радници' чекали на евакуацију тједнима послје богате клијентеле. Тако прича о Уклетом Холандезу ковид-а 19 функционира као метафора за ширу слику друштвеног раскола и неједнакости које је изазвала пандемија.

Напокон, вриједи споменути и истраживачки документарцац 'У истом даху' НАНФУ ВАНГ, која је реконструирала одговор кинеских и америчких власти на нарастајућу пријетњу од вируса САРС-КоВ-2, манипулације информацијама, заташкавања, пропаганду и ширење дезинформација из службених извора. Филм је премијерно приказан у јануару 2021. на филмском фестивалу Санденс, а у августу га је Ејџ-Би-Оу уврстио на своју платформу, такођер без посебног успјеха. Знања која је Ванг пренијела нису ушла у *мејн-стрим*.

Ако Девићев филм успије придобити публику да се врати у ковид трауму, а да се притом не осјети измалтретирано него доживи катарзу, то ће бити зато што је он потпуно другачији од ових документарних капиталација. 'Павиљон 6' не открива такозвану истину о пандемији, чак ни неки њезин мали сегмент, па нитко не треба стрепити да га на екрану чека још једно информирање о стању ствари или чак доцирање. Он не нуди ни филозофско/политички поглед на медицински објект и интеракције пацијената и лијечника, као што то чини АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ у свом 'Павиљону 6', који је, успут, и у Југославији филмски упризорен.

Девићев филм о ковид-у је слагалица стања, мисли и понашања људи свих профила у првом валу цијељења против ковид-а 19, које се провело на Загребачком велесајму, одабраних тако да унутар кратког стандардизираних протокола – чекање у реду, пријава, одговори на питања о здравственом стању, цијељење и петнаестоминутно чекање на евентуалне реакције – открије занимљиву друштвену динамику и интеракције међу свима који се у павиљону налазе. Та је динамика, јасно, у тијесној вези са стањем изван павиљона, епидемиолошком ситуацијом, информацијама из службених и несљужбених извора, политичким ставовима, теоријама завјера итд., али је унутар бетонских зидова примарно одређује жеља за повезивањем с другим људским бићем. Зато ниједна несугласица око цјепива или ковид-а 19 не завршава озбиљним конфликтом, а сви се актери откривају као фундаментално несигурни у фразе које изговарају. Усредоточеност на ту димензију трауматичног искуства у свим њезиним манифестацијама даје сасвим посебну вриједност овом уратку, који није само документ тешког времена, него и суптилан подсјетник на важност разумијевања начина на које се цијело човјечанство носило с том кризом, чак и када су ти начини сасвим ишчашени.

Филм у том смислу говори универзалним језиком; људи на Велесајму сигурно су расправљали о истим стварима и у истим језичним конструкцијама које су купљене из медија као и људи на цијепним пунктовима било гдје у свијету. Може се приговорити да Девићев документарцац не кореспондира са стварношћу, посебно с друштвеним и политичким антагонизмима, колапсом солидарности у рјешењу здравствене кризе и растом популизма. Међутим, баш га то чини потребним и неодољивим. Овај филм мало поправља свијет, умјесто да лијено експлоатира његове токсичне елементе. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Bojan Bujić

PIŠE Sinan Gudžević

Bojan je za sonete imao najbolju cjeloživotnu školu: studirao je Trecento, a Petrarca mu je bio svjetionik na tom moru. Bilo gdje da smo se našli, njemu je Petrarca bio stalno pri ruci i u rukavu, i kad govori i kad piše. U radu o prvim libretima za talijanske opere on polazi i ne odvajaju se od petrarkističkih stilema

UPETAK, 13. septembra, tri sedmice prije 87. rođendana, otišao je s ovoga svijeta čovjek najrjeđe kulture i dobrote BOJAN BUJIĆ. Renesansna ličnost u najljepšem smislu. Neizmjenjog obrazovanja, umjetnički višestruko obdaren, a blag i nenametljiv. I dobar. Preminuo je u Oxfordu, gdje je živio šezdeset godina. U Oxford je došao iz Sarajeva, gdje je 1961. diplomirao na anglistici, a dvije godine kasnije i na muzikologiji. Doktorat iz muzike stekao je u Oxfordu 1967, da bi nakon kratkog boravka u Jugoslaviji, postao predavač muzike na Univerzitetu Reading i ondje predavao devet godina, a 1978. postaje univerzitetski predavač, kasnije viši predavač muzikologije i član čuvenog koledža Magdalen. U toku svoga bavljenja bio je stipendista Univerziteta Cornell i gostujući predavač na londonskom King's College. Bio je i dirigent kamernog univerzitetskog hora Palestrina. Bio je jedan od rijetkih koji je imao *apsolutan sluh*.

On je to imao i izvan muzičkog carstva, u svakodnevnom životu. Vladao se kao da je bio učenik ZENONA IZ ELEJE: 'Priroda je dala čovjeku dva uha, a samo jedna usta, što upućuje na to da više treba da slušamo nego da govorimo.' Taj apsolutni sluh je bio u govoru tih, i svojim tihim govorom je stvarao tišinu kod onih koji su ga slušali. Jednom sam mu, nenamjerno, možda i polaskao podsjetivši ga na veliku Zenonovu riječ, a on mi je, *iz rukava*, uzvratilo kako se više kandidata gloži oko autorstva te maksime, kao što se gradovi glože da budu Homerov zavičaj, pa je spomenuo EPIKTETA, pa Knjigu o Isaiji, pa je spomenuo i GOETHEA (kao eklektičnog i samoironičnog kasnioca) i kazao na njemačkom: *Gott gab uns nur einen Mund, aber zwei Ohren, damit wir doppelt so viel zuhören wie reden*.

Bojanova bibliografija pokazuje da je najviše pisao na engleskom, pa na talijanskom, a nešto malo na našem jeziku. Njegovo životno djelo je monografija o ARNOLDU SCHOENBERGU, koja je brzo rasprodana, a ove godine se ugasila izdavačka kuća koja ju je objavila, pa je Bojan našao izdavača za drugo izdanje, u Beču. To je javio BOŽIDARU JAKŠIĆU, svom školskom drugu iz sarajevskih dana, i napisao mu da bi ga to objavljivanje jako obradovalo, jer bi se time zatvorio 'lijep krug za koji su trebale dvije generacije'.

A taj je krug jedinstven i bolan. Na početku mu stoji Branko Bujić, koji je u Beču, oduševljen predavanjima JOSEPHA SCHUM-PETERA, odlučio da se bavi ekonomijom, a završetak će učiniti muzička knjiga njegova sina Bojana, koji je ostao bez oca sa četiri godine, jer su mu ga ubili ustaše u Jadovnu kad je imao četrdeset godina. Branko Bujić, komunista i robijaš u Kraljevini Jugoslaviji, autor je važne i razgrabljene knjige 'Teorija krize'. Imao je nadimak Sedmak, zbog robljanja od sedam godina.

U Oxfordu se zatvorio još jedan krug. U mjestu gdje je preminuo Bojan, preminula je, prije 28 godina i njegova majka ZORISLAVA, djevojačko KOVAČEVIĆ, koju je rat zatekao u Oxfordu, gdje je bila došla sinu iz Sarajeva.

Valja spomenuti i veliku Bujićevu antologiju tekstova o muzičkoj misli Evrope 'Music in European thought 1851 - 1912', impresivan skup čuvenih tekstova od HANSLICKA i WAGNERA do SCHENKERA i DILTHEYA. Knjigu je posvetio svome ocu, a u pogovori najveću zahvalnost za to što se posvetio estetici muzike iskazuje svom sarajevskom profesoru IVANU FOCHTU.

Bojan Bujić u Starom
Gradu na Hvaru, avgusta
2018. Foto: S. G.

Bojana Bujića sam upoznao u Starom Gradu na Hvaru, i vidali smo se samo ondje, ljeti, barem dvadeset godina. Porodično i pojedinačno. Njegova kuća u starogrojskoj Šiberiji pripadala je, prije no što ju je kupio, ĐANKU ANĐELINOVIĆU, pjesniku i prevodiocu ARI-OSTA I SHAKESPEAREA. TONKO MAROEVIĆ je Šiberiju u jednom sonetu razmjene sa Bujićem nazvao 'sonetište dično' upravo zbog Anđelinovićeve *sonetavanja* koja je i Bojan nastavio.

Sonetna razmjena sa Maroevićem je dokaz pjesničke nadarenosti Bojana Bujića. Bojan je za sonete imao najbolju cjeloživotnu školu: studirao je Trecento, a PETRARCA mu je bio svjetionik na tom moru. Bilo gdje da smo se našli, njemu je Petrarca bio stalno pri ruci i u rukavu, i kad govori i kad piše. U radu o prvim libretima za talijanske opere on polazi i ne odvajaju se od petrarkističkih stilema. Posve je čarobno kako čitaocu pokazuje koje su pozajmice za svoje tekstove od Petrarke uzimali, na primjer OTTAVIO RINUCCINI i ALESSANDRO STRIGGIO sin. A to sve motivski odabrano za Orfeja, pa Euridiku pa Dafnu. Bojanovo poznavanje petrarkističke okoline i nasljeđa je upravo zanosno. Kad se, na početku melodrame *Euridice*, četiri puta čuje *Non vede un simil par d'amanti il Sole*, Bojan nenametljivo pokazuje da Rinuccini i PERI ne zaziru od štedre pozajmice iz Petrarkina soneta br 245.

Bojan je po Starom Gradu išao jednako pješice ili na biciklu. Side s bicikla i odmah zapodje ne temu Orfej. Tako pola sata pa se razidemo. Imao je i brodić, Mikula Mali, imena brodića pišu se bez navodnika, plovila su stvorovi. Svojim Mikulom Malim vozio nas je Bojan u starogrojske vale, u Brizenicu, u Zavalu. Prodao je Mikulu Malega prije nekoliko godina, ali se on može vidjeti na istom vezu i sada. Do prije nekoliko godina je Bojan sa suprugom ALISON, muzičar i nastavnik muzike i ona, u Dalmaciju iz zemlje golfske struje dolazio svojim *golfom*, s volanom na desnoj strani. Preko Italije, na Anconu, pa na trajekt. Svratio bi u Ventimiglia, ondje je nekada živjela njegova rođaka ZLATICA KUNIČIĆ, koja je prvog talijanskog vojnika koji se 1920. iskrcao u Stari Grad, gurnula u more, a kasnije se udala za njega. O tih njegovih pripovijedanja!

Nezaboravna je zgoda sa jednim Talijanom profesorom u Oxfordu. U menzi, gleda taj profesor ponudu za desert, pa kaže: 'E da sam ja u Italiji, sad bi tu bilo bresaka, krušaka, lubenica, dinja, trešanja, šljiva, a u ovoj Engleskoj šta imamo: jabuku, jabuku, jabuku!'

A bio je dječjački aktivan u svojoj samizdatskoj djelatnosti: obavio je na po tabaku papira svoj prosvjetiteljski rad o vjetrovima, dragocjeno tumačenje o onom što puha i duva: *Ventorum tabula ac descriptio*. Sličnu

knjižicu je objavio i za stotu godišnjicu rođenja svoga zločinački ubijenog oca.

Tiho i rezignirano je, i prije nego što se razbolio, govorio kako je zdravstveni sistem u Britaniji gori nego u nekim zemljama Trećeg svijeta. Bio je nepovratno žalostan što je Britanija napustila Evropsku uniju. Vjerovao je da je EU dobro rješenje. Bila bi dobro kad ne bi bila loše.

O Bojanovim sonetima je barem dvaput bilo riječi u ovoj rubrici. Neka sada oni koji do sada nisu, pročitaju i pismo koje je Bojan Bujić objavio u londonskom dnevnom listu *The Independent*, 18. avgusta 1992. Tada nismo mogli ni slutiti u šta će se vrgnuti tzv. Ujedinjene nacije i tzv. 'Svjetski poredak' i u njemu tzv. velike sile:

Poštovani: Ujedinjene nacije se nalaze u dilemi oko toga da li se prikloniti jednoj strani u trenutnom ratu u Bosni, a s obzirom na uvođenje sankcija protiv Srbije. Sada postoji značajan otpor velikih sila prema slanju kopnenih trupa u Bosnu, pod zastavom UN-a ili kojom drugom, iz straha da bi mogle biti uvučene u borbe dok štite konvoje pomoći opkoljenim bosanskim gradovima.

Predsjednik Bush je izjavio da ne želi poslati američke trupe jer ne postoji jasan cilj u Bosni niti jasan vremenski okvir za završetak operacija. Sve te poteškoće mogu se, zapravo, lako prevladati, i u tu svrhu bih želio iznijeti skroman prijedlog za sprečavanje da stanovnici Bosne i Hercegovine budu teret Ujedinjenim nacijama i da postanu korisni za Novi svjetski poredak.

Naizmjenično, po sedam dana, Ujedinjenim nacijama bi trebalo omogućiti nesmetan pristup svim bosanskim gradovima za dostavu pomoći, dok bi srpskim snagama trebalo omogućiti neometano granatiranje gradova te hapšenje i deportaciju nesrpskih građana. Na taj način UN bi izbjegao uvredu Srbima i mogao bi nastaviti obavljati svoju humanitarnu dužnost.

Budući da će nakon svakog perioda granatiranja i deportacije biti sve manje ljudi kojima je pomoć potrebna, UN-ova operacija bi se mogla proporcionalno smanjiti, čime bi se ostvarile znatne uštede.

Štoviše, stručni statističari moći će izraditi projekcije koje bi mogle naznačiti tačno vrijeme kada bi cijela operacija mogla biti završena nakon nestanka svih nesrpskih stanovnika dijela Bosne i Hercegovine pod kontrolom Srba. Ovo bi pružilo odgovor na problem koji sada zaokuplja predsjednika Busha.

U slučaju da se neki od vaših čitalaca osjeća nelagodno zbog ovog neobičnog plana, trebali bi biti uvjereni da bi njihov problem mogao biti riješen od strane predsjednika Busha, koji je sada ponudio 'moralnu inspiraciju' u rješavanju bosanske krize. Alternativno, mogli bi se prisjetiti Jonathana Swifta. ■

Tko to tamo piše?

Pročitali smo tri knjige napisane pomoću umjetne inteligencije – jedan eksperimentalni roman nastao u automobilu, jednu zbirku pjesama domaćeg autora i jedan prilično ambiciozan postmodernistički krimić koji mediji opisuju kao ‘primjer sjajnog pisanja pomoću velikih jezičnih modela’ ili barem ‘prvi donekle čitljiv UI-roman’

UDOSADAŠNJIM nastavcima serijala o umjetnosti u dobu umjetne inteligencije pretresali smo argumente pobornika i protivnika generativnih programa, prebrojali sudske tužbe i štrajkove, saslušali šta nam govore domaći kreativci i stalno kružili oko neizbježnog pitanja: kakva je ustvari umjetnost koju stvara umjetna inteligencija? Lošija od ljudske umjetnosti, ali spremna da lošu ljudsku umjetnost zamijeni: tako bi se, otprilike,

mogao sažeti najčešći odgovor. Za kraj, hajde da pitanje svih pitanja ipak testiramo još jednom, ali ovog puta na konkretnim primjerima. Pošto se autor serijala sretnom igrom slučaja bavio književnom kritikom, najmanja će šteta biti bacimo li se na umjetnointeligentnu književnost: slijedi dakle ljudska kritika tri književna teksta nastala pomoću UI-ja. Redom: jednog eksperimentalnog romana, jedne zbirke pjesama i jednog prilično ambicioznog postmodernističkog krimića.

Zašto baš njih, nije najlakše reći. Književna UI-produkcija u svojim prvim godinama i mjesecima neistražen je literatorij. S jedne strane, još uvijek ne postoji obaveza označavanja umjetnointeligentnog sadržaja kako bismo mi, ljudskointeligentni i ljudskomnointeligentni čitaoci znali s čime imamo posla, pa tako načelno nema načina da se sazna je li neki književni tekst uopće iscurio iz ChatGPT-ja i sličnih programa ili nije. S druge strane, oni tekstovi koji se otvoreno reklamiraju kao UI-literatura prije su pionirski

pokusi nego djela s ozbiljnijim književnim ambicijama. Između te dvije strane ostaje još i pitanje omjera teksta generiranog kompjuterom i onog nakuckanog ljudskom rukom, jer nije isto napiše li kompjuterski program oko pet posto riječi romana ‘Tokijska kula simpatije’ RIE KUDAN, dobitnice ugledne japanske književne nagrade Akutagawa, ili 95 posto riječi romana ‘Smrt autora’ AIDANA MARCHINEA, o kojem ćemo više reći kasnije. A na kraju krajeva, ma koliko vas aktualni medijski hajp uvjeravao u suprotno, umjet-

no generirana literatura nije ništa novo: još sredinom 19. vijeka britanski izumitelj JOHN CLARK sastavio je stroj za proizvodnju stihova na latinskom jeziku, stotinjak godina kasnije njegov sunarodnjak CHRISTOPHER STRACHEY predstavio je kompjuterski generator ljubavnih pisama, a generativnim programima igrao se solidan broj eksperimentatora i autora neposredno uoči trenutnog booma umjetne inteligencije.

Pa da bacimo pogled, za početak, na jednog od njih. ROSS GOODWIN, bivši ghostwriter BARACKA OBAME, objavio je 2018. godine '1 for the Road': na Cadillac koji mu je ustupio Google montirao je nadzorne kamere, uključio GPS i zaputio se iz New Yorka u New Orleans slijedeći rutu iz antologijskog *beat* romana JACKA KEROUACA 'Na cesti', a kompjuterskom programu preputio je da sve dobivene audiovizualne informacije automatski pretvara u tekst. Rezultat je očekivano čudan i neočekivano začudan: 11:08:44 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu i dućan u kuhinji s otvorenim kamenim vratima, a djeca su bila zaokupljena dječacima. 11:11:08 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu. Grad je još uvijek cjelovit i jedinstven, ali i dalje čudna činjenica. 11:49:41 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu na drugom katu, gdje je slučaj njegovog bijega prošao iza prazne ceste. Šuma nije bila daleko od bara.' Zanimljivo li tekst koji kao da je napisan na obilnoj dozi halucinogenih gljiva neprovjerene kvalitete – slučajna posveta bitnicima, valjda – preostaje konceptualni okvir, odnosno glavna dosjetka književne vožnje Kerouacovom 'Cestom'. Šta nam ta dosjetka govori? Kad smo već u zoni prometnih metafora, postoji u teoriji medija nešto što se zove 'efekt poštanske kočije': vagoni prvih vlakova, naime, bili su dizajnirani po ugledu na kočije, baš kao što upotreba svakog tehnološkog izuma i svakog novog medija u pionirskim danima oponaša ranije medije i tehnologije, prije nego što poprimi drukčiju, vlastitu formu. Goodwinov '1 for the Road' tako se može čitati kao dokument sada već prevaziđenih mogućnosti kompjuterskog generatora teksta iz prada 2018., ali i kao podsjetnik na to da će UI-literatura u svojim prvim koracima ostati čvrsto vezana uz prethodne žanrovske, poetičke i autorske uzore. Hoće li ih s vremenom nadići – iskreno – ne znamo.

Razlog zbog kojeg biramo drugi u nizu UI-naslova, zbirku pjesama 'The Life. Meaning, Purpose & Death' ('Život. Smisao, svrha, smrt'), sasvim je prozaičan: iako je napisana na engleskom, 'napisao' ju je naš autor. DOMAGOJ PERNAR kod nas je doduše manje-više nepoznat, na svome blogu se predstavlja kao 'pisac, videograf i IT menadžer', a 'The Life' mu je već druga knjiga. Koncept je jednostavan: Pernar je dao ChatGPT-ju zadatak da napiše ukupno 66 pjesama na temu velikih pitanja smisla i svrhe života i smrti, uz određene varijacije, ilustrirajući knjigu pomoću programa DALLE. U prošloj epizodi ovog serijala ŽELIMIR PERIŠ nas je podsjetio da su generatori sadržaja uvijek i prije svega alatke, dok samo o nama ovisi što ćemo s njima napraviti. 'The Life' je, nažalost, odličan primjer toga kako ne bi trebalo koristiti nove digitalne alate u književnosti. Vođen idejom da nam umjetna inteligencija može dati zanimljive odgovore na najdublja ljudska pitanja, ChatGPT je isporučio paket nepodnošljivo banalnih stihova. Kada su u 'Vodiču kroz galaksiju za autostopere' DOUGLASA ADAMSA postavili superkompjuteru ono čuveno 'konačno pitanje života, svemira i svega' barem su dobili zabavan odgovor: sve što mi dobivamo je uvid u to da ChatGPT ne barata najbolje ni stihom ni rimom ni metrom ('For some it's

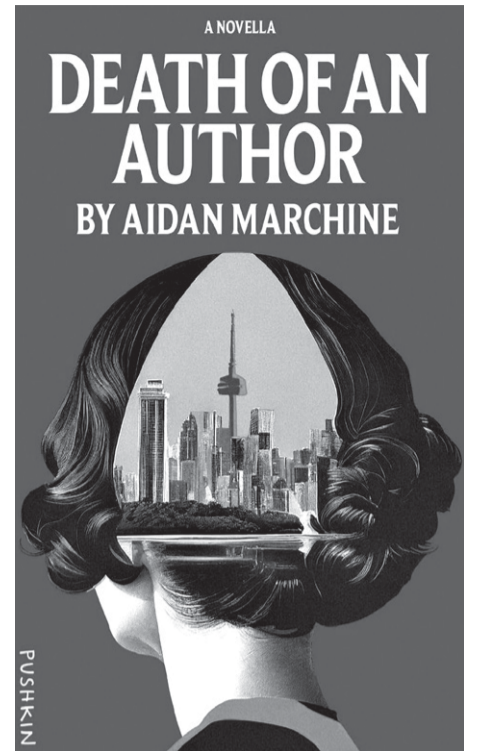
Još uvijek ne postoji obaveza označavanja umjetno-inteligentnog sadržaja kako bismo mi, ljudskointeligentni i ljudskomane-inteligentni čitaoci znali s čime imamo posla, pa tako načelno nema načina da se sazna je li neki književni tekst uopće iscurio iz ChatGPT-ja

'The Life' je, nažalost, odličan primjer toga kako ne bi trebalo koristiti nove digitalne alate u književnosti. Vođen idejom da nam umjetna inteligencija može dati zanimljive odgovore na najdublja ljudska pitanja, ChatGPT je isporučio paket nepodnošljivo banalnih stihova

found in the search for truth / A quest for knowledge and proof', ili recimo: 'To make the most of every moment / And find our own unique way to be content'). Listajući ovih 66 pjesama uglavnom se osjećate kao nastavnik koji je učenicima nižih razreda osnovne škole zadao jednu od onih blesavih tema kakve su nam u nižim razredima već zadavali, pa sada, dok čita dozlaboga nemastovite učeničke varijacije o smislu i svrsi života, preispituje svaku životnu odluku koja ga je dovela do sadašnjeg trenutka. A da stvar bude gora, ChatGPT iz nekog razloga dobar dio pjesama uporno započinje s 'Life, oh life', pa vam čitavo vrijeme iz glave ne izlazi ona grozna pjesma DES'REE.

DA su generatori teksta samo alatke podsjeća i kanadski autor STEPHEN MARCHE u pogovoru romana 'Death of an Author' Aidana Marchinea: 'Ako pomoću novog alata stvarate lošu umjetnost, to samo znači da još uvijek niste naučili kako koristiti alat.' E, to je već nešto drugo. Iako su kompjuterski programi naštaćali čak 95 posto teksta 'Smrti autora', taj se tekst čita kao suvislo književno djelo. I ne mislimo tako samo mi. 'Najbolji primjer sjajnog pisanja pomoću velikih jezičnih modela', oduševljeno (pre)poručuje magazin Wired. 'Prvi donekle čitljiv UI-roman', nešto je suzdržaniji New York Times. A prije nego što se priklonimo potonjem sudu, samo da riješimo enigmu autora: Aidan Marchine je, doznajemo iz pogovora, ime koje je smislila umjetna inteligencija kada je Stephen Marche zatražio da njihov zajednički rad na knjizi ovjekovječi pseudonimom. Spojivši 'Marche' i 'machine' došla je do 'Marchinea'. 'Volio bih da sam se ja toga sjetio', kaže Marche. Iz pogovora saznajemo i kako je rad na romanu tekao. Marche se javio izdavaču s prijedlogom da pomoću generatora teksta stvori pravi *page-turner*, dogovorili su se da sam pritom smije dopisati najviše pet posto riječi, a on se zatim bacio na smišljanje što zanimljivijeg zapleta i što preciznijih uputa koje će od zapleta napraviti čitljivu priču. Već verziran u korištenju umjetne inteligencije – svoju prvu 'algo-priču', kako je naziva, objavio je 2017. godine – Marche je, osim neizbježnog ChatGPT-ja najnovije generacije, koristio i Sudowrite, program posebno prilagođen piscima, koji pomoću jednostavnih naredbi usporava i ubrzava radnju, pretvara priču u dijaloge, širi i sažima... Iz prakse je naučio nekoliko interesantnih trikova. Recimo: 'Ako želite da umjetna inteligencija oponaša RAYMONDA CHANDLERA, posljednje što joj želite reći je da piše kao Raymond Chandler. Trebate od nje zatražiti da opiše prizor ubojstva u stilu kineske šansui poezije, zatim da ga učini dinamičnim, potom uvede dijaloge, a onda označite cijeli tekst i stavite ga u stil ERNESTA HEMINGWAYA. Tako ćete dobiti nešto zanimljivo. Raymond Chandler, uostalom, nije pokušavao pisati kao Raymond Chandler.' To znači da bi autor trebao itekako poznavati povijest književnosti i prepoznavati utjecaje, žanrove, stilove? Apsolutno: 'Ljudi koji budu stvarali najbolju umjetnost pomoću umjetne inteligencije bit će oni koji, u najmanju ruku, posjeduju znanje doktora književnosti.' A morat će poznavati i ograničenja UI-ja: 'Umjetna inteligencija je dobra u razradi najsloženijih stilova, ali slaba u osnovnom pripovijedanju. MORAVECOV paradoks – koji kaže da su teški problemi za UI laki, dok su laki problemi teški – u potpunosti vrijedi za 'kreativnu' umjetnu inteligenciju.'

Dobro, toliko o nekim novim zanatskim trikovima, a šta smo zahvaljujući njima dobili? 'Smrt autora' nije nečitljiv roman, zaista

Dosad najbolji UI-roman
– ne zna se tko ga je
napisao, ali može se čitati

nije, ali to je ujedno i najbolje što se o njemu može reći. Priča ide otprilike ovako: profesor književnosti Gus Dupin dobiva poziv na sprovod Peggy Firmin, slavne književnice poznate po eksperimentima s novim tehnologijama, koja je po svemu sudeći ubijena. Nikada je nije upoznao, ali se bavio njenim opusom pa odlazi na sahranu: ondje autorica u obliku unaprijed snimljenog holograma sama sebi drži eulogiju, a okupljeni članovi obitelji, kolege i suradnici postaju sumnjivci. Dupin shvaća da ga je, kao u nekom romanu AGATHE CHRISTIE, dopala zadaća da detektira ubojicu, ali stvar se komplicira kada naidemo na poglavlje pod naslovom 'Smrt autora', u kojem čitamo Firmininu priču o detektivu pozvanom na sprovod slavne književnice poznate po eksperimentima s novim tehnologijama... Sada nam je jasno da smo uvučeni u dvoranu ogleдалa: kao što u Firmininoj priči detektiv treba riješiti misterij nestanka autorice i kao što u Marcheovom romanu Dupin treba riješiti slučaj nestanka Firmin, tako bismo, valjda, i mi trebali otključati zagonetku nestanka autora u tekstu koji piše umjetna inteligencija. Sve se tu dakle zapetljava i otpetljava u skladu s provjerenim postmodernističkim obrascima: šetamo kroz metanarativne labirinte, pratimo poigravanje pravilima detektivskog žanra, misterij ubojstva postaje misterij pisanja o ubojstvu, tu su i reference na ROLANDA BARTHEA i ARTHURA CONANA DOYLEA... Nipošto nezanimljivo, ali već odavno viđeno: kada se podvuče crta, najinteresantniji dio romana 'Smrt autora' ipak je njegov pogovor.

Nešto slično moglo bi se, izgleda, reći i o kompletnoj današnjoj produkciji umjetno-inteligentne književnosti: bila bolja ili lošija, još uvijek nas zanima isključivo zato što ju je napisala umjetna inteligencija. A hoće li se to u bliskoj budućnosti promijeniti, dojaviti ćemo vam u nekom novom serijalu, potpisao ga ovaj autor, potpisao ga Boris Pametnikov ili ga potpisao PostniStroj Tekstovnik. To su, shvatili ste, neki od prijedloga koje je ChatGPT izbacio kada sam zatražio da smisli moju varijantu 'Aidana Marchinea'. I, za razliku od Stephena Marchea, zaista ne bih volio da sam ih se sam sjetio. Ali dobro, možda samo nisam naučio postavljati *chatbotu* prava pitanja. ■

(Kraj)

* Tekst je napisan uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije u sklopu Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

ALEX COX

Anarhizam je nešto u čemu mogu da uživaju bogati ljudi

Mislim da se epitet 'anarhista' preterano upotrebljava, a u mom slučaju i pogrešno. Kako starim, shvatam da sam staromodni socijalista. Pank i nadrealizam su ubeđenja za koja se iskreno zalažem

DA JE ALEX COX lik iz neke KRELEŽINE drame, u didaskaliji bi mu pisalo: 'rebel'. Rođen u Liverpoolu, filmove je snimao po celom svetu, a među njima su klasici poput: 'Repo Man' (1984.), 'Sid i Nancy' (1986.), 'Prometni policajac' (1991.), 'Smrt i kompas' (1996.)... Pre nešto više od mesec dana, putem Kickstartera prikupio je novac za svoj naredni film. Alex Cox poslednjih godina ne daje često intervju, ali je entuzijastično pristao na ovaj razgovor kada je čuo da Novosti izuzetno idu na živce svim retrogradima naših naroda i narodnosti.

Kao prvo, želeli bismo da vam čestitamo na i više nego uspešnom prikupljanju para za vaš naredni film putem internet kampanje. U videu kažete da se radi o vestern adaptaciji 'Mrtvih duša' Nikolaja Gogolja. Možete li nam ispričati nešto više o tome? Zašto 'Mrtve duše'?

Tragao sam za nekim ruskim romanom koji bih mogao da snimim u vestern setingu, pošto volim rusku književnost, ali takođe volim i pustinje južne Španije, jugozapad Sjedinjenih Država, sever Meksika. Roman 'Mrtve duše', s njegovim neumornim protagonistom, ekscentričnom skupinom likova i kretanjem kroz predeo – idealna je opcija.

Koje ruske romane ste takođe razmatrali za adaptaciju? Koje od ruskih pisaca najviše volite?

Čitam sve dežurne krivce... Romani DOSTOJEVSKOG su neverovatni, naročito 'Idiot' (kakav izvanredan kraj ima ta knjiga!) i 'Zli dusi', koji su masivni i fascinantni, ali zahtevaju da budu serijalizovani. I jako mi se dopala priča TOLSTOJA ('Gazda i sluga', op. a.) o vlastelinu idiotu koji umre tako što se smrzne na taljigama u mečavi... Ali to bi bio kratki film, i morali bismo da ga snimamo po snegu! Ne volim kad mi je previše hladno.

Vestern, tačnije, njegov podžanr špagetivesterna, ne samo da je inspirisao brojne vaše filmove ('Walker', 'Ravno u pakao' itd.), nego ste o njemu napisali i sada već kultnu knjigu, '10.000 Ways to Die'. Deluje da će i novi film imati veze sa tom vašom ljubavlju?

Na scenariju sam radio sa GIANNIJEM GARKOM, velikanom italijanskog vesterna. Imao je mnogo ideja i veoma čvrst stav o izvornom materijalu, kao i o tome kako bi se ta knjiga mogla najbolje adaptirati. Moraćemo da sačekamo, pa ćemo videti koliko toga će zapravo biti u duhu italijanskih vesterna. Groteskna i kriminalna sadržina scenarija su svakako u italijanskom stilu, kao što su i njegove zasede i iznenadno nasilje. Ali se nadam da će u vizuelnom aspektu film biti nalik na 'Crvenu reku' (vestern HOWARDA HAWKSA iz 1948., op. a.).

Neverovatno, pisali ste scenario sa samim Sartanom! Nije li Sartana, na neki način,

revolveraška verzija protagonista 'Mrtvih duša' Čičikova?

Kako zanimljiva misao. Mislim da to nije palo na pamet ni meni, ni Gianniju. Da imam veći budžet i više vremena za snimanje, pitao bih Giannija da glumi glavnu ulogu u ovom filmu. Ali moramo da radimo veoma brzo, bio bi to nepravedan pritisak za jednog tako poštovanog dostojnog džentlmena u tim godinama.

Ovo je vaš prvi dugometražni film još od 'Tombstone-Rashomon', koji je izašao 2017. Šta su bili razlozi za toliku pauzu?

Nikada ne želim da pauziram. Stvaranje filмова je moj poziv, i voleo bih da radim na filmu po ceo dan, svakodnevno, sve dok ne umrem. Ali stvarnost se umeša. Danas je teže prikupiti novac za nezavisne filmove nego što je to nekad bilo. Kovid je bio veliki problem za niskobudžetne produkcije, jer je nametnuo neizbežne dodatne troškove. I star sam! Napuniću sedamdeset ove godine.

Kad smo prvi put videli naziv vaše kampanje na Kickstarteru – 'Moj poslednji film' – odmah smo pomislili na 'Poslednji film' Dennisa Hoppera. Što je ironično, uzevši u obzir da je taj film okončao, već u nukleusu, njegovu rediteljsku karijeru u Hollywoodu, a vaš film je DIY.

'Poslednji film' je odličan film – možda njegov najbolji. Iako je i 'Goli u sedlu' takođe

briljantan i bitan film. Ali 'Moj poslednji film' je bio svega naziv kampanje za prikupljanje novca za projekat. Sam film će imati drugačiji naslov, verovatno 'Mrtvi Meksikanci'. Radni naslov je 'Državni posao'.

Kartel filmskih studija

Nekoliko vaših prethodnih filmova bili su finansirani putem internet kampanja, ali ste na početsku svoje karijere radili u studijskom sistemu. Možete opisati svoje iskustvo saradnje sa Universal Picturesom?

Kada sam pravio filmove za Universal Pictures, to su bili *negative pick-ups*. Drugim rečima, studio nije uzimao nikakvog učešća u produkciji, već bi samo platio troškove filma kada bi rad na njemu bio završen. Studiji su to radili kako bi naučili kako se prave 'nezavisni' filmovi bez esnafskih sindikata. Nažalost, evropski reditelji poput mene bili su birani za taj projekat. Nismo to znali, ali smo zapravo sabotirali rad sindikata. Kada je Universal shvatio kako radimo, stvorio je svoje 'indie' kompanije, poput Focus Features, i pravio sopstvene niskobudžetne filmove. Ali taj kratkotrajni pristup studijskom novcu omogućio mi je da snimim 'Repo Man' i 'Walker'.

Jeste li već pogledali Coppolin 'Megalopolis'? Veoma je simptomatična reakcija velikih igrača u industriji na taj film, koji je unisono napadan i omalovažavan još pre premijere.

COPPOLA je završio na crnim listama studija, pošto je tužio Paramount zbog verzije igranog filma o Pinocchiu, koju im je bio ponudio. Očigledno su ukrali tu neverovatno originalnu i fascinantnu ideju, a on je, pobesneviši, unajmio veoma skupe advokate i dobio višemilionsku tužbu protiv studija. Ali studiji su (potpuno ilegalan) kartel, tako da kad te Paramount ili Universal jednom stave na svoju crnu listu, na listi si i kod svih ostalih. Od tada Francis pravi filmove izvan studijskog sistema. Još uvek nisam video 'Megalopolis', ali hoću!

Napustili ste Veliku Britaniju kao veoma mlad čovek, onda ste studirali i radili po celom svetu, živeli u brojnim zemljama – možete li opisati šta znači uvek biti stranac, naročito za aktivnog filmskog reditelja?

Užasno je ironično. Pošto je najprezrenije ljudsko biće – kosmopolita bez korena, zar ne? Kada sam bio klinac u Airstrip One (naziv za Veliku Britaniju u romanu 'Tisuću devetsto osamdeset četvrti' GEORGEA ORWELLA, op. a.), filmska industrija bila je koncentrisana u Londonu, i nije bilo moguće dobiti posao u njoj, osim ako tvoj otac ili porodica nisu bili njen deo. Ja sam iz Liverpoola, London mi se nije svideo, pa sam umesto toga pronašao svoj put za Ameriku. Pedeset godina kasnije – ništa se nije promenilo. U stvari, sad je još teže, jer deca američkih producenata i reditelja takođe rade u svom orvelovskom protektoratu, uživajući izdašne subvencije britanskih poreskih obveznika. Tako da je nezavisni filmski stvaralac osuđen – ili nadahnut – da skita po svetu u potrazi za sredstvima, nailazeći na neverovatne projekte. Budisti takve ljude zovu gladnim duhovima. Imate li posao za mene u Srbiji?

Carlos Fuentes ima roman o odlasku Ambrosea Biercea u Meksičku revoluciju,

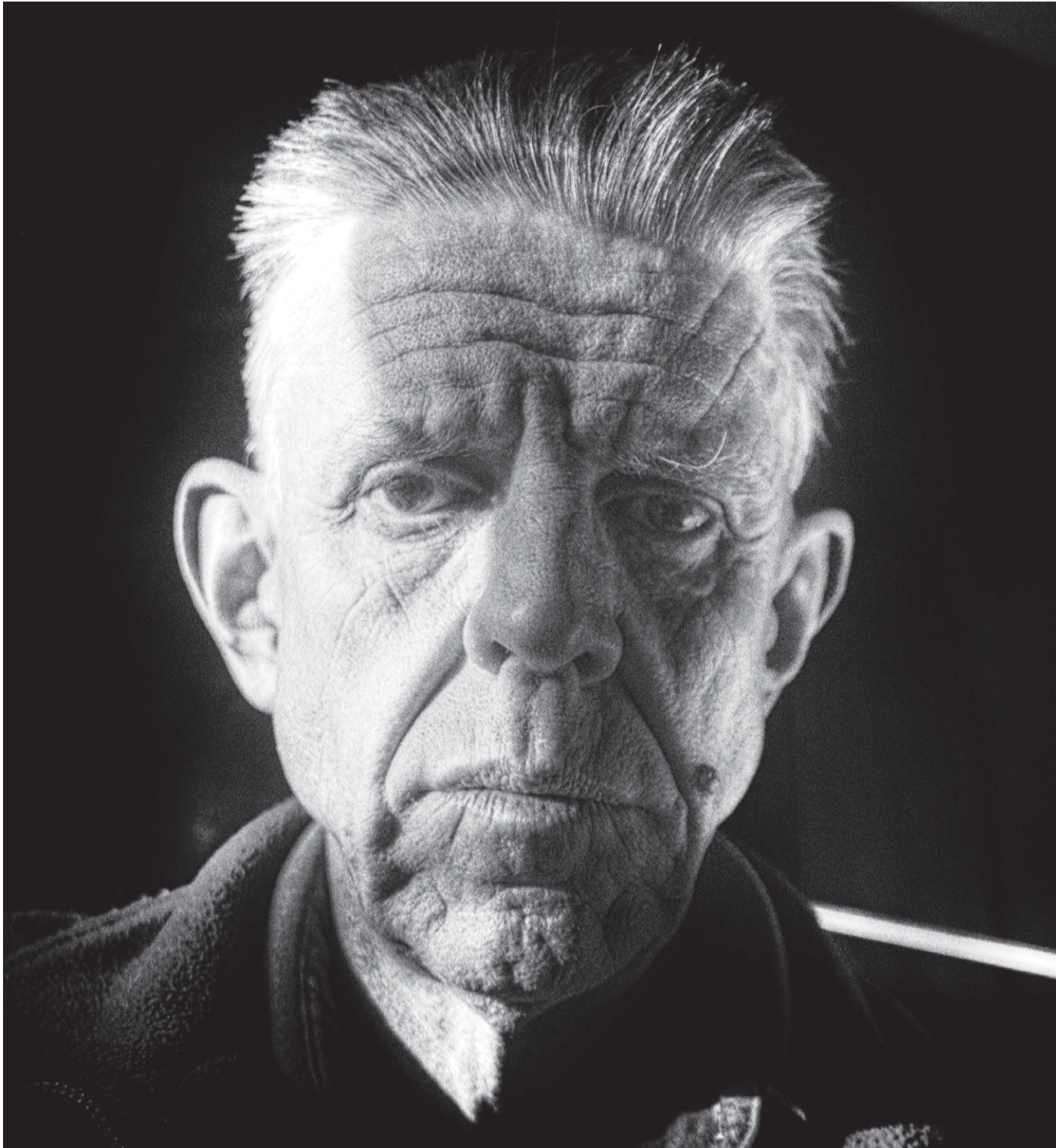

Foto: Privatna arhiva

koji se zove 'Stari gringo'. Vi ste bili 'mladi gringo' kada ste se zaputili za Meksiko, gde ćete ostaviti značajan filmski trag.

Meksikanci su ekstremno pristojni ljudi. Oni nikada ne bi gringa pravo u lice nazvali 'gringo'. U Meksiku sam kao reditelj radio nekoliko godina, i verovatno sam tamo ostvario svoja najbolja dela. Takođe sam imao sreće da glumim u nekolicini meksičkih filmova, uključujući 'Herodov zakon', koji je duže vreme bio najpopularniji i finansijski najuspešniji meksički igrani film svih vremena. Moj lik je podmukli kučkin sin, poznat kao Gringo. Sve od tada, kad god odem u Meksiko, poneko dete me prepoznaje i, upirući u mene prstom, zaviče: 'Vidi! Gringo!'. Ja to smatram velikim uspehom i nipošto to ne bih menjao.

Ne znam da li uz upiranje prstom, ali vas takođe nazivaju i radikalnim filmskim stvaraocem, pankerom, anarhistom. Šta kažete na to, i kako biste samog sebe opisali?

Mislim da se epitet 'anarhista' generalno preterano upotrebljava, a u mom slučaju i pogrešno. Anarhizam je nešto u čemu mogu da uživaju bogati ljudi i ušuškana srednja klasa, obezbeđeni od strane roditelja. I BUÑUEL i DALÍ obojica potpadaju pod tu kategoriju – i bili su veliki umetnici. Ali anarhizam je bio projekat PETRA KROPOTKINA, aristokrate! Ja sam oduvek morao da

zaradujem za život. Kako starim, shvatam da sam staromodni socijalista iz šezdesetih-sedamdesetih. Deo sam veće grupe ljudi koji pokušavaju da prežive, učine stvari boljima i podriju *status quo*. Pank i nadrealizam su ubeđenja za koja se iskreno zalažem.

Saveti mladim filmašima

Kada razgovarate sa studentima, budućim scenaristima i rediteljima, šta im govorite o surovoj stvarnosti unutar filmske industrije? Kakve savete im dajete?

Moja draga žena TOD DAVIES mnogo je direktnija u razgovoru sa studentima. Ona počinje tako što im kaže da su producenti za koje će raditi – bivši narkodileri filmskih zvezda. Ja pokušavam da se koncentrišem na sam projekat, na to kako da se izvede na najbolji mogući način, bez predavanja sentimentalizmu ili pokušavanja da se zadovolje seronje koje te mrze i koje se boje tvoje kreativnosti.

Možete li odabrati jednu, vama posebno dragu ideju, koja nikada nije filmski postvorena?

Voleo bih da sam snimio 'Mars Attacks!' baš prema seriji sličica koje su išle uz žvakaće gume. Nikakvih filmskih zvezda, nikakvih

stalnih likova, samo 52 jedinstvena slučaja marsijanskog haosa.

Lično mi je užasno žao šta je 'Walker' ostao vaša jedina saradnja sa Rudolphom Wurlitzerom, koji je i sam živa legenda kontrakulture. Postojala je mogućnost da režirate Wurlitzerov scenario, koji je Jim Jarmusch kasnije plagirao i napravio 'Mrtvog čovjeka'?

Bio sam jedan od reditelja koje su razmatrali za 'Zebulon'. Bili su to između ostalih i SAM PECKINPAH, HAL ASHBY, MONTE HELLMAN, ROGER SPOTTISWOODE. To je izuzetan scenario. Bio sam ga odneo RICHARDU GEREU, koji je pred grupom svojih prijatelja na nekoj večeri izjavio: 'Ovaj film sadrži tri plemenite budističke istine!' Šta god da su. Ali nije prihvatio ulogu. Možda će VIGGO MORTENSEN, američki glumac koji trenutno održava čitav mejnstrim vestern, jednog dana pročitati scenario i odigrati ulogu. Voleo bih to da vidim!

Sve ovo vreme obavljate i značajnu prosvetiteljsku delatnost na polju filma: pišete knjige, bili ste selektor i presenter BBC-jevog Moviedromea, predajete na univerzitetu, režirali ste dokumentarce (o Kurosawi i erotskom filmskom serijalu 'Emmanuelle'). Planirate li neku novu knjigu? Dokumentarni film?

Voleo bih da napišem knjigu ili napravim dokumentarac o dramatičnim anticipacijama nuklearnog rata. Ali se bojim da će tema postati stvarnost pre nego što rad na tom projektu bude priveden kraju.

Nešto nalik na 'Igru rata' Petera Watkinosa? Taj film ste uključili u listu svojih deset omiljenih filmova za Far Out Magazine. Watkins je nesumnjivo jedan od gladnih duhova!

On je inspiracija za sve nas gladne duhove! A 'Igra rata' je najbolje i najstravičnije upozorenje na opasnost nuklearnog rata. Što je, verovatno, razlog zašto se o tom filmu više ne govori. Britanska vlada je pedesetih poručila Strathov izveštaj, u cilju da se proceni šta bi se desilo u slučaju da Britanija učestvuje u nuklearnom ratu sa Rusijom. U izveštaju se kaže da bi eksplozija tri hidrogenske bombe u Britaniji najverovatnije uništila infrastrukturu čitave zemlje, koja se nikada od toga ne bi oporavila. Tako da je vlada gurnula Strathov izveštaj u fioku, zabranila 'Igru rata' i nastavila da pravi bombe. Kako su ta upozorenja bila ignorisana, danas imamo neuku, apolitičnu populaciju i političku klasu nedotupavnih, ratobornih umišljenjaka – i mogućnost nuklearnog rata nikad nije bila ovako bliska.

Kako danas gledate filmove? Idete li još uvek u bioskop?

Ponekad idem u bioskop, ali se bojim da se većina mog gledanja filmova – poput vraćanja starim filmovima kao što je 'Crvena reka' – odvija na laptopu.

Koji ste film sasvim nedavno gledali, a da vam se posebno dopao?

Zadnji film koji sam video u bioskopu bio je 'Bajkeri'. Ima tu dobre glume, ali je film bio glupo sentimentalno pri kraju. I nije imao dovoljno fetišizacije motora. Najbolji film koji sam video poslednjih godina bio je 'Greh' KONČALOVSKOG. Mislim da je to najbolji biografski film o nekom umetniku ikad napravljen!

Pank muzika je neraskidivo vezana za vaše filmove: snimili ste film o Sidu Viciousu, radili sa Joeom Strummerom... Da li slušate neke nove pank bendove? Možete li da preporučite nešto od muzike?

Jedina nova muzika koju znam, jeste ona koju mi ljudi sami šalju. Nedavno sam uživao u albumu žene, koja je bila moja komšinica u Oregonu, zove se VANESSA PRATT. Ona ima pesmu o požaru što je umalo devastirao našu okolnu šumu, Nacionalni park Klamath. Tekst je posvećen vatrogascima koji su se borili s tim požarom. Kako sam i sam član dobrovoljnog vatrogasnog društva, koje je takođe učestvovalo u toj borbi, meni ta pesma mnogo znači. Zove se 'The Fire Song'.

Za kraj: ko je najveći panker u istoriji filma?

Zasigurno Buñuel. Misao kojom je sumirao nadrealizam može biti primenjena i na pank. To nije bio puki način stvaranja umetnosti (filmova, slika, muzike), već i sredstvo za promenu društva i ljudskih odnosa na fundamentalnom nivou. 'I kao takav', pisao je, 'bio je apsolutno neuspešan.'

Hoćete li nam dati intervju nakon izlaska vašeg novog filma?

Naravno, družite. Vidimo se na premijeri. ■

Lijepa večer, lijep dan (r: Ivona Juka)

(2024.)

Dorđe Galić, Dado Ćosić i
Slaven Došlo kao Nenad,
Lovro i Stevan

PIŠE Damir Radić

Sočni revizionizam

Film slavi pravo na 'slobodnu mušku ljubav', ali i prekraja povijesne fakte

Hrvatsko društvo filmskih djelatnika nizu svojih čudnih odluka vezanih za izbor hrvatskog kandidata za Oscara dodalo je vjerojatno najčudniju – kandidiralo je javno neprikazan film, što se nikad prije nije dogodilo. Riječ je o novom ostvarenju IVONE JUKE 'Lijepa večer, lijep dan', koje je na brzinu trebalo pustiti u sedmodnevnu limitiranu distribuciju kako bi se ispunio uvjet američke filmske Akademije. I tako se novi film ugledne sineastice, prvi nakon gotovo desetogodišnje stanke, prošlog tjedna našao na rasporedu zaboravljenog kina Forum u Studentskom domu Stjepan Radić, valjda jedinog koje je bez ikakve pripreme moglo ugostiti djelo za koje bi se u normalnim uvjetima očekivao velik interes prikazivača. Recimo odmah, treći samostalni dugi metar Ivone Juke uvjerljivo je najslabiji u njezinom opusu, a bome i najčudniji. Tema je progon homoseksualaca u socijalističkoj Jugoslaviji oprimgljen skupinom gej filmaša, bivših partizana, koji 1957. djeluju u kinematografiji i vrlo su liberalni, kako u užepolitičkom, tako i u erotskom smislu, zbog čega se nađu na udaru režima. Ako se film gleda iz perspektive povijesne uvjerljivosti, on je naprosto nebulozan: po Juki, 1957. u Jugoslaviji sve se kupuje na točkice, ali zato postoji redovni televizijski program, politički kadrovi i dalje se useljavaju u stanove građanskih vlasnika čak i ako je riječ o stanu roditelja narodnog heroja, filmovi se snimaju uz terenski nadzor cenzora, a kršitelji cenzure bivaju izloženi brutalnoj represiji. Posve je nejasno zašto radnja nije smještena u prvo postratno razdoblje do 1952., kad je u Jugoslaviji manjeviše na djelu doista bio staljinizam, nego u 1957. kad je socijalistička država već nekih pet godina okupana prvim valom liberalizacije, osobito u sferi kulture i umjetnosti (još 1952., recimo, JOŽA HORVAT, bivši partizan i scenarist bunkeriranog filma 'Ciguli Miguli' za kaznu biva poslan ni više ni manje nego u London, dok Jukine nepoćudne filmaše

partizanskog *backgrounda* 1957. čeka Goli otok). Jasno je, naravno, da Juku povijesne činjenice suštinski ne zanimaju, bitno joj je stvoriti neki izmaštani svijet po mogućnosti u skladu s pretpostavljenim očekivanjima zapadnjačke (lijevo-)liberalne kapitalističke publike, svijet u kojem će ustaše (film se otvara izmaštanom verzijom glasovite 'akcije stadion' iz 1941.) i komunisti biti podjednaki negativci, a u središtu će biti individualne slobode, u prvom redu ljudi muške homoseksualne inklinacije. Zašto, međutim, taj svijet, kad se već daje konkretan povijesni okvir, koliko god neobavezno postavljen, nije situiran u povijesno razdoblje koje više odgovara predstavljenom sadržaju? Ako se to pitanje stavi na stranu te dobrohotno prihvatiti da gledamo fikciju u kojoj je nesmiljeno prekrajanje povijesnih činjenica legitimno, što dobivamo? Tri impresivno eksplicitne scene gej seksa raritetne i u okvirima svjetske *mainstream* kinematografije (svaka čast glumcima DADI ĆOSIĆU, ĐORĐU GALIĆU, SLAVENU DOŠLU), još impresivniju pazolinijevsku scenu brutalnog (seksualnog) nasilja na Golom otoku te dobrodošlo nesuzdržanu autoričinu fascinaciju putenim muškim tijelima. Dobivamo i relativno slojevit lik prostodušnog komunističkog službenika kojeg druženje s gej muškarcima prosvijetli (interesantna rola EMIRA HADŽIHAFIZBEGOVIĆA), no sve ostalo – a to je velika većina filma – bezlično je, dosadno i nerijetko na rubu nenamjerne parodije, pogotovo kad se ne zatvore oči pred prekrajanjem povijesnih fakata. Uglavnom, gotovo sve izvan prizora seksa i nasilja u ovom je filmu suvišno, ali upravo ta činjenica mogla bi učiniti 'Lijepu večer, lijep dan' kulturnim gej filmom na ovim prostorima. Slavi pravo na 'slobodnu mušku ljubav' i sočna muška tijela, pokazuje i osuđuje represiju prema gej muškarcima, a to su sastojci vjerojatno dovoljni da kontekstualno izazovu bar stanovito poštovanje i zadovoljstvo kod publike s povećanim senzibilitetom za takvu motiviku. ■

DB Indoš i Tanja Vrvilo, Panika pod Suncem

(Pogon Jedinstvo)

Energija izvođača je
neupitna (Foto: Ratko
Mavar/Pogon)

PIŠE An. Fazekas

Eho u šahtu

Indoševa šahtofonija s vremenom postaje tek spomenik samoj sebi

MONUMENTALNA rastrojena izvedbeno-izložbena akcija-u-trajanju pod nazivom 'Šahto-kultura' prošli je vikend predstavom 'Panika pod suncem' započela izvedbeno-radionički ciklus i ujedno jesenji blok slavljeničke sezone u zagrebačkom Pogonu Jedinstvo. Osnivač i svojevrzni tiho-glasni frontmen Kuće ekstremnog muzičkog kazališta DAMIR BARTOL INDOŠ ujedno je i prvi umjetnički stanar Jedinstva, danas jednog od najznačajnijih prostora domaće nezavisne kulture, čiji je Parainstitut aktivan unutar prostora negdašnje tvornice hidrauličkih pumpi od davne 1998. godine. Stoga ne iznenađuje da svojevrсна šahtofonija-na-steroidima čini i jedan od krunskih segmenata Pogonskog rođendanskog slavlja, u suautorstvu s TANJOM VRVILO i suizvođačkom suradnji sa SINIŠOM LABROVIĆEM, VILIMOM MATULOM i Šaht Arkestrom za 'Paniku', i daljnjim nizom zvučnih autorskih imena u predstavama 'Svi pričaju o vremenu mi ne!' i 'Ismena'.

Dvorana Jedinstva za prigodu je dupkom ispunjena instalacijom u nekoliko segmenata, do u sasvim sitne detalje razvijenih, koje od publike dijelom razdvaja sitno tkani kavez preliven jantarnim svjetlom. Ambijent je lijep i raskošan, u isti mah posve u kodu sirove ljepote Pogona; instalacija se puni i prazni prisutnostima i pokretom poput plućnih krila kiborginje, pulsira kao dah svojom epizodnom dramaturgijom. Nisam uvjeren da itko sa sigurnošću može znati što se i zašto događa u šahtofonijama, i ta dosljedna de(kon)strukcija logičkih sljedova u korist asocijativnog i instinktivnog dovodi do dezorijentacije koja nudi svojevršno olakšanje od hipernarativnih autoreferencijalnih tekstova koji prate suvremenu kvazieksperimentalnu likovno-izvedbenu produkciju. I ovdje postoji programska bilješka koja upućuje da 'U zenitu Panike' suautori 'dešahtofoniziraju potreseni labirint X1 – X2 – X3 zenitiste-tumbiste-panrealiste BRANKA VE POLJANSKOG od iluzije do zbilje rječice Maje' te 'slijede konkretnu poeziju kretanja u labirintskoj logici paradoksa', što jest točno, ali se teško može smatrati objašnjenjem. U šahto-univerzumu

smisao ne tendira jasnoći nego se stvara i pronalazi drugačije, po drskim modelima povijesnih avangardi iz kojih se uvelike crpi šahtofona inspiracija.

No šahtofonije je, pa tako i ovu, vjerojatno zabavnije i zanimljivije izvoditi nego biti u publici, jer iza rahlo kontroliranog kaosa stoji mnoštvo istraživanja i bogatstvo intertekstualnog, kao i metodološkog te naprosto fizikalnog materijala, no razmjerno malo od toga, pored užitka u buci i fragmentarnoj recepciji, dopire kroz žice. Šahtofonija je stoga u oku i uhu promatračice i slušačice ponajviše dirljiva, gotovo nostalglična. U isti mah, anakronost koja opterećuje golemi dio suvremene domaće produkcije na terenu likovnih umjetnosti – naime, dojam da se reciklaža mehanizama koji su još u neo-inačicama bili podgrijani prije pola stoljeća tek nevjesto pokriva ovim ili onim trendom u estetici i tematici – u šahtofoniji besramno funkcionira kao prirodni habitus. Šahtofonija i radovi onkraj šahtova ovdje najistaknutijih imena u autorskom timu ne drže do kronije ni u kakvom standardnom niti suvislom smislu. Njihov rad iskoračuje iz umjetničke dijakronije u događajno vrijeme na osobit način, u neku vrstu totalnog doživljaja koji istodobno kao da lebdi u vremenu i posve je uzemljen; težak, bučan, metalan.

Energija je neupitna, posvećenost zavidna, tijela u kretanju tako lijepa, neobična, hipnotička. Kompleksni i zavodljivi Šaht Arkestar čine ANDREJA KURELEC KOŠAVIĆ (ČIJI JE nazovipjevački nazovisolo jedan od najuzbudljivijih elemenata predstave), DAMIR PRICA KAFKA, IVAN BILOŠNIĆ BIC, NINO PRIŠUT i upečatljive i neumorne umjetnice pokreta ADRIANA JOSIPOVIĆ i IVANA PEDLJO. Bilo bi doduše lijepo doživjeti i nešto radikalno drugačije od ovog autorskog tima jer je teško oteti se dojamu da ih fino metalno tkanje jednim dijelom i zatvara te da šahtofonija s vremenom mimo vremena ipak postaje tek eho, tek spomenik samoj sebi, živa razglednica iz neke druge, davne vanvremenosti. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Fred Again: *Ten Days*

(Atlantic)

POZNATIJI pod umjetničkim imenom FRED AGAIN, FRED GIBSON se naizgled neočekivano profilirao kao jedan od vodećih elektronskih producenata i DJ-a današnjice. Odrastao u obitelji plemenitaškog podrijetla, mladi Gibson je imao sreću da ga je susjed BRIAN ENO već sa šesnaest godina primio u *a capella* grupu koja se okupljala u njegovom londonskom studiju, a suradnja se nastavila i na dva Enova albuma iz 2014. s KARLOM HYDEOM, vokalistom Underworlda. Potom se Gibson istaknuo kao autor i producent za brojne, uglavnom britanske pop zvijezde poput EDA SHEERANA, GEORGEA EZRE ili RITE ORE. Pravu samostalnu karijeru počinje u najčudnijem mogućem trenutku za plesnu glazbu, pandemiji Covida-19, a njegov singl 'Marea (We've Lost Dancing)' s 'The Blessed Madonna' programatskim je naslovom i melankoličnim tonom opisao to razdoblje. U samo dvije godine izbacio je tri albuma iz serije 'Actual Life' u kojima spaja zvukove iz svakodnevnice poput memo poruka s mobitela ili raznih medijskih isječaka s izrazitim melodijskim senzibilitetom. 'Ten Days' postavlja još jednom njegov neskriveno saharinski pop house unutar ambiciozne i blago psihodelične albumske strukture prepune raznolikih gostiju u rasponu od SKRILLEXA do legendarne country pjevačice EMMYLOU HARRIS. Na neki način, Fred

Again je srednjostrujaška verzija BURIALA, osobe koja povijest plesne glazbe vidi kao niz euforičnih, emotivnih i na koncu oslobadajućih reakcija. Takva sentimentalna crta njegove albuma čini zanimljivima, čak i kad zakorače u nesvjetsni kič.

Jon Hopkins: *Ritual*

(Domino)

BRITANSKI kompozitor i producent JON HOPKINS je također jedan od dugogodišnjih suradnika Briana Ena, a njegovi samostalni albumi 'Immunity' i 'Singularity' su među značajnijim albumima desetih kad je u pitanju most između festivalske elektronike i 'glazbe za slušalice'. Njegov sedmi studijski album pak gotovo potpuno spada u potonju kategoriju. Kroz četrdesetak minuta provlači se jedna kompozicija u više stavaka, a puni doživljaj zahtjeva cjelovito slušanje. Prepoznatljive stilske odrednice su i dalje slične: minimalističke ustrajne glavne melodije, pulsirajući,

pažljivo osmišljeni zvučni dizajn na pola puta između filmskog *soundtrack*a i techno seta i neprekidno poigravanje dinamikom između 'napetijih' i ambijentalnih dijelova. Kao i u slučaju Fred Againa, i ovdje postoji neka saharinska, otrcana, pa čak i populistička nota, no ako ste raspoloženi za glaz-

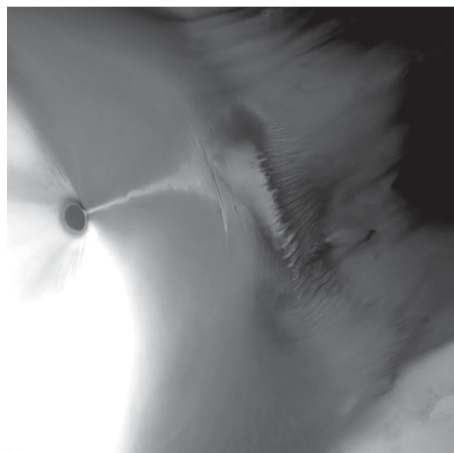

bu koja vas neće opteretiti dok radite druge stvari, a isto tako vas neće udariti agresivnom bezličnošću, onda ovaj album zaslužuje preporuku.

Floating Points: *Cascade*

(Ninja Tune)

BRITANSKI producent SAM SHEPHERD gradi diskografiju projekta Floating Points kao neku vrstu glazbenog slaloma. Premda uvijek obiluje sitnim varijacijama, njegova glazba se ugrubo može podijeliti u dva glavna *modusa operandi*, od kojih jedan ima ishodište u klupskoj glazbi, a drugi u jazzu. 'Cascade' dolazi tri godine nakon univerzalno hvaljenog 'Promises' s legendarnim saksofonistom PHARAOHOM SANDERSOM i predstavlja još jedan povratak na elektroničke postavke. Kroz 'Cascade' Shepherd demonstrira svoje eklektično razumijevanje elektroničke glazbe. U gusto aranžiranim kompozicijama isprepliću se tragovi techna, housea, drum'n'bassa, IDM-a, dok je u raskošnim

sintasajzerskim dionicama još jednom očita autorova naklonost njemačkoj *kozmische* školi sedamdesetih. U sedmominutnoj 'Afflecks Palace', nazvanoj po tržnici u rodnom mu Manchesteru, Shepherd uspijeva postaviti centralnu tezu albuma – povijest elektroničke glazbe je povijest ljudi i njihovog odnosa s tehnologijom, ali isto tako povijest gradova i prostora u kojima su se ti odnosi razvijali.

■ Karlo Rafaneli

Voditelj Vladimir film festivala

NIKOLA RACAN Ostali smo vjerni undergroundu

Ususret 14. Vladimir film festivalu objavljeno je da u Fažani napokon započinje izgradnja skateparka. Je li projekt u skladu s očekivanjima skejterske zajednice?

Da se on dogodio prije deset godina kada smo i pokrenuli inicijativu oko njegove izgradnje, onda bih vjerojatno mogao reći da je u skladu s našim očekivanjima. Posebno jer je Skatepark Mediteran prvotno bio zamišljen kao jedinstven projekt u ovom dijelu Europe po uzoru na *skateparkove* u Švedskoj. Međutim, fažansko-švedski projekt je propao i gradnja *skateparka* s vremenom postaje svojevrsni politički kamen spoticanja i trkavica kojoj nitko nije vidio kraja. No, eto, priča se raspetljala, mi želju za skejtanjem nismo izgubili, a nadam se i da će buduće generacije od nas nešto i baštiniti.

Gdje je vff danas u odnosu na svoje početke?

Prije 14 godina, u nedostatku kulturno-društvenih sadržaja za mlade, jednostavno smo, bez ideje o nekom velikom festivalu, postavili platno na otvorenom u bivšoj tvornici stakla u Fažani, gdje se nalazio naš prvi DIY *skatepark*. Šačica nas uživala je tada u dva *skate* filma. Danas umjesto tri klupice postavljamo 300 stolica i kroz četiri festivalska dana pogledamo više od 30 filmova, postavimo razne izložbe, održimo promocije knjiga, radionice, a odnedavno i panele. Festival je s vremenom zadobio snažne međunarodne konture i zbog njega krajem rujna u Fažanu dolazi publika sa svih strana svijeta. Ponosni smo što mnoge autorice i autori 'čuvaju' svoje filmove kako bi ih premijerno predstavili na Vladimiru, no premda smo 'razvikani', ostali smo vjerni *undergroundu* i nezavisnoj DIY poziciji.

Ovogodišnji vff održava se od 19. do 22. rujna, uz program koji sadrži posvetu Tomu Gotovcu i panel o Palestini. Zbog čega su vam ova dva naglaska važna?

Trudimo se da inozemna publika dobije kvalitetan kontekst mjesta u koje dolazi, pa i da razbijemo njene predrasude o Jugoslaviji i njezinom 'diktatoru', napose jer je jedna

Foto: Henry Kingsford

od festivalskih lokacija otočje Brijuni. Ove godine nam je u toj ideji pomogla MARTA BARADIĆ, osnivačica Kina Katarina, koja je naišla na fotografije GOTOVČEVIH performansa u Fažani i Prvog festivala omladinskih glasila Hrvatske, koji se 1989. godine održao u bivšoj Političkoj školi u Fažani, današnjem prostoru za mlade popularnog naziva Kasarna. Vladimir izvodi 'Homage Tomislavu Gotovcu' kroz vizualni identitet, izložbu fotografija njegovih performansa u Fažani i projekcije njegovih kratkih eksperimentalnih filmova. Panel 'Resistance and Palestinian Existence' nametnuo se pak kao nužnost jer svjetska *skate* organizacija SkatePal radionicama i kulturnim sadržajima čitavo desetljeće podiže kvalitetu života djece u ratom zahvaćenim područjima poput Palestine ili Afganistana. O tome kako *skateboarding* i umjetnost pružaju otpor u okupiranoj Palestini govorit će jedan od pionira palestinske *skateboarding* scene ARAM SABBAAH HUSEIN, palestinski umjetnik i aktivist iz Jordana MOHAMMED ZAKARIA, producentica, spisateljica i autorica podkasta 'Dreaming Live' MAYYS NABAR, palestinski fotograf i pisac MAEN HAMMAD i libanonska redateljica i antropologinja SABAAH HAIDER.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Bizarna tvrdnja arhigeneratorske memova DONALDA TRUMPA o haičanskim imigrantima koji po Springfeldu jedu kućne ljubimce neizbježno je rezultirala plejlisom muzičkih parodija njegovih izjava. Preporučamo da krenete od najvećeg majstora remiksiranja videa mačaka, južnoafričkog muzičara KIFFNESSA, pa nastavite dalje po preporukama. Ugodno slušanje!

■ L. P.

Remiks je bio pitanje vremena (Foto: Screenshot/YouTube)

Koferi puni povijesti

Kroz biografiju Samuela Gatija, kožarskog majstora židovskog porijekla, uzdiže se čitav reljef predratne zagrebačke obrtničke tradicije, na čijim je temeljima narasla kompletna, predratno bogata industrijska mreža Zagreba

ZBILJA vrijedi posjetiti izložbu 'Izbljedjela povijest – tvornica kovčega i kožne galanterije' postavljenu u Muzeju grada Zagreba početkom rujna. Izložba je otvorena do početka studenog, čitav njen fundus stane u malu muzejsku prostoriju s koje pogled bježi na jesenji ugođaj zagrebačke arhitekture i krovove krnjave od zadnjeg potresa i prastare crvene cigle. Sentimentalan je i prvi pogled posjetitelja na izložbene predmete: drveno-kožni koferi za garderobu i šesire obloženi tkaninom i utorima za lakše slaganje košulja, od kojih se oni namijenjeni za preokooceanska putovanja daju rastvoriti u priručni ormar i potom sklopiti; dvije savršeno ušćuvane damske kožne torbice od crnog boksa, koferić za kozmetiku dizajniran za staklene bočice, četke za kosu i ogledalo. Neki su koferi radeni kao originalna automobilska prtljaga, iz 1920-ih ili 1930-ih, kad automobili još nisu imali prtljažnik, a građani Zagreba su, recimo, često odlazili na izlete na Sljeme: otuda je možda, nagađamo, nastalo ime kožarske firme čiji su primjerci izloženi.

Uz izložene upotrebne antikvitete koje su Muzeju darivali nasljednici njihovih prvih vlasnika, stoje i kratke biografije i fotografije (nekih) vlasnika. Stoga odmah uočite da ta predratna domaća fina galanterija nije bila isključivo u rukama građanske elite, nego je riječ o predmetima koji su se u građanskim obiteljima svih profila prenosili generacijama. Uostalom, kome je ikad trebalo više od jednog dobrog kofera? Izložen je, primjerice, kofer svećenika karmelićanina ĐURE FILIPOVIĆA (1941. – 2022.) s kojega još uvijek visi kartonska oznaka Croatia Airlinesa, pa se damo kladiti da je taj *old school* primjerak bio najstariji predmet u povijesti tog prijevoznika. Kao rijedak kuriozum što ima smisla u toj firmi.

Dakle, sve što vidimo na izložbi izrađeno je u radionicama kovčezara SAMUELA GATIJA, koji je 1921. u Zagrebu utemeljio obrtničku radionicu Sljeme – tvornica kovčega i kožne galanterije. Njegova fotografija, kao i fotografije ikoga iz njegove obitelji, nisu poznate, nisu pronađene; njegovo ime je domaćoj stručnoj i amaterskoj javnosti posve nepoznato, a do detalja njegove biografije dugim je istraživanjem došla autorica izložbe MAJA ARČABIĆ, muzejska savjetnica Muzeja grada Zagreba.

'Nikad manje izloženih predmeta, nikad više istraživačkog rada', rekla nam je Arčabić uz detaljno i pažljivo kuriranje ovom izlož-

bom jer svaka izložena fotografija ili predmet zaslužuje bogat kontekstualni uvod, uz polagano pripovjedno odmatanje biografija protagonista, svih onih uključenih u povijest kožarskog zanata Samuela Gatija.

Uostalom, razlog zbog čega pišemo o ovoj izložbi je u specifičnoj naravi ove male-velike izložbe koju, zapravo, ne morate fizički posjetiti da bi vam aura njezine vrijednosti ostala u emotivnom pamćenju. Kroz biografiju vrijednog i spretnog kožarskog majstora Samuela Gatija, vlasnika obrtničke firme (registrirane kao tvornice) židovskog porijekla, uzdiže se čitav reljef predratne zagrebačke obrtničke tradicije, na čijim je pak temeljima narasla

kompletna, predratno bogata i važna industrijska mreža Zagreba i pripadnih bregova i dolina u današnjoj Zagrebačkoj županiji.

Povijest grada ionako nema dubljeg smisla bez konkretnih tragova njezinih odličnih protagonista, a Gati je svakako jedan od takvih. Ovo je priča o Samuelu Gatiu i njegovom profesionalom i ljudskom naporu da uspije u svom upornom radu. Njegovu je biografiju forenzičarski istraživala muzejska ekipa, a povod za izložbu pokrenuo je važan biografski detalj na koji je Maja Arčabić naišla slučajno, gotovo filmski. Na marginama nekih dokumenata u arhivi, godinama nakon potrage za sudbinom obitelji Gati, Arčabić je

Pogled na kuću na zagrebačkom Britanskom trgu u kojoj je živjela obitelj Gati

Kofer za šesire Zlate Mervar izrađen u radionici Samuela Gatija

naišla na, rukom napisano, ime pored detalja o životu Samuela Gatija: 'MAGDA SCHLESINGER'. Ispostavilo se da je riječ o preživjeloj kćeri supružnika Gati, iako se do tada smatralo (bez pouzdanih dokaza) da je čitava obitelj skončala u logoru Auschwitz-Birkenau. Nigdje u arhivi, naime, nije bilo zabilježeno da se Magda Gati udala za WILLYJA SCHLESINGERA. Taj par imućnih mladih građana u ljeto 1941. uspio je napustiti Zagreb i emigrirati u Ameriku. Magda Schlesinger preminula je 1956., ali danas u SAD-u živi njezina kći VIVIAN GORDON, unuka Samuela i ELIZABETE GATI (s kojom je autorica izložbe u kontaktu), koja dosad nije imala pojma tko je, zapravo, bio njezin djed.

A Samuel Gati rođen je 1887. u Sigetú (Szigetvár) kao SAMUEL LEOPOLD GOLDARBEITER. Prezime je, sukladno raširenoj praksi među mađarskim Židovima, 1914. promijenio u Gati. Asimilacija u većinski mađarskoj sredini bila je važna mladom naučniku kovčezarskog zanata koji je Gati izučio u Budimpešti. Prvih par godina svoje profesionalne službe bio je zaposlen u Prekodunavskoj tvornici torbi i kovčega u Pečuhu – isprva kao pomoćnik, potom kao poslovođa. Zatim je sklopio brak s Elizabetom Szécsen, kćeri vlasnika tvrtke u kojoj je radio, i ubrzo im se rodila kći Magdalena. Austrougarska provincija Zagreb bila je odlična adresa za Gatijeve egzistencijalne probleme u matičnoj sredini, pa se obitelj seli u naš grad gdje je Samuel Gati sa ženinim ocem DANIELOM SZÉCSEKOM 5. studenog 1920. utemeljio obrtničku radionicu Sljeme – tvornica kovčega i kožne galanterije.

Gati i Szécsen iste su godine unajmili prostor u Medulićevoj ulici 12, vlastitim sredstvima uredili radionicu, skladište, ured i manju trgovinu. Godine 1922. Daniel Szécsen vratio se u Pečuh, a Samuel Gati ostao je jedini vlasnik tvrtke. Uskoro je Gati otvorio novu trgovinu za prodaju kovčega, torbica i galanterije u Ilici 26. Obitelj Gati nije bila dio zagrebačke krem-elite: ni u širem građanskom smislu niti u uže shvaćenom etničko-profesionalnom miljeu. Gati je, međutim, išlo jako dobro: sredinom 1930-ih izvezio je obrtničke proizvode u Francusku, Italiju, Austriju i Švedsku, izlagao na Zagrebačkom zboru, na izložbi dekorativne umjetnosti u Parizu (1925.) i na Svjetskim izložbama u Barceloni (1929.) i u Parizu (1937.). Na izložbama u inozemstvu dodijeljena su mu velika priznanja, a u domaćim 'privrednim krugovima uživao je najbolji ugled'. Gatijeva obrtnička radionica u Medulićevoj 12 radila je po najvišim standardima tadašnje europske kovčezarsko-torbarske struke i zapošljavala 25 radnika na puno radno vrijeme. Svejedno, Gatijevima se nije isplatilo da u Zagrebu kupuju stan, nego su živjeli u trajnom najmu u lijepoj višekatnici na Britanskom trgu. Kao i mnogi drugi židovski majstori u Zagrebu, Gati je lakovjerno mislio da će nevolje što su došle 1941. biti kratkog vijeka. Zato je početkom travnja 1941. otvorio (reći po redu u Zagrebu) dućan na Trgu bana Jelačića. Nažalost, ubrzo su Samuel i Elizabeta Gati bili prisiljeni napustiti grad. Historijski trgovci svjedoče da su deportirani u logor Kraljevicu, potom u logor Kampor na Rabu gdje su 22. ožujka 1944. uhićeni. Zadnje dane života bili su u zatvoru u Rijeci a onda u Trstu, odakle su 29. ožujka deportirani u koncentracijski logor Auschwitz-Birkenau. Budući da je taj konvoj na odredište stigao 4. travnja 1944., taj se datum smatra danom smrti bračnog para Gati. Eto, to bi bilo otprilike sve. Ostaje nam, recimo, da iz čiste znatiželje provjerimo što se danas nalazi na adresi nekadašnje Gatijeve tvornice. Pogađate, duh naše epohe donio je u Medulićevoj 12 arhitektonsku interpolaciju, *the best of* u cjenovnom razredu nove zagrebačke elite iz centra – kao još jedan kuriozum što ima smisla. ■

TV RAŠETANJE

Rođena za film

PIŠE Boris Rašeta

Ovogodišnje uzdanice prime timea komercijalnih televizija donijele su veliko otkriće – sjajnu Marinu Fernandez, koja je u prezrenom žanru telenovela pokazala glumački dar dostojan velikih filmova. Ona izgovara replike tako uvjerljivo da može stati uz bok Ivi Babić i drugim prvakinjama ove tjeskobno male kinematografije

U dobru i zlu, Nova TV, 9. rujna, 21:25

OVOJESENSKA telenovela Nove TV dobro je počela – radnja se lako prati, glumci su dobri, eksterijeri i interijeri, kako i priliči žanru, raskošni, a priča je šokantna. FILIP JURIČIĆ glumi poslovnog čovjeka Veljka Sriću koji živi s dvije žene u dva braka, jednim u Zagrebu i drugim u Sarajevu, s dva pomlatka, dvije karijere, dvije poslovne bilance, protuzakonitom poligamijom... Usput je ušao u veliki posao s 'Crim' (MOMČILO OTAŠEVIĆ), kontroverznom biznismenom s kojim se ne treba šaliti. Sve te probleme Veljko mora riješiti u 'sudačkoj nadoknadi'. Ostalo mu je, naime, samo dva mjeseca života, jer je saznao da ima rak u terminalnoj fazi. Radnja idealna za sapunicu navodno nije izmišljena, bazirana je, kažu producenti, na stvarnim događajima, što publika voli. U prvoj epizodi vidjeli smo RENATU KONČIĆ MINEU, koja je glumila samu sebe (po našem sudu preozbiljno) i niz standardnih Novinih prvotimaca: vječnu KSENIJU PAJIĆ, Momčila Otaševića, Žarka Radića, IVU MIHALIĆ i druge. Kao i obično u telenovelama, promiskuitet je u punom zamahu. Većina likova u fertilnoj dobi vodi dvostruke živote, pri čemu podvojenost glavnog lika biva otkrivena već u prvoj epizodi, kad se dvije žene, dva pomlatka i majka glavnog junaka (dvostruka svekrva, koja jedina sve zna) suočavaju u jednom zagrebačkom restoranu. Vidjet ćemo kako će to ići dalje. RTL-ove 'Sjene prošlosti' su serija ženskih spački, ovdje ima mafije, dragulja i strasti. Bit će zanimljivo pratiti gledanost. Nova ima jače adute jer prije 'U dobru i zlu' idu neuništivi 'Kumovi', a u nekoliko internetskih anketa gledateljstvo je iskazalo više simpatija prema 'U dobru i zlu' nego prema 'Sjenama prošlosti'.

RTL Danas, 11. rujna, 19:00

NAKON debate predsjedničkih kandidata u SAD-u, u kojoj smo se od DONALDA TRUMPA naslušali kolosalnih gluposti (debata će u povijesti ostati upamćena po njegovoj tvrdnji da imigranti krađu poštenim Amerikancima pse i mačke, pa ih potom jedu), možemo zaključiti da će naši predsjednički izbori, tko god bio u drugom krugu, biti na višoj razini. Mi smo za njih Amerika! Bivši ministar vanjskih poslova MIRO KOVAČ komentirao je za RTL sučeljavanje Amerikanaca, zaključivši da je gospođa HARRIS poentirala u smislu dojma, dok je stvar ostala strateški neodlučena, jer će ta debata za dva mjeseca biti zaboravljena. Kamala Harris je, rekao je Kovač, iznenadila, pokazala inicijativu i dokazala da je hrabra. Trump je tvrdnju o kućnim ljubimcima izrekao, smatra Kovač, zbog strukture svog biračkog tijela: 'To su ljudi koji govore o gušterima u kanalizaciji – to nije bez veze. Oni vjeruju u to i on je tako potvrdio da je njihov kandidat. Ovim nastupom ništa nije izgubio, njegovi birači su i dalje na njegovoj strani. Ni ona ništa nije izgubila, a ovih četiri posto koji nisu odlučili za koga će biti, oni će se odlučiti za njega ili za nju. Abortus, demokracija – tu je bila jača Harris. Što se tiče migracija, ekonomskih pitanja, vanjske politike – tu

je bio bolji Trump. To pokazuju ankete.' Na pitanje što je bolje za Hrvatsku, da pobijedi Trump ili Harris, kazao je: 'Za Hrvatsku je totalno svejedno. A što se tiče Europe, mnogi bi na prvu rekli da je bolja Harris. Osobno želim jaču Europu koja je partner SAD-u, koja nije šticećenik, nego partner. Bolje dobiti nogu u rit od Trumpa i onda se organizirati. To je kao da doma imate dijete koje ima 32 godine, koje radi i ima obitelj, živi s vama u stanu, a vi niste bolesni. Znači, nije mu potrebna pomoć. Bolje to dijete potjerati da ide u svoj dom i da se susrećete kad su neke proslave obiteljske ili, ne daj, Bože, ako je netko bolestan. Znači, Europa treba nogu u rit da se malo probudimo.' Zanimljiva teorija. Ostane li Europa mlohavi vazal koji na sve kima glavom, najbolji projekt Starog kontinenta ostat će bez budućnosti.

Novi dan, N1, 12. rujna, 08:00

MOŽDA će hrvatska vlada ponuditi ispravna rješenja kad isproba sva pogrešna, ali za to još nema dokaza. Zadnja ideja je da vrate dio PDV-a onima koji kupe prvi stan. Kako će to izgledati u praksi? Treba biti budala pa ne zaključiti kako će *developer*, graditelji stratišta, rezonirati ovako: država će mom kupcu dati 10.000 eura povrata i to je iznos do kojega mogu dići (ionako visoku) cijenu stana. Identična logika vrijedi za visinu najma. Suluda ideja o povratu PDV-a neće smanjiti cijenu ni na koji način, rekao je MARKO RAKAR, koji je progovorio i o porezu na nekretnine, koji će se određivati prema kvadratima. 'Nema nikakvog smisla na isti način oporezivati kvadrat trošne kuće u Slavoniji i vile u Dalmaciji, na deset minuta od mora. Vrijednost mora biti sastavni dio, da bi taj porez imao efekta. Sve drugo je taksa na nekretninu, koju mi *de facto* već imamo i danas kroz komunalne naknade i slično', rekao je. 'Mi smo vešmašina pranja novca, koje se događa u nekretninama. Ljudi ne razumiju da je netko, tko želi oprati novac, voljan kupiti nekretninu i izgubiti dio vrijednosti, jer će i dalje biti u plusu. Ima tu niz elemenata koje treba riješiti drugim zakonima', kazao je Rakar, dodajući da će cijene nekretnina rasti ako se Vlada odluči za opciju povrata PDV-a, baš kao što su rasle i kod APN-a.

Oko magazin, RTS, 13. rujna, 18:25

OKO magazin GORISLAVA PAPIĆA nije zaboravio IGORA MANDIĆA, JOHNA WAYNEA jugoslavenskog žurnalizma i postjugoslavensku legendu (zahvaljujemo MIRJANI KASAPOVIĆ što je riječ postjugoslavenstvo i sve njene izvedenice stavila na *index prohibitorum* – to je impetus kakav ovaj pojam nije mogao ni zamisliti). Danas ne postoji nitko sličan tom gigantu srpskog, hrvatskog i jugoslavenskog žurnalizma. Šoumen, erudit, rušitelj tabua, bonkulović, nudist, žongler riječi koji je pokazivao što znači sloboda i što znači imati smjelosti služiti se vlastitim razumom, koji ga je tjerao u disidentstvo. Teško je naći novinskog pisca (mrzio je, s pravom, pojam 'publicist'), kojemu bi se nakon smrti na-

Marina Fernandez na predstavljanju RTL-ovih 'Sjena prošlosti' (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

klonio tako širok krug ljudi, od VELIMIRA VISKOVIĆA preko PERE LAĐEVIĆA do MATIJE BEČKOVIĆA. I u reprizi smo gledali Oko magazin s veseljem, ali i s tugom, jer nema Njega ni Nasljednika.

RTL/Nova TV, 14. rujna, 20:20/21:25

PROFESIONALNA deformacija – kad upadnete u živo blato telenovela, ne možete se izvući, to razvija ovisnost, pa bi na početku trebao stajati *disclaimer* prema kojemu se ne smiju konzumirati prije određene dobi, eventualno uz liječnički recept... Nakon šest-sedam epizoda dojam je sljedeći: obje serije, 'Sjene prošlosti' i 'U dobru i zlu', jamče zanimljive jesenje večeri, s puno adrenalina, spletki, preokreta i uzbuđenja. Početni dojam o odnosu snaga se promijenio. Dok se u 'Sjenama prošlosti' radnja razvija postupno, dramski logično, ali zlokobno, u 'U dobru i zlu' scenaristi su likove nakljukali letalnom dozom anaboličkih steroida, pa su sve njihove radnje pretjerane. Promiskuiteti, zlodjela, prevare – sve što se zbiva u pet epizoda moglo se mirne duše rastegnuti na dvadeset i opet bi bilo intenzivno. Život je bordel, to je 'poruka' ove serije. I dalje je gledljiva, napeta i dinamična, samo se radnja odvija na nebu a ne na zemlji, ali ne možemo od hrvatskih telenovela očekivati nominaciju za Emmyja za scenarij (ne treba inače zaboraviti da je djed telenovele CHARLES DICKENS, klasik svjetske književnosti), iako ih kritičari prekomjerno granatiraju, jer je kod nas pljuvačina u modi, to je navodno dokaz pameti. Ovogodišnje uzdanice *prime timea* komercijalnih televizija donijele su veliko otkriće – sjajnu MARINU FERNANDEZ, koja je u prezrenom žanru pokazala glumački dar dostojan velikih filmova. Kao i mnogi nadareni glumci, Marina Fernandez (po struci komercijalistica, rodom Splićanka) ne glumi, ona postoji, izgovara replike tako uvjerljivo da može stati uz bok IVI BABIĆ i drugim prvakinjama ove tjeskobno male kinematografije. Marina je rođena za film. ■

Tišina koja je srušila spomenik

BUDIMO PRVACI EVROPE!

Tišina koja je srušila spomenik dobitnik je ugledne evropske nagrade Europa Nostra – European Heritage Award u kategoriji Zaštita kulturne baštine u suradnji s lokalnom zajednicom. Projekt je među 26 nominiranih iz cijele Evrope za nagradu publike (Public Choice Award).

Vi birate pobjednika. Za glavnu nagradu možete glasati do nedjelje, 22. septembra 2024.

Glasajte
za Tišinu

Pratite Tišinu
na Facebooku

Pratite Tišinu
na Instagramu